

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİMDALI
YAKINÇAĞ TARİHİ BİLİMDALI

EREĞLİ ŞEHİR MERKEZİNDEKİ NÜFUS
HAREKETLERİ(1834-1845)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Prof. Dr. Doğan YÖRÜK

Hazırlayan

Funda ALTINTAŞ

Konya 2018

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Adı Soyadı Funda Altıntaş

Numarası 114202042002

Ana Bilim / Bilim Dalı Tarih/Yakınçağ

Programı

Tezli Yüksek Lisans

Doktora

Tezin Adı Ereğli Şehir Merkezindeki Nüfus Hareketleri (1834-1845)

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu

Öğrencinin

Adı Soyadı Funda Altıntaş

Numarası 114202042002

Ana Bilim / Bilim Dalı Tarih/Yakınçağ

Programı

Tezli Yüksek Lisans

Doktora

Tez Danışmanı Prof. Dr. Doğan Yörük

Tezin Adı Ereğli Şehir Merkezindeki Nüfus Hareketleri (1834-1845)

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Ereğli Şehir Merkezindeki Nüfus Hareketleri(1834-1845) başlıklı bu çalışma 21.09.2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı

Danışman ve Üyeler

İmza

Prof. Dr. Doğan Yörük

Danışman

Prof. Dr. Alaattin Aköz

Üye

Dr. Öğr. Üye Zelkif Polat

Üye

Öğrencinin

Adı Soyadı	Funda Altıntaş
Numarası	114202042002
Ana Bilim / Bilim Dalı	Tarih/Yakınçağ
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
Tez Danışmanı	Prof. Dr. Doğan Yörük
Tezin Adı	Ereğli Şehir Merkezindeki Nüfus Hareketleri (1834-1845)

ÖZET

XIX. yüzyıl Osmanlı Devleti'nde yenileşme sürecinin yaşandığı bir dönemdir. Özellikle askerî sistem üzerinde durulmuş ve II. Mahmud zamanında Yeniçeri Ocağı kaldırılıp yerine Asakir-i Mansure-i Muhammediye adında modern bir ordu kurulmuştur. Bu ordunun asker ihtiyacını karşılamak maksadı ile de nüfus sayımları yapılmıştır. İlk sayım 1831 yılında gerçekleşmiş daha sonra ise belirli aralıklarla sayımlara devam edilmiştir.

Bu çalışmada 1834-1845 yılları arasındaki sayımlar esas alınarak Ereğli şehrinin nüfus yapısı incelenmiştir. Hem Müslim hem de Gayrimüslimlerin olduğu Ereğli'de çekirdek aile yapısı yaygındır. Fiziki açıdan kara sakal ve orta boy hâkimdir. Hane reisleri kayıtlarında ise evin en büyüğü kaydedilmiştir.

Sosyo- ekonomik yapı açısından Ereğli'nin şehir statüsünde olmasına rağmen tarımın daha yaygın bir uğraş olduğu görülmüş ve şehir olma özelliği irdelenmiştir. Bu doğrultuda genel-geçer bir şehir kavramından ziyade şehrin yerel unsurlar barındırdığı anlaşılmıştır.

Ayrıca askerî yapı ve eğitim hayatı incelenmiş, 1834 yılından 1845 yılına kadar medrese sayısındaki artış ile Ereğli önemli bir eğitim merkezi haline gelmiştir. Bu sebeple çevre illerden göç almıştır. Sadece eğitim amaçlı olmamakla birlikte ekonomik, sosyal ve çeşitli kişisel sebepler barındırarak hem Ereğli içine hem de Ereğli dışına nüfus hareketleri yaşanmıştır.

Anahtar kelimeler: Nüfus, Aile, Meslek, Askerlik, Eğitim, Göç

Öğrencinin

Adı Soyadı	Funda Altıntaş
Numarası	114202042002
Ana Bilim / Bilim Dalı	Tarih/Yakınçağ
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
Tez Danışmanı	Prof. Dr. Doğan Yörük
Tezin İngilizce Adı	Population Movements in Ereğli City Center (1834-1845)

SUMMARY

XIX. century is a period in which the process of innovation in the Ottoman Empire. Especially the military system was emphasized and II. In the time of Mahmud, the Janissary Corps was removed and replaced by a modern army called Asakir-i Mansure-i Muhammadiyah. In order to meet the military needs of this army, the census was conducted. The first census took place in 1831 and then the census was continued at certain intervals.

In this study, the population structure of the city of Ereğli was examined based on the census between 1834-1845. The nuclear family structure is common in Ereğli, where both Muslim and non-Muslims are. They are physically black-bearded and medium-sized. In the records of household heads, the largest of the houses was recorded.

Although Ereğli is a city in terms of socio-economic structure, it has been seen that agriculture is a more common occupation and the feature of being a city has been examined. In this respect, it is understood that the city has local elements rather than a general-passing city concept.

In addition, military structure and educational life was examined, and from 1834 to 1845, Ereğli became an important education center with the increase in the number of madrasas. For this reason, it has received migration from neighboring provinces. Although not only for educational purposes, economic, social and various personal reasons, both Ereğli and Ereğli population movements were experienced outside Ereğli.

Keywords: Population, Family, Occupation, Military, Education, Migration

ÖNSÖZ

‘Nüfus’ insanın varlığıyla ortaya çıkan ve insanlık tarihi ile birlikte ilerleyen bir kavramdır. Bu nedenle geçmişin gün yüzüne çıkarılıp tarihin sözel bir kurgudan öteye gitmesine sebep olacak güçtür. Matematiksel bir ifadenin ötesinde din, ekonomi, toplum ve siyasetle iç içe, geniş ve derin bir konudur. Dolayısıyla nüfus tek bir doğrultuda düşünülebilecek ya da ele alınabilecek bir konu değildir. Şöyle ki, İlk devletlerin politikaları gereği siyâsî bir yön, güç kaynağı iken daha sonra insanların yaşamındaki yeri yani sosyolojik yönü ortaya çıkar. Bu nedenle konu bir yandan politik ve ekonomik güç kaynağı iken bir yandan da insanların yaşam şekillerinin ve inançlarının bir göstergesidir. Bu özelliğinden dolayı da önemli ve karmaşık bir meseledir. Ayrıca her toplumun kendine has kültürel yapısı ile harmanlanmış ve çeşitlenmiştir.

Osmanlı Devleti öncelikli olarak asker ve vergiye tabi olan potansiyelini ortaya çıkarmak için sayımlar yapmıştır. Böylelikle hem güç unsurunu kontrol etmek istemiş hem de ekonominin temeli olan vergi gelirlerini bu sayede tespit etmiştir. Lakin detaylı bir nüfus sayımından söz etmek ise güç olur. Zaten Osmanlı’nın salt bir nüfus sayımı yapmadığı da bilinmektedir.

Osmanlı Devleti’nde modern anlamda ilk nüfus sayımı II. Mahmud zamanında 1831 yılında yapılmıştır. Bu dönemde devlet bir yenileşme sürecinde olup Yeniçeri Ocağı kaldırılmış yerine Asakir-i Mansure-yi Muhammediye Ordusu kurulmuştur. Öncelikle kurulan bu yeni ordunun asker ihtiyacını karşılamak amacıyla nüfus sayımı yapılmıştır. Daha sonraki yıllarda da belirli aralıklarla sayımlar devam etmiştir. Bu yıllara ait nüfus tutanaklarının araştırmacılara açılması ile birlikte yerel nüfus tutanaklarına dair çalışmalar son dönemde giderek artmıştır.

Bu çalışma ise XIX. yüzyılda 1834-1845 yılları arasındaki defterlerin incelenmesi ile Ereğli şehrinin nüfusunu kapsamaktadır. Buradaki verilerden yola çıkılarak belirli bir bölgedeki insan sayısının miktarından ziyade hastalık, sağlık, ölüm, doğum, evlilik, ekonomik vb. toplumsal özelliklerin yerel bünyelerinde taşıdığı kendine özgü kalıpların ortaya çıkarılması sağlanmıştır. Çalışmanın giriş bölümünde amaç, yöntem, kapsam ve kaynaklardan bahsedilmiş ve tarihi süreç

içerisinde Ereğli anlatılmıştır. İlk bölümde Nüfus kavramı üzerinde durulmuş önemi, sayımı ve diğer alanlarla ilişkisi kısaca açıklandıktan sonra Osmanlı'da nüfus sayımları anlatılmıştır. Son olarak da bu bölüm içerisinde çalışmaya ait nüfus defterleri tanıtılmıştır. İkinci kısımda Ereğli şehrinin nüfus ve nüfus özellikleri başlığı altında mahalleler, hane reisleri, aile yapıları, lakap ve unvanlar, yaş oranları, kişilerin fiziki özellikleri ve ölümler üzerinde durulmuş hem Müslim hem de Gayrimüslim olarak ayrı ayrı incelenmiştir. Her bir başlık altındaki konular görsel olarak desteklenmiş grafik ve tablolarla izah edilmiştir. Çalışmanın son bölümü olan üçüncü bölümde ise sosyo-ekonomik yapı, meslek sınıfları, idari görevliler, askerî sınıf ve eğitim hayatı, son olarak da nüfus hareketleri incelenmiştir. Böylelikle istatistiksel verilerden yola çıkılarak bölgenin sosyo-ekonomik, kültürel ve siyâsî özellikleri üzerine analizler yapılmıştır.

Çalışma süresince ve hayatımın her döneminde desteklerini esirgemeyen aileme, dostlarıma, rehberlik eden danışman hocam sayın Prof. Dr. Doğan Yörük'e ve Prof. Dr. Muhittin Tuş'a, emeği geçen tüm hocalarımla birlikte yardımlarını esirgemeyen sayın Dr. Öğr. Üye Abdurrahim Tufantoz'a ve İsmet Temel Boydemir'e teşekkür ederim.

Funda ALTINTAŞ

2018

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
İÇİNDEKİLER	vii
TABLO LİSTESİ.....	ix
GRAFİK LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ	1
A.AMAÇ, KAPSAM VE YÖNTEM.....	1
B.TARİHİ SÜREÇ İÇİNDE EREĞLİ.....	4

I.BÖLÜM

NÜFUS VE NÜFUS DEFTERLERİ

1.NÜFUS KAVRAMI	10
A.ÖNEMİ.....	11
B.NÜFUS SAYIMI.....	12
C. EKONOMİ, SİYASET VE DİN İLE İLİŞKİSİ.....	13
2. OSMANLININ NÜFUSA BAKIŞI.....	15
A.İLK NÜFUS SAYIMI.....	17
B.DİĞER NÜFUS SAYIMLARI.....	17
C.NÜFUS KAYIT DÜZENİ.....	19
3.NÜFUS DEFTERLERİ	20
A.GENEL ÖZELLİKLERİ.....	20
B.FARKLILIKLARI.....	22

II. BÖLÜM

EREĞLİ ŞEHRİNDE NÜFUS VE ÖZELLİKLERİ

1.EREĞLİ.....	25
A.MAHALLELERİ	26
B.HANE VE TOPLAM NÜFUS SAYILARI	35
C.GAYRİMÜSLİM NÜFUS	38
D.EREĞLİ ŞEHİR NÜFUSU	40
E.HANE REİSLERİ.....	43
F.AİLE YAPISI.....	50

G.LAKAP VE UNVANLAR.....	58
H.YAŞ GRUPLARI.....	68
2.NÜFUSUN FİZİKİ YAPISI.....	72
A.BOY VE SAKAL.....	72
B.ENGELLİLER.....	80
3.DOĞUM VE ÖLÜMLER	84

III. BÖLÜM

NÜFUSUN SOSYO-EKONOMİK YAPISI

1.SOSYAL YAPI VE MESLEK GRUPLARI.....	92
A.TARIM VE HAYVANCILIK İLE UĞRAŞANLAR.....	96
B.ZANAATKÂRLAR	100
C.SANAYİ VE TİCARETLE UĞRAŞANLAR.....	101
D.İLİM ERBABI VE İDARİ GÖREVLİLER	102
E.DİN GÖREVLİLERİ.....	104
F.ESNAF TEŞKİLÂTI	105
G.DİĞER GÖREVLİLER.....	107
2.ASKERÎ YAPI VE EĞİTİM HAYATI	107
A.ASKERLİK GÖREVİNDE OLANLAR.....	107
B. EĞİTİM GÖRENLER.....	114
3.NÜFUS HAREKETLERİ	121
A.ŞEHİR İÇİNDEKİ GÖÇLER.....	123
B.ŞEHİRDEN DIŞARIYA GÖÇLER	125
C.DIŞARIDAN ŞEHRE GÖÇLER	127
SONUÇ	131
KAYNAKÇA	133
A. ARŞİV KAYNAKLARI	133
B. KİTAP VE MAKALELER	133
C.KAYNAK KİŞİ	140
D.İNTERNET	140
EKLER	141

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Osmanlı Nüfus Sayımları	18
Tablo 2: Nüfus Defterlerine Göre Ereğli Şehrinin Camii Kebir Mahallesi	19
Tablo 3: Defterlerin Genel Özellikleri ve Farklılıkları	24
Tablo 4: Ereğli Şehri Mahalleleri	28
Tablo 5: Farklı Kaynaklarda Geçen Mahalle İsimleri	31
Tablo 6: XXI. Yüzyıl Ereğli Mahalleleri	34
Tablo 7: Yıllara Göre Bir Hanedeki Kişi Sayısı	42
Tablo 8: Yıllara Göre Tahmini Nüfus Sayıları	42
Tablo 9: Hane Reislerinin Yaş Aralıkları	47
Tablo 10: Hane Reislerinin Yaş Ortalaması	48
Tablo 11: Yetim Hane Reislerinin Sayısı ve Yaşları	49
Tablo 12: Yıllara Göre Diğer Aile Bireyleri	54
Tablo 13: Kan Bağı Olmayan Bireyler	55
Tablo 14: Üvey Bireyler ve Sayıları	57
Tablo 15: Lakap ve Unvanlar	61
Tablo 16: Kullanılan Lakapların Adedi	63
Tablo 17: Yer Belirten Lakaplar	66
Tablo 18: Etnik Yapı Belirten Lakaplar	68
Tablo 19: Yaş Ortalamaları	72
Tablo 20: Bireylerin Engel Durumları	81
Tablo 21: Kadın Başına Düşen Doğum Oranı	84
Tablo 22: Ölümlerdeki Yaş Aralıkları	88
Tablo 23: Ereğli Şehrinde Görülen Meslekler	94
Tablo 24: Tarım ve Hayvancılık ile İlgili Meslekler	97
Tablo 25: Zanaat Dalları	101
Tablo 26: Sanayi ve Ticaret ile İlgili Meslekler	102
Tablo 27: İlim ve İdare ile İlgilenenler	104
Tablo 28: Din Görevlileri	105
Tablo 29: Esnaf Sınıfı	106
Tablo 30: Diğer Meslek Dalları	107

Tablo 31: Askerî Sınıf.....	111
Tablo 32: Ereğli Medreseleri	115
Tablo 33: Ereğli Medreseleri Hakkında Detaylı Bilgiler.....	116
Tablo 34: XIX. Yüzyıl Ereğli Öğrenci Potansiyeli.....	117
Tablo 35: Öğrenci Sayıları.....	118
Tablo 36: Medreselerin İç Yapısı	120
Tablo 37: Eğitim Amaçlı Nüfus Hareketleri.....	121
Tablo 38: Ereğli Göçleri	123
Tablo 39: Şehir İçindeki Göçler.....	124
Tablo 40: Ereğli'den Yapılan Göçler.....	126
Tablo 41: Ereğli'ye Yapılan Göçler.....	129

GRAFİK LİSTESİ

Grafik I: Hane ve Kişi Sayıları	36
Grafik II: Müslim Nüfus	37
Grafik III: Gayrimüslim Nüfus	40
Grafik IV: XIX. Yüzyıl Ereğli Geneli Toplam Nüfus ve Hane Sayısı	41
Grafik V: Hane Reislerinin Sayısı	44
Grafik VI: Gayrimüslim Hane Reislerinin Sayısı	45
Grafik VII: Müslim ve Gayrimüslim Hane Reislerinin Dağılımı	46
Grafik VIII: Aile Yapısı	52
Grafik IX: Gayrimüslim Nüfusun Aile Yapısı	53
Grafik X: Geniş Ailedeki Bireyler Arasında Kıyaslama	55
Grafik XI: Kan Bağı Olmayan Hane Bireyleri ⁴	56
Grafik XII: Aile İçindeki Üvey Bireyler	58
Grafik XIII: Yaş Aralıkları	70
Grafik XIV: Genel Yaş Dağılımı	71
Grafik XV: Müslim Nüfusun Boy Özelliği	73
Grafik XVI: Gayrimüslim Nüfusun Boy Özelliği	74
Grafik XVII: Sakal Özelliğinin Yıllara Göre Dağılımı	77
Grafik XVIII: Gayrimüslim Nüfusun Sakal Özelliği	78
Grafik XIX: Bıyık Özelliklerinin Yıllara Göre Dağılımı	80
Grafik XX: Engelli Bireylerin Dağılımı	82
Grafik XXI: Engelli Bireylerin Kendi İçerisindeki Oranları	83
Grafik XXII: Doğum ve Ölüm Oranları	86
Grafik XXIII: Köylerde Doğum ve Ölüm Oranları	87
Grafik XXIV: Nüfusun Azalış ve Artışı	90
Grafik XXV: Köylerde Nüfusun Azalış ve Artışı	90
Grafik XXVI: Ereğli’de Görülen Yaygın Meslekler	95
Grafik XXVII: 1838 ile 1845 Asker Sayıları	112
Grafik XXVIII: Köylerdeki Asker Sayısı	113

KISALTMALAR

Bkz.	: Bakınız
BOA. NFS.d	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi Nüfus Defteri
C.	: Cilt
çev.	: Çeviren
Edt.	: Editör
H.	: Hicrî
M.	: Miladî
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
s.	: Sayfa
vb.	: ve benzeri
vs.	: vesaire
yy.	: Yüzyıl

GİRİŞ

A. AMAÇ, KAPSAM VE YÖNTEM

Osmanlı Devletinde XIX. yüzyıla kadar doğrudan yapılan bir nüfus sayımı yoktur. Fakat bu demek değildir ki Osmanlı nüfus bilgisinden habersizdir. Bilakis Osmanlı açısından nüfus kavramı kuruluştan beri önemli bir merhale olmuştur. Çünkü beylikten devlete, devletten imparatorluğa giden yolda sürekli nüfusunu arttırmıştır. Burada önemli olan devletin kendi potansiyeli altındaki nüfusla olan diyalogu ya da nüfus potansiyelini devlet için nasıl değerlendirdiğidir. Çünkü nüfusun fazlalığı ya da azlığı belli bir noktaya kadar avantaj belli bir zamandan sonra etkileşim ve değişim göstererek dezavantaj da olabilmektedir. Osmanlı'nın da 600 yıllık bir geçmişini düşününce 3 kıtaya yayılmış geniş toprakları ve üzerinde yaşayan etnik yapısı farklı olan halkı ile sağladığı birliktelik, hem sosyolojik açıdan hem de siyâsî açıdan elindeki nüfus potansiyelini değerlendirmeyi sağlamıştır.

Nüfus çift yönlü bir etkileşimin kaynağıdır. Devlet nüfusa etki ederken nüfus da devleti etkileyen bir konumdadır. Bu nedenle Osmanlı öncelikli olarak nüfusu devletin temel iki güç unsuru olan toprak ve insandan hareketle tahrir kayıtları tutmuştur. Bunlar arazi kayıtları olup asker ve vergi amaçlıdır. Nüfus bilgisi de bu tutanaklar vasıtasıyla ortaya çıkmaktadır.

XIX. yüzyıla gelindiğinde ise Osmanlı için değişim ve dönüşümün yaşandığı, sınırların giderek daralmaya başladığı hem içte hem de dışta sıkıntıların baş gösterdiği bir dönem olmuştur. Bu dönem içerisinde asker ihtiyacı, vergilerin alınmasında yaşanan sıkıntılar, halk içerisinde huzursuzluklarla ekonomik, sosyolojik ve kültürel çözümlenin yaşandığı, merkezi otoritenin tekrardan sağlanma çabasının gösterildiği bir dönemdir. Dönemin koşullarının değiştirilmesinin öncelikli basamağı askerî sistem olarak görülmüş ve nüfus sayımına ihtiyaç duyulmuştur. İlk nüfus sayımı 1831 yılında II. Mahmud zamanında yapılmış daha sonra ise belirli aralıklarla sayımlara devam edilmiştir.

Günümüzde de Osmanlı Devlet Arşivleri içerisinde bulunan bu nüfus tutanakları son zamanların çalışma konusu haline gelmiş ve nüfus defterlerine olan merak giderek artmıştır. Bu çalışmalar dönemin nüfus varlığını ortaya koyması

açısından önem arz ettiği gibi bir yandan da soy araştırmalarına olanak vermektedir. İnsanların geçmişle kurmak istediği köprüyü oluşturmakta hem devletin içyapısına ışık tutan hem de bireylerin ailevi bağlarını sağlayacak olan kaynaklardır. Özellikle de yerel tarihi çalışmalar için önemli bilgiler sunmaktadır.

İlk zamanlarda yapılan nüfus çalışmalarına bakıldığında daha ziyade birebir çeviriler halinde yapıldığı görülür. Çalışmaların çeşitlenmesi ile nüfus defterlerinden sadece motomot çeviri anlayışı değişmiş ve daha farklı bilgiler elde edilebileceği anlaşılmıştır. Bu nedenle son dönem çalışmaları nüfus konusunun daha derinlemesine ele alınmasını sağlamış ve nüfus çalışmalarını¹ giderek artmıştır.

Bu çalışma ise Osmanlı Devletinin nüfus sayımlarına göre Konya Eyaleti Ereğli Şehrinin Merkez nüfusudur. XIX. yüzyıla ait 1834-1845 yılları arasındaki nüfus defterleri incelenmiştir. Son yıla ait 2 defterle birlikte toplam 6 ayrı defter yer almaktadır.(Başbakanlık Osmanlı Arşivi Nüfus Defterleri, NFS.d. 03377-03378-03379-03380-03381-03382)

Çalışmanın amacı sadece belgeleri okumak değil dönemsel olarak bu belgeleri irdelemek ve dönemin yapısını ortaya koymaktır. Bu da demek olur ki Osmanlı Devleti'nin bu yıllardaki durumu genelden-özele, özelden-genele mikro ölçekte bir incelemeyle Ereğli şehrinin merkezi araştırılacaktır. Böylelikle Ereğli şehrinin demografik özellikleri ile aile yapıları, genel tipolojik özellikleri, mesleki

---

¹ Levan Gurgeridze, *Çıldır Eyaleti Çürüksu Sancağı Nüfus Defteri*, Yüksek Lisan Tezi, Rize 2011; Mehmet Yılmaz, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Hatunsaray Nahiyesinde Nüfus ve Nüfus Hareketleri", *I. Uluslararası Hatunsaray (Lystra) ve Çevresi, Tarih, Kültür ve Turizm Sempozyumu (Bildiriler) 2-4 Ekim 2011*, Aybil Yayınları, Konya 2012, s.307-333; Alattin Aköz - Şeyda Karaca, "1831 Nüfus Sayımına Göre Doğanhisar'ın Demografik Yapısı", *I. Ulusal Doğanhisar ve Çevresi Tarih, Kültür ve Turizm Sempozyumu 5-7 Ekim 2012*, Aybil Yayınları, Konya 2012, s.17-30; Ayhan Yüksel, *Tirebolu Kazası Nüfus Defteri*, Arı Yayınları, İstanbul 2013; Murat Kaya, *1170 Nolu Gönnye, Batum Sahil Köyleri Nüfus Defteri'nin Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Rize 2013; Aysel Çelik, *19. Y.Y. Ortalarında Çamardı Nüfusu (1845 Tarihli, 3573-74 Numaralı Çamardı Nüfus Defteri)*, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2014; Yunus Özger, *Bayburt Nüfus Defterleri 1835-1848*, Bakütam Yayınları, Ankara 2015; Feridun Emecen-Ayhan Yüksel, *Giresun Kazası Nüfus Defteri (1251/1835)*, Serander Yayınları, Trabzon 2015; Doğan Yörük-Aynur Karadoğan, *Çayan Derbendi'nde Demografik Eğilimler (1840-1845)*, History Studies, Volume 7, Issue 3, September 2015, 167-190; Hüseyin Hafizoğlu, *1844 Sayımına Göre Karapınar Kazası Nüfusu*, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2016; Necmettin Aygün, *Nüfus Defterlerinde Aksaray'ın Sosyal ve Ekonomik Tarihi (1830-1845)*, cilt 1, T.C. Aksaray Üniversitesi Somuncu Baba Tarih ve Kültür Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2016.

yapı, askerî potansiyel, eğitim hayatı ve nüfus hareketleri tespit edilerek yerel bünyedeki unsurlar ortaya çıkarılacaktır. Ayrıca Ereğli kırsalı ve çevre illerle kıyaslamalar yapılarak farklılıklar ele alınıp çalışma derinleştirilecektir. Ereğli geniş bir çalışma alanı olmakla beraber hem Müslim hem de Gayrimüslim nüfusun bir arada yaşadığı bir bölgedir. Bu nedenle dönemin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısı hakkında doğru çıkarımlar yapmaya çalışılmıştır. Böylelikle yerel çevreden hareketle Osmanlı'nın XIX. yüzyıldaki taşra yapısına bir ışık tutmak istenmiştir.

Bunlara ek olarak Ereğli şehri özelinde yapılan bir dizi monografi, tez ve makaleler; İbrahim Hakkı Konyalı “Abideleri ve Kitabeleri ile Ereğli Tarihi²”, Doğan Yörük “XVI. Yüzyılda Ereğli Kazası³”, Zekeriya Yaman “19.Yüzyılda Sosyo-Ekonomik Yönüyle Ereğli Kazası⁴”, Gülay Apa “Konya Ereğli Türk Devri Mimarisi⁵”, İsmet Temel Boydemir “Osmanlı Döneminde Ereğli Kazası Vakıf Eserleri⁶” Özlem Işık “XIX. Yüzyılın Ortalarında Ereğli Kazasına Bağlı Köylerin Nüfusu (1838-1845)⁷”, Hasan Samurlu “Osmanlı Döneminde Konya Ereğli'sinde Tasavvufi Hayat Tekke ve Zaviyeler⁸ vb. eserler gibi yerel tarihe katkı sağlama hedefi doğrultusunda hareket edilerek Ereğli tarihinin geçmişten günümüze kadar gelmesinde önemli bir basamak olacaktır.

Araştırmada izlenen yol öncelikle nüfus tutanaklarının okunması birebir Arap harflerinden Latin harflerine çevirinin yapılmasıdır. Bu çevirilerden hareketle sayısal veriler değerlendirilerek dönem hakkında bilgiler açığa çıkarılmıştır. Bu bilgiler excel tablosunda tek tek veri halinde toplanarak grafik ve tablolarla da görselleştirilmiştir.

---

² İbrahim Hakkı Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleriyle Ereğli Tarihi*, İstanbul 1970.

³ Doğan Yörük, *XVI. Yüzyılda Ereğli Kazası*, Ereğli Belediyesi Yayınları, Konya 2009.

⁴ Zekeriya Yaman, *19.Yüzyılda Sosyo-Ekonomik Yönüyle Ereğli Kazası*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007.

⁵ Gülay Apa, *Konya Ereğli Türk Devri Mimarisi*, Konya 2008.

⁶ İsmet Boydemir Temel, *Osmanlı Döneminde Ereğli Kazası Vakıf Eserleri*, Konya Ereğli Belediyesi Yayınları, Konya 2011.

⁷ Özlem Işık, *XIX. Yüzyılın Ortalarında Ereğli Kazasına Bağlı Köylerin Nüfusu(1838-1845)*, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2018, s.14-15.

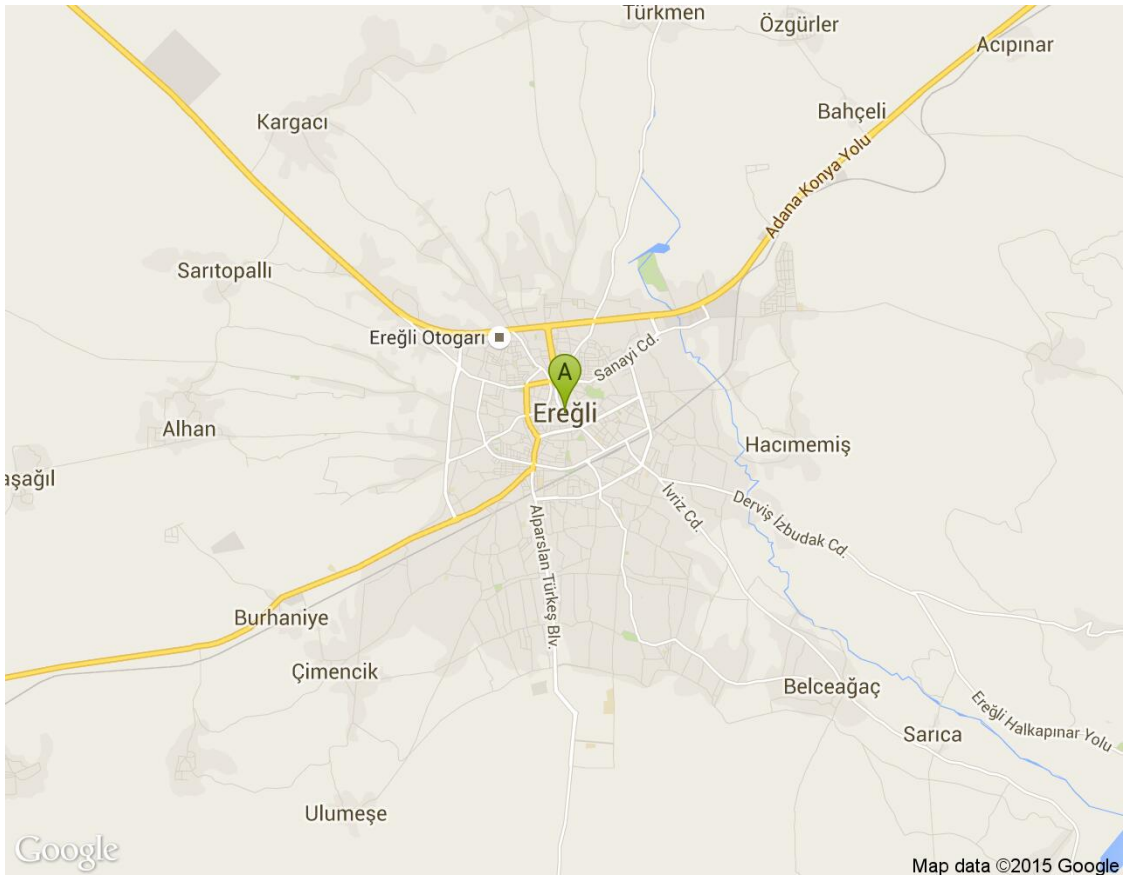
⁸ Hasan Samurlu, *Osmanlı Döneminde Konya Ereğli'sinde Tasavvufi Hayat, Tekke ve Zaviyeler*, S.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Konya 2004.

B. TARİHİ SÜREÇ İÇİNDE EREĞLİ

Ereğli ülkemizde 15 ayrı yerleşim yerinin adı olarak kullanılmaktadır. Bunların en tanınmış olanlarından biri de Konya Ereğli'dir.⁹

Toros Dağları'nın İç Anadolu'ya bakan eteklerindeki düzlükte kurulan bölgenin çevresi dağlar arasına sokulan vadilerin zeminindeki kavak ağaçları ve meyve bahçeleri ile kaplıdır.¹⁰ Batıda Karaman kuzeyde Karapınar ilçeleri, doğuda Niğde, güney ve güneydoğuda da İçel illeriyle çevrilidir.¹¹

Ereğli haritası¹²

Konya'ya 147 km uzaklıkta olan Ereğli'nin denizden yüksekliği 1054 m.'dir.¹³ İlçeye kara iklimi hâkimdir. Yazları sıcak ve kurak, kışları ise soğuk geçer.

⁹ *Konya ve ilçeleri*, Edt: Abdüsettar Yazar, T.C. Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Konya 2004, s.67

¹⁰ Komisyon, *1984 Sonrası Konya*, Dönmez Ofset, Ankara 1988, s. 427

¹¹ *Anabritannica Genel Kültür Ansiklopedisi*, "Ereğli", cilt 8, Ana Yayıncılık, İstanbul 1988, s.240.

¹² <http://www.arasikackm.com/m/konyaaregli>, 12.04.2018, 12.00.

Bitki örtüsü bozkırdır. Yalnız Bolkar Dağları'nın eteklerindeki vadilerde ağaçlıklar vardır. Konya ovasının devamı olan Ereğli ovasının çukur kesimleri bataklık ve İlçenin akarsuları küçük derler halindedir.¹⁴ XIX. yüzyıl Salname kayıtlarına göre Ereğli'de buğday, arpa, boya, cehri, çavdar, zeyrek ve nohut yetiştirilmektedir.¹⁵

Adı, Kibistra, Cybistrai, Kybetra olarak anılan Ereğli kurulduğu yöreye zaman içinde Tuvana, Tihana, Tuvanuva isimleri de verilmiştir.¹⁶ Eski adının Heracleia Kybistra olduğu, Kybistra'nın Hitit dönemine indiği, Herakles'in adıyla zikredilmesinin ise Yunan kolonizatörlerinin burayı ona izafe etmelerinden veya Bizans İmparatoru Herakleios'un tamirat çalışmalarından kaynaklanmış olabileceği belirtilir.¹⁷ Başka bir görüşe göre Heraklia denmesinin sebebi İvriz Anıtındaki Luwi tanrısı Tarkhun/Sanda'nın, Hellenleşme döneminde, Herakles sanılmasıdır.¹⁸ Ortaçağ Arap kaynaklarında şehrin adı Hirakle, Hirakliye, Irakliye şekillerinde geçer.¹⁹

Bir başka kaynaktaki bilgiye göre; buranın ilk kurucusu Nuh'un oğlu Hz.Sam aleyhisselamdır. Sonra şehrin kalesini Hz.Ebubekir zamanında müslümanların korkusundan Kayser Herakliyos yaptırmış ve adına da Herakliye koymuştur. 484 tarihinde Sultan Alaaddin bu kaleyi kuşatmış ve yapılan büyük bir savaştan sonra fethetmiştir. Savaşta yaralananların yaralarına peygamber pınarının başındaki çamurdan sürünce, o mübarek kil dertlere deva olmuştur. Bu sebeple o çamura "Erkili" yani er çamuru denmiş ve bundan bozma olarak da Ereğli adı ile Evliyanın gözdesi güzel bir şehir olmuştur.²⁰

Ereğli M.Ö. 2000-1600 yılları arasında bu yörede hüküm süren Tuvana Krallığının yarı bağımsız bir kentidir. Tuvana Krallığı, Hitit Federasyonu'na dâhildir. Asurlular zamanında bile yarı bağımsız olarak uzun süre varlığını sürdürür. Sınırları

---

¹³ *Renkli Büyük Türkiye Ansiklopedisi*, "Konya", cilt 4, Yazır Yayınları, İstanbul, s.754.

¹⁴ *Yeni Türk Ansiklopedisi*, "Ereğli", cilt III, Ötüken Yayınları, İstanbul 1985, s.822.

¹⁵ *Konya Vilayet Salnamesi 2(1869)*, çev. Mehmet Eminoğlu, Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Konya 2007, s.120.

¹⁶ *Konya ve ilçeleri*, s.67

¹⁷ Metin Tuncel, "Ereğli", *İslam Ansiklopedisi*, cilt 11, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1995, s.291.

¹⁸ Bilge Umar, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, İnkılap Yayınları, İstanbul, s.314.

¹⁹ Tuncel, "Ereğli", s.291.

²⁰ Evliya Çelebi, *Tam Metin Seyahatname*, cilt II-IV. Tefik Temelkuran-Necati Aktaş, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1986.S.16

bazen Karacadağ'da Gülek Boğazı'na kadar genişler, bazen de yalnız Ereğli çevresine inecek kadar daralır.²¹ Bugün Bor yakınında Yunan-Roma çağının Tynasıdır. Landa ya da Yunan-Roma çağının Laranda'sı (bugünkü Karaman), Lusna Aziz Pavlos'un yolculuklarındaki Lystra'dır.²²

Tuvana Kralı Varbalya'ya ait İvriz Kabartması önemli bir eserdir. Büyüklüğü 6.08 cm. dir.²³ Burada, bir elinde başak, öteki elinde üzüm salkımı tutan bereket Tanrısı ile onun karşısında Kral Varpalavas tasvir edilmiştir. Kabartmanın üzerindeki yazıtta, kral şöyle demektedir:

*"Ben Tuvana kralı Varpalavas'ım. Sarayda bir çocukken bu asmaları diktim. Tanrı Tarhundas, onlara bereketini versin..."*²⁴

Bölge Hititlerden sonra Friglerin, sonra da Asurluların egemenliğine geçmiştir. M.Ö. 546'da Perslere bağlanmıştır. M.Ö. 333'de İskender'in, M.Ö. 64 yılında Romalıların eline geçmiş, Emeviler ve Abbasiler devrinde de bir savaş sahası olmuştur. Harun Reşit ve Memun zamanına geldiğinde ise Müslümanların eline geçmiştir.²⁵

Ereğli, İslam hükümdarları elinde iken Haremeyn vakfı olarak zikredilmiştir. Hatta kâfirler elinde iken şehrin suyunun Peygamber mucizesi ile aktığı bilinmekte fakat imana gelinmemekte denilmektedir. Ama Hz. Ömer'e ve diğer müminlerin emirlerine her sene hediyeler gönderilerek bu şekilde bu şehir Allahın resulünün himayesinde olmuştur.²⁶

Harun Reşid tarafından Ereğli fethedildikten sonra Bizanslılar Ereğli adına her yıl Abbasi Hükümetine bir vergi ödemeye mecbur edilmişlerdir.²⁷

²¹ Fevzi Uçan, *Ünitelerimizde Konya İli*, Oba Kitapevi, Konya 1986, s.181.

²² Seton Lloyd, *Türkiye'nin Tarihi*, çev. Ender Varinlioğlu, Tübitak Yayınları, Ankara 2000, s.33.

²³ Hasip Celil Kolas, *Gez Dünya'yı Gör Konya'yı*, Damla Ofset, Konya 1995, s.97.

²⁴ Mehmet Önder, *Şehirden Şehire Anadolu*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1995, s.259.

²⁵ Kolas, *Konya*, s.97.

²⁶ Çelebi, *Seyahatname*, s.16-17.

²⁷ İbrahim Hakkı Konyalı, *Ereğli Tarihi*, s.156.

Bizans döneminde bir piskoposluk merkezi olan kent, hıristiyanlık tarihinde “Kuyudaki Yahya” adıyla bilinen azizin yurdu olarak, özellikle değer verilen kutsal bir ziyaret yerine dönüşmüştür.²⁸

1071 Malazgirt savaşından altı yıl sonra 1077 yılında Kutalmış oğlu Süleyman Şah’ın zamanında Ereğli Selçuklu Türklerinin eline geçmiştir.²⁹ 1097’de şehir ve çevresi Haçlı seferleri güzergâhında bulunduğu için haçlı saldırılarına maruz kalmış Akşehir-Konya-Ereğli yoluyla Suriye’ye inmekte olan bir Haçlı ordusu Selçuklu Sultanı I. Kılıçarslan tarafından şehir civarında imha edilmiştir. Daha sonraları da Ermeni saldırılarına maruz kalan şehir 1199 yılında kurtarılmıştır.³⁰ 1291’de Moğollar tarafından yağma edilip pek az bir süre Eretna ve Kadı Burhanettin beyliklerinin elinde kalmıştır.³¹ Sonraki dönemlerde de Anadolu’ya hâkim olmak isteyen iki önemli güç Osmanlılar ve Karamanoğulları arasındaki mücadelelere sahne olmuştur.³²

Selçukluların yıkılışından sonra Anadolu’da kurulan beyliklerden Karamanoğullarının toprakları Konya ve civarını kapsadığı için Ereğli bu beyliğin sınırları içerisinde kalmış fakat Osmanlılar ve Karamanoğulları arasında sık sık el değiştirmiştir. Yapılan mücadelelerden dolayı Çarşamba suyu sınır kabul edilmiş ve bu altı yıl içerisinde hiç savaş olmamıştır. 1398 yılına gelindiğinde anlaşmaya uyulmadığını gören Yıldırım şehri kuşatmış ve böylelikle Ereğli Anadolu hâkimiyetini sağlayan Osmanlıya geçmiştir.³³

Timur’un Anadolu’yu istilası ve bu istilanın sonrasında Osmanlıların Fetret Devrine girmesi ile sonuçlanan Ankara Savaşı Anadolu’da otorite boşluğunu yaratmış hatta Osmanlı Devleti yıkılma tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır. Bunu fırsat bilen beylikler tekrardan kurulmuştur. Bunlardan birisi de Karamanoğullarıdır. Böylelikle Ereğli yeniden Karamanoğullarının eline geçmiştir. Bu mücadele ta ki

---

²⁸ *Büyük Larousse*, “Ereğli”, cilt 6, Gelişim Yayınları, 1986, s.3759.

²⁹ Konyalı, *Ereğli*, s.158.

³⁰ Tuncel, “Ereğli”, s.291.

³¹ Uçan, *Konya İli*, s.182.

³² Yusuf Küçükdağ, “Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu’nda Etkin Rol Oynayan Konyalı İlim, Fikir ve Devlet Adamları”, *Konya Şehri’nin Fiziki ve Sosyal-Ekonomik Yapısı Makaleler I*, Selçuklu Belediyesi Yayınları, Konya 2004, s.105-134.

³³ Tahsin Ünal, *Karamanoğulları Tarihi*, Arı Basımevi, Konya 1986, s.186-187.

Karamanoğullarını tamamen ortadan kaldıran Fatih Sultan Mehmet'e kadar sürmüştür. Şehir ise bu uzun mücadelelerden dolayı tahrip olmuştur.

Fatih Sultan Mehmet ile Karaman'da Osmanlı hâkimiyeti kesinleşmiş fakat Osmanlı idaresinin ilk yıllarında baş gösteren karışıklıklar burayı da etkilemiştir. Rum Mehmed Paşa bir üs haline gelmesini önlemek için buradaki kaleyi yıktırıp Ereğli'yi açık bir şehir haline getirmiştir. Bunun hemen ardından II. Bayezid döneminde Memlûk saldırıları ile karşı karşıya kalınmıştır. XVI. yüzyıldan itibaren sükûnete kavuşan şehir XVII. Yüzyılda Celali isyanlarından etkilenmiştir.³⁴ Bu yüzyılda Ereğli sarsılan devlet otoritesi sebebiyle sosyal ve siyâsî çalkantılardan nasibini almıştır. Sahte seyitler ortaya çıkmış başına yeşil sarık saran, kendilerinin Hz. Peygamberin soyundan geldiğini iddia eden yüzlerce hazır yiyicinin yanında, katiller ve hırsızlar da takipten kurtulabilmek için seyit kılığına girmişlerdir. Hem bölge halkını hem de devleti endişelendirecek bir durum haline gelince bir heyet aracılığı ile seyit adıyla anılan 2000 kişi toplatılmıştır. Bunların soyu incelendiğinde sadece 20 kişinin gerçek seyit olduğu diğerlerinin ise sahte olduğu anlaşılmıştır.³⁵

XVIII. yüzyılda Çapanoğullarının nüfusu altına giren Ereğli, 1832'de Mısır kuvvetleriyle Anadolu'da ilerleyen Kavalalı İbrahim Paşa tarafından işgal edilmiş, 1833 Kütahya Antlaşması ile de boşaltılmıştır.³⁶

XIX. yüzyılın ortalarından itibaren şehir göç almış, Kafkasya ve Makedonya'dan gelen göçmenlerin bir kısmı Ereğli ve çevresine yerleştirilmiştir.³⁷ Yüzyılın ortalarına doğru İstanbul'dan hareket eden hacı kabilelerinin ve doğu seferine çıkan orduların yolu üzerinde önemli bir konaklama yeri durumunda olan Ereğli, XX. Yüzyılın başlarından itibaren de Haydarpaşa-Bağdat demir yolu üzerinde bir istasyon olarak ulaşımındaki önemini korumuştur.³⁸

---

³⁴ Tuncel, "Ereğli", 291.

³⁵ Doğan Yörük, "Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Ereğli ", *Konya Ansiklopedisi*, Konya Büyük Şehir Belediyesi Yayınları, Konya 2012, s.220.

³⁶ Tuncel, "Ereğli", 292.

³⁷ Yörük, "Ereğli",s.221.

³⁸ Tuncel, "Ereğli", s.221.

Böylelikle Ereğli hem coğrafi konumu itibariyle önemli bir merkez haline gelmiş hem de çok sayıda medeniyete kucak açarak köklü bir geçmişe sahip olmuştur.

I.BÖLÜM

NÜFUS VE NÜFUS DEFTERLERİ

1. NÜFUS KAVRAMI

Nüfus nedir? Diye düşünülürken akla sadece ‘belirli bir toprak üzerindeki insan sayısı mı gelir? Arapça nefis kelimesinin çoğulu olarak ele alınan bu kelime nefis’ten ennefs, enfüs, nüfus şeklinde türetilmiştir. Nefs ise ruh, can, hayat demektir.³⁹ Kelime manasıyla nüfus, temelde, sınırları belli olan bir yer(bölge) üzerinde yaşayan insan topluluğu olarak tanımlanır.⁴⁰ Genellikle sayı odaklı bir kavram gibi değerlendirilse de bir şehir, bir bölge veya bir memlekette oturanların sayısından öte⁴¹ bir kavramdır.

Nüfus, insanlığın gelişim ve değişimini takip etmiş beraberinde yol almıştır. Temelinde insanı barındıran bu kavram irdelendiğinde, nasıl ki insan yalnız kalamıyor sürekli bir etkileşim halinde oluyorsa nüfus da bu etkileşimden ayrı düşünülemez. Bu nedenle etkileşimin farklı tepkilerini ortaya koyan ve değişimlerin gözlemlendiği bir kavram haline gelir. Yani nüfus temeline insanı alan sosyolojik, kültürel, ekonomik ve politik bir çok alanla ilişkili, özelden genele ya da tam tersi bir gidişat içinde değişime açık, anlaşılması zor insandan topluma, toplumdan devlete, devletten insana dönük sarmal, komplike ve dinamik bir konudur. Farklı unsurların karşılıklı etkileşimi sonucunda boyut kazanmış ve şekillenmiştir. Devletler askerî güç unsuru olarak nüfusa ihtiyaç duymuş ve sınırlarını bu şekilde genişletmiştir. Sınırların genişlemesi ile birlikte elde bulunan nüfusun vergi potansiyeli gündeme gelmiş böylelikle de siyâsî gücün yanında ekonomik bir güç kaynağı olduğu anlaşılmıştır. Sonuç olarak bu kadar geniş kapsamlı ve derin bir konu olması da onu bir mesele haline getirir.

Osmanlı Devletinin nüfus meselesine bakıldığında da kuruluşundan bu yana fetihlerle nüfusunu arttırmış olduğu görülür ve uygulamış olduğu iskân siyasetiyle de

³⁹ Mevlüt Sarı, *El Mevarid Arapça-Türkçe Lügat*, Bahar Yayınevi, İstanbul, s.154; Ferit Develioğlu, *Osmanlı-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitapevi, Ankara 2008,s.846.

⁴⁰ Hasan Özkan-M. Ayhan Karapınar, *Türk Nüfus Mevzuatı*, Çağlayan Yayınevi, İstanbul 1994,s.9.

⁴¹ Nebi Bozkurt, “Nüfus”, *İslam Ansiklopedisi*, c.33,Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2007, s.293. ;*Meydan Larousse*, “Nüfus”, IX, İstanbul, Meydan Yayınevi, 1986, s.438.

nüfusunu dengelemeyi bilmiş, böylelikle fethettiği bölgeleri elinde tutmuştur. Ayrıca bulunduğu coğrafya üzerindeki nüfusun sayı ve kalitesini, ülkenin iktisâdî ve mali imkânlarını tespit etmek amacıyla yapılan tahrir, avarız ve temettuat sayımlarından edinmiştir. Tahrir defterleri XV-XVI. yüzyıllar, avarız defteri XVII. yüzyıl, temettuat defterleri ise XIX. yüzyılın ilk yarısı hakkında bilgi verir. Bu bilgiler ışığında da genel bir ifade ile Osmanlı topraklarının asırlar boyu yetersiz bir nüfus kitlesine sahip olduğu söylenebilir.⁴²

A. ÖNEMİ

Çok eski zamanlardan beri insanoğlu bazen din, ekonomik-sosyal şartlar, bazen askerî ve siyâsî şartların etkisiyle varlığını devam ettirmek, neslinin sürekliliğini sağlamak, düşmanlarına karşı güçlü olmak istemiştir. Bu güçlü olma isteğiyle başlayan hareketlenmeler ve bunların etkileri dünden bugüne varlığını devam ettirmiş, bunun doğal sonucu olarak da nüfus konusu bugüne kadar önemini korumuştur.⁴³

Elbette nüfusa verilen önem zaman içinde çokça değişmiştir. Nüfus öncelikle insanların hayatında dinî bir telakki olarak yer almıştır. Çünkü ilahi ve beşeri dinlerin hepsinde neslin korunması ve sağlıklı bir nüfus amaçlanır. Örneğin, Yahudiler: Onlara göre; Allah, Nuh Peygambere “ziyadeleşiniz, artınız, dünyayı doldurunuz” demiştir.⁴⁴ İslamiyet’te de “Evleniniz ve çoğalınız: Zira ben kıyamet gününde ümmetimin çokluğuyla övünürüm.”⁴⁵ Bu artışın peygamberin sünnetlerinden biri olması önemlidir. Bunun örneklerine Mısır ve İran’da da rastlanır. Erkeklerin birçok eşe sahip olduğu ve hükümdarların bunu mükâfatlandığı bilinmektedir. Ayrıca bu durum tarihteki ilk kanunlarda da görülür. Hammurabi kanunlarının büyük bir bölümü nişan, evlilik, ailenin korunması, eşlerin sadakati, geçimsizlik, boşanma, aile içi suçlar, miras, kölelerle evlilik, dulların evliliği, evlat edinme, sütannelik gibi

⁴² Ahmet Tabakoğlu, *Türk İktisat Tarihi*, Dergâh Yayınları, 2005 İstanbul, s. 150.

⁴³ Sedat Murat, *Dünden Bugüne İstanbul’un Nüfus ve Demografik Yapısı*, İstanbul Ticaret Odası Yayın no:2006-49, İstanbul 2006, s.29.

⁴⁴ Leon Rabinowicz, *Nüfus Meselesi (Nüfus İlmi, Nüfus Tarihi ve Nüfus Hareketi)*, çev. Alaettin Cemil, Ankara 1930, s.58.

⁴⁵ H. Esra Küçükbaşçı “*Evliliğin Maksudı Evlat Yetistirmektir*”, <http://www.islamihayatdergisi.com/konular/detay/evliliin-maksud-evlat-yetistirmektir>, 15.06.2017

nüfusa ait değişik konularla ilgilidir.⁴⁶ Bu demek oluyor ki nüfus, insanlar için önce dinî bir merhalede önem taşımış sonra da hayatın bir parçası olarak kanunlara bile konu olmuştur.

Osmanlı Devletine bakıldığında da yine benzer unsurları görmek mümkündür. Yıllarca İstanbul'un fethi için uğraşılmış ve dinî boyutta İstanbul'un fethinin müjdelendiği bilinmektedir. Bu nedenle Osmanlı'nın fetih politikasının dayanak noktalarından birisi de dindir demek yanlış olmayacaktır. Devlet fetihlerle sürekli sınırlarını genişletmiş ve nüfusunu arttırmıştır. Uygulanan fetih politikası sonucunda Osmanlının etnik yapısında farklı unsurlar yer almıştır. Böylelikle Gayrimüslim nüfusla beraber yaşanmış ve karşılıklı etkileşim içerisinde olunmuştur. Genişleyen toprakta üretimin sağlanması bu toprağın elde kalması, ekonomik açıdan nüfusun sağlayacağı hem üretici konumu hem de vergiye tabi olan nüfusu saptamak önem arz etmiştir.

Ayrıca sanayi devrimi öncesi toplumlar genel yapıları gereği toprağa dayalı bir düzen içerisindeydi. Bu sebeple de en önemli geçim kaynağı tarımdır. Hem tarım alanlarını genişletmek hem de toprak üzerinde güç sağlamak amacıyla askerliğe önem verilmiştir. Askerlik savaşlarda insan gücünün kullanıldığı ateşli silahların icat edilmediği dönemlerin en önemli unsurudur. Bu sebeple de devletler asker potansiyellerini bilmek zorundadır. Buna göre nüfusun iki büyük boyutu söz konusudur: Birincisi siyâsî boyutu ikincisi ise sosyolojik boyutudur. Bu nedenle konu bir yandan politik ve ekonomik güç kaynağı iken bir yandan da insanların yaşam şekillerinin, inançlarının bir göstergesidir. Bu özelliğinden dolayı, nüfus meselesi, hiçbir zaman 'yeni' olmamıştır. Topluluklar ya da devletler kendi sınırları içindeki insanların sayısını vergi potansiyeli, askerî güç ve daha sonraları devlet politikası gereği merak etmiş. Bu da, nihayetinde, nüfus sayımının ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

B. NÜFUS SAYIMI

Modern anlamı ile nüfus sayımı yeni bir vakadır.⁴⁷ Fakat eski dönemlerden beri çeşitli sebeplerle nüfus sayımları da yapılmıştır. Genellikle nüfusun askere

---

⁴⁶ Bozkurt, "Nüfus", s.293.

alınacak insan adedini ve vergi verecek kısmı tespit etmek amacıyla tutulduğu görülmektedir.

Celal Aybar'ın söylemine göre: Milattan binlerce sene evvel eski Çin, İsrail, Babil, İran ve Mısır tarihlerinde; nüfusun vergi verebilen kısmını, askere alınacak çağdaki insan adedini tespit etmek gayesiyle vakit vakit sayımlar yapılmıştır.⁴⁸ Bu doğrultuda nüfus sayımlarını en fazla ileri götürenlerin de Romalılar olduğu söylenebilir. Nüfus sayımı ile ilgili olarak bir başka terim daha kullanılmaktadır. Bu da demografi terimidir.⁴⁹

Nüfusun hastalık, sağlık, ölüm, doğum, evlilik, ekonomik durum ve diğer özellikleriyle demografi ilmi uğraşır. Demografi, Yunanca demos-halk grafein-yazmak sözlerinden gelir. Kelimeyi ilk defa Achille Guillard “Elements de Statistique Humaineou Demographie Comparee” (1855) adlı eserinde kullanmıştır.⁵⁰

O halde nüfus sayımlarının amacı insanların sayısının ne kadar olduğu azlığı ya da çokluğundan ziyade bölgesel farklılıkların sosyal, ekonomik ve siyasal biçimlenişleri ile kendine özgü özelliklerinin ortaya konmasıdır. Bu nedenle de nüfusun etki ettiği ekonomi, kişilerin meslekleri, vergi potansiyelleri, toplumsal bağlamda sosyal yaşam unsuru olan aile yapıları, fiziki özellikleri, doğum ve ölümler, askerî yapı, nüfus hareketlilikleri ve bunların sebepleri, bölgenin etnik yapısı vb. konular nüfusun bir parçasıdır. Sayımlar bunlarla içli dışlı ve karşılıklı bir etkileşim içerisindedir.

C. EKONOMİ, SİYASET VE DİN İLE İLİŞKİSİ

İnsanlığın başlangıcından bu yana insanoğlu hayatın devamlılığı için hem doğayla hem de birbiriyle mücadele etmiştir. Medeniyetin temelleri ise insanoğlunun zekâsıyla ortaya atılmıştır. Fakat bir gelişim evresi vardır. Önce ateşin bulunmasıyla başlar. Daha da önemli bir değişim yerleşik hayat ve tarımın ortaya çıkmasıyla olur.

---

⁴⁷ Celal Aybar, *Demografi*, Ulus Basımevi, Ankara 1937, s.19.

⁴⁸ Aybar, *Demografi*, s.19.

⁴⁹ Hüseyin Arslan, *16.yy Osmanlı Toplumunda Yönetim, Nüfus, İskân, Göç ve Sürgün*, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2001,s.82.

⁵⁰ *Türk Ansiklopedisi*, “Nüfus”c.25,MEB, Ankara 1977,s.359.

Artık insan tüketici konumdan üretici konuma geçmiştir. İnsanın üretim yapmaya başlaması tepeden tırnağa bir değişikliği ortaya çıkaracaktır. Öncelikle göçebe hayat ve mağaralarda yaşam son bulacak ve artık yerleşik düzene geçilecektir. Bu da şehirlerin kurulması ve devletleşme sürecinin başlamasını sağlayacaktır. Bu gelişim ve değişimler nüfusla nasıl ilişkilendirilebilir?

Ekonomide olan değişiklikler özellikle de tarım; insanı daha fazla üretmeye teşvik etmiş ve bu da, daha fazla nüfus ihtiyacını doğurmuştur. Nüfus veya insan gücü, toplumda önemli bir üretim unsuru olarak, yalnız üretilen mal ve hizmetlerin miktarı ve niteliği üzerinde etkili olmamış, yanı sıra her çeşit iktisâdî hareketin meydana geleceği oluşumun da şeklini tayin etmiştir. Üretimin özelliğini ve mevcut kurumların yapısını belirleyen insan gücünün kaynağının, hem üretici hem de tüketici bir unsur olarak iktisâdî kalkınmayla iki yönlü bir ilgisi vardır.⁵¹ Yani nüfusun artışı veya azalışı, niteliği iktisâdî kalkınmayı her zaman etkilemektedir. Bu nedenle geçmiş dönemin iktisâdî yapısını, kişi başına düşen gelir-giderleri görebilmenin ve sağlıklı bir değerlendirme yapabilmenin en iyi yolu, nüfusun incelenmesinde yatmaktadır.⁵² Sonuç olarak nüfus verilerinden ekonomi şekillenir diyebiliriz. Ekonominin şekillenmesi demek aynı zamanda devletlerin nüfusa dair politikalar üretmesi demektir. Böylelikle de siyaset devreye girecektir.

Devlet menfaati gözetilerek nüfusa etki eden siyaset, geçmişten günümüze farklılık ve benzerlikleriyle nüfus siyasetini meydana getirir. Güce dayalı dönemler için nüfusun fazlalığı özellikle de erkek nüfus önem arz ederken zirai ve sanayi gelişimle birlikte üretimi arttıran büyük bir nimet olarak şekil değiştirmiştir. Buradaki ortak nokta nüfusun artışına dönük bir politikadır. Bu artışı destekleyen bir başka unsur ise muhakkak dindir. Her dinin temelinde çoğalma ve bu dini yayma fikri vardır. Bu sebeplerden ötürü nüfusun artışına dönük bir politika gözlemlenir. Fakat nüfus artışını desteklemek kadar bu artışın sonuçları üzerine de düşünmek gerekir. Bu doğrultuda siyâsî eğilimlerin hem geçmişe dönük araştırmaları iyi gözlemlemesi ve şimdiki durumu temkinli bir şekilde muhafaza etmesi hem de

---

⁵¹ Hilmi Bayraktar, *XIX. Yüzyılda Halep Eyaleti'nin İktisadi Vaziyeti*, Fırat Üniversitesi Orta-Doğu Araştırmaları Merkezi Yayınları, Elazığ 2004, s.22.

⁵² Erol Tümertekin-Nazmiye Özgüç, *Beşeri Coğrafya İnsan, Kültür, Mekân*, Çantay Yayınları, İstanbul 2004, s.174.

geleceği ön görecektir veriler elde etmesi gerekir. Aynı zamanda etkilediği ve etkilendiği başka unsurların üzerine eğilmeyi ve diğer alanlarla harmanlanması sonucunda bazen nüfusun artışı bazen de belirli bir noktadan sonra azalışı üzerine bir siyaset güdülebilir.

Dolayısıyla güvenlik endişesi, fetihleri, doğal imkânlardan faydalanma, devlet için gerekli kaynaklar, yeni imkânlar yaratma ihtiyacı; mümkün olduğu kadar asker, işçi ve vergi mükellefi olmasını gerektirir. Görülüyor ki bir devletin nüfus politikası, yeni ortaya çıkmış değildir.⁵³

2. OSMANLININ NÜFUSA BAKIŞI

Osmanlı Devleti kuruluşundan itibaren, ilk olarak, çevresindeki beylikleri ele geçirerek nüfusunu arttırmış ve önemli devlet adamlarını himaye etmiştir. Fetihlerle sınırların genişlemesi ile birlikte hâkimiyet sahası üzerindeki otoriteyi sağlamak hem toprağını korumak hem de nüfusunu elde tutmak, daha da önemlisi vergi potansiyelini bilmek amacıyla tahrir kayıtları tutmuştur.

Tahrir “yazma, kaydetme, deftere geçirme” anlamına gelmektedir. Yani Osmanlı maliye teşkilâtında vergilerin ve bu vergileri verenlerin ismen tespiti için değişik dönemlerde farklı şehirlerde gerçekleştirilen sayımları ve bu sayımların kaydedildiği defterleri ifade eder.⁵⁴

Osmanlı Devleti genel yapısı itibarıyla muntazam denilebilecek düzeyde her yaptığı işin tutanağını tutarak zengin arşivler oluşturmuştur. Bu nedenle tahrir tutanakları da düzenli ve XIX. yüzyıla kadar nüfus hususunda ayrı bir çalışmayı gerekli kılmayacak düzeyde kalmıştır.

Osmanlıların hangi tarihte tahrir sayımlarına başladığı kesin şekilde bilinmemektedir. Günümüze ulaşan en eski sayımı ihtiva eden defteri ile diğer bazı

---

⁵³ S. Bela Kenez, *Nüfus Politikası Meselesi*, çev. H.A., Ankara 1944, s.3.

⁵⁴ Mehmet Öz “Tahrir”, *İslam Ansiklopedisi*, cilt 39, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2007,s.425.

belgelerden, sayım sonuçlarının kaydedildiği defter usulünün XIV. yüzyılda mevcut olduğu anlaşılmaktadır.⁵⁵

Tahrirlerin bölgelere göre hazırlanması, XVIII. yüzyıla kadar sürmüş olmakla birlikte; XVI. yüzyıldan itibaren yeni fethedilen yerlerin dışında, devletin bütünü ilgilendiren geniş tahrirlerin yapılmadığı görülmektedir.⁵⁶ 100 yıl devam eden yazımda 2320 defter meydana getirilmiş ve Kuyudu Hâkânî adını alan Defteri Amire Kalemine teslim edilmiştir. Kuyudu Kadime diye anılan defterler devlete ait arazi, köyleri, yaylak, kışlak ve meraları, mezra ve çiftlikleri, tımar ve zeamet sahipleri ve arazilerini göstermektedir.⁵⁷

Osmanlı nüfusu hakkındaki bilgiler uzun yıllar tahrir defterlerinden yola çıkılarak tespit edilmiş ve aynı zamanda dönemin demografik yapısı ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu belgelerin net veriler içermemesinden dolayı nüfusla ilgili olarak elde edilen bilgiler tahmin ve yorumdan öteye geçememiştir. Bunun sebebi tahrir defterlerinde nüfusa dair bazı bilgilerin olmayışındır. Çünkü Osmanlıda doğrudan bir nüfus sayımından söz etmek güçtür. Asker ve vergi odaklılık olduğu için ‘nüfus sayımı’ asırlarca, toprak yazımı münasebetiyle yapılmıştır. Toprak yazımını gösteren tahrir defterlerinden ancak tahmini ile imparatorluğun bazı bölgelerinin nüfusunu çıkarmak mümkün olabilmektedir.⁵⁸ Esasında bu tahrirler nüfusun tespiti yönünden sınırlı kaynaklardır. Kesin bilgilerden ziyade tahmini olarak nüfusun büyüklük oranları hakkında bilgi veren kaynaklar olarak görmek gerekir.

1800’lü yıllara gelindiğinde ise Osmanlı nüfus sayımına ihtiyaç duymuş ve özellikle de asker potansiyelini ortaya çıkarmak istemiştir. Bunun yanı sıra vergi gelirini de tespit etmek söz konusu olmuş ve ilk nüfus sayımını yapmıştır.

---

⁵⁵ Öz, “Tahrir”, s.426.

⁵⁶ Arslan, *16.yy Osmanlı Toplumunu*, s.86.

⁵⁷ Nusret Özanalp, *Tapulama Kanunu Şerhi*, Ankara 1976,s.11.

⁵⁸ Enver Ziya Karal, *Osmanlı İmparatorluğu İlk Nüfus Sayımı*, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 1997, s.6.

A. İLK NÜFUS SAYIMI

Sultan II. Mahmud döneminde yapılan ilk nüfus sayımı teşebbüsü 1826/28 Osmanlı-Rus Harbi sırasında olmuştur.1829'da yapılan bu sayım genel bir nüfus sayımı için bir nevi tecrübe olmuş ama harp dolayısıyla neticelenememiştir.⁵⁹

İlk nüfus sayımı hazırlıklarına 1830 Temmuz'unda başlanmış ve altı ayda tamamlanacağı tahmin edilmiştir. Bu ilk sayım Karaman Eyaletine gönderilen fermanla anlaşılacakla birlikte 1830 senesinin ikinci ve 1831 senesinin de ilk altı ayı içerisinde yapılmıştır. Bu tarihi tek bir sene ile ifade etmek gerekirse 1246 Nüfus Tahriri denilebilir.⁶⁰

Bu dönemde Osmanlı Devleti'nin durumuna bakıldığında; devletin başında II. Mahmud vardır. Devlet bir yenileşme sürecindedir. Osmanlının uzun zamandır başını ağrıtan yeniçeri ocağı kaldırılmış ve yerine "Asakir-i Mansure-yi Muhammediye Ordusu" kurulmuştur. Öncelikle kurulan bu yeni ordunun asker ihtiyacının karşılanması gerekmiştir. Bu nedenle de devletin içindeki erkek nüfusunun yaşı ve sayısı hakkında doğru bilgiye ulaşmak için bir nüfus sayımı yapılmasına karar verilmiştir. Ayrıca vergi mükelleflerinin sayısının da bilinmesi, vergi sisteminin yeniden düzene sokulması ve ekonomik sıkıntıların giderilmesi gerekmiştir. Başka bir ifadeyle devlet, yeni bir ordu için askerî düzenlemeler yapılmasını, ekonomik yönden ise sahip olunan beşeri ve mali kaynakların tespitini zaruri görmüştür.⁶¹

Osmanlıdaki bu ilk nüfus sayımlarında, sadece erkek nüfus sayılmış; kadın nüfusu sayılmamıştır. Aynı zamanda bu tutanaklar Müslim ve Gayrimüslim olarak iki ayrı grupta yapılmıştır. Bunların dışında insanların eşkâlleri, yaş ve meslek bilgileri, herhangi bir sakatlığı var ise engel durumları, doğum ve ölüm kayıtları, asker ve talebelik durumları tek tek yazılmıştır.

B. DİĞER NÜFUS SAYIMLARI

1831 nüfus sayımından sonra belirli aralıklarla sayımlara devam edilmiş, 1844 yılında bir nüfus sayım daha yapılmıştır. Bu sayımın amacı ordunun yeniden

---

⁵⁹ Karal, *İlk Nüfus Sayımı*, s.8

⁶⁰ Mahir Aydın, "Sultan II.Mahmud Döneminde Nüfus Tahrirleri", *Sultan II.Mahmud ve Reformları Semineri*, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1990,s.92-93.

⁶¹ Kemal H. Karpat, *Osmanlı Nüfus (1830-1914)*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 2003, s.44.

düzenlenmesi ve asker alma şeklinin değiştirilmesi olarak belirtilmiştir. Abdülmecit zamanında yapılan bu sayımda erkeklerle birlikte kadınların da sayıldığı bilinir. Fakat bu sayımların neticesi de tam değildir.⁶² 1854 yılındaki nüfus sayımı temettü vergisi nedeniyle yapılan emlak sayımı ile beraber yürütülmüştür. 1856'da yine vergi amacıyla bir sayım daha yapılmıştır. Bunlardan başka 1874 ve 1878 yıllarında nüfus miktarını belirlemek amacıyla sayımlar yapılmıştır. Osmanlıdaki nüfus sayımlarının tarihi sıra içerisinde tablolaştırılmış hali şöyledir:

Tablo 1: Osmanlı Nüfus Sayımları⁶³

	Sayımın Amacı	Sayımın Yapıldığı Bölge	Cinsiyet ve Din	Tahmini Nüfus Miktarı (Kişi)
1831	Askerlik yapabilecek halkın sayısı ile vergi kaynaklarının bilinmesi gereği	Anadolu ve Trakya	Erkek, İslam, Hristiyan	Bugünkü Türkiye'ye isabet eden topraklarda: 7-7,5 milyon
1844	Nüfus kâğıdı verilecek vatandaşların belirlenmesi	Tüm Osmanlı Ülkesi	Kadın-Erkek, İslam, Hristiyan	Anadolu'da: 10-10,5 Tüm Ülkede: 36,5 milyon
1854	Temettü vergisi nedeni ile emlak sayımı ile beraber nüfus sayımı	Bilinmiyor		
1856	Vergi tespiti	Anadolu ve Suriye'nin bir kısmı		
1874	Nüfus miktarını belirlemek	Tüm Osmanlı Ülkesi	Kadın, Erkek İslam Hristiyan	Anadolu'da: 12 milyon Tüm Ülkede: 28,9 milyon
1878	Nüfus miktarını belirlemek	Trablus ve Arabistan hariç tüm ülke		

⁶² Arslan, *16.yy Osmanlı Toplumunu*, s.89-90.

⁶³ Koray Başyol, *Demografi*, 9 Eylül İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını no: 6, İzmir 1984, s.12.

C. NÜFUS KAYIT DÜZENİ

Nüfus defterlerine bakıldığında devletin sayım hususunda takip ettiği yol ve yapılan uygulama ortaya çıkmaktadır. Görevlendirilen memurlar tarafından tutulan kayıtlarda bölgenin detaylı bir şekilde bizzat gezilerek kayıt altına alındığı görülür. Köy, kasaba ve mahallelerde yaşayan erkekler kaydedilmiş, öncelikle mahalle ve köyün adı yazılmıştır. Hane hane kayıtlar tutulup, hane reisi ile kayda başlanmıştır. Hanede kaç erkek varsa kaydedilmiştir. Kayıtlarda kişilerin dış görüntüsü tasvir edilmiş orta boylu kara sakallı vb. tanımlamalarla mesleği, yaşı, herhangi bir sakatlığı var ise o belirtilmiştir. Öldü ise ölü olduğuna dair bilgi, mahalleden ayrıldı ise sebebi, asker ise açıklaması, kişilerin lakapları, etnik yapısı da kaydedilmiştir. Örnek nüfus defteri:

Tablo 2: Nüfus Defterlerine Göre Ereğli Şehrinin Camii Kebir Mahallesi⁶⁴

Hane	Numara	Hane İçindeki Konumu	Eşkâli	Adı	Baba Adı	Meslek	Yaş	Açıklama
1	1	Hane reisi	Köse sakallı	Mehmed	Yusuf	İmam	29	
	2	Kardeşi		Mustafa			21	
2	3	Hane reisi	Kır sakallı	Ahmed	Mehmed	Muhtarül evvel	55	
	4	Yeğeni	Şâbb-1 emred	Mehmed	Hanefi		17	
	5	Damadı	Kara sakallı	Veli	Emin		30	
	6	Oğlu		Mahmud			7	
	7	Oğlu		Mehmed			1	
3	8	Hane reisi	Kumral sakallı	Ali	Mustafa	rençber	34	
4	9	Hane reisi	Kır sakallı	Mehmed	Mehmed	çubukçu	50	
5	10	Hane reisi	Köse sakallı	Ahmed	Ali	berber	28	
	11	Oğlu		Ali			11	
	12	Oğlu		Mehmed			6	
6	13	Hane reisi	Kumral sakallı	Mustafa	Ahmed	mansure	25	
	14	Kardeşi	Şâbb-1 emred	Durmuş			18	Sivas'da

⁶⁴ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Ereğli Nüfus Defteri*, NFS. d.03378,s.5.

3. NÜFUS DEFTERLERİ

A. GENEL ÖZELLİKLERİ

T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nün Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı tarafından hazırlanan 'Defter Bilgi Formuna göre Ereğli şehrinin nüfus defterlerinden ilki Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Nfs.d 03377 koduyla kayıtlıdır. H.1250/ M.1834 yılına ait bu defter 310 sayfadan oluşmaktadır. Bakanlık sayfalar üzerinde numaralandırma yapmış ve bu numaralandırma usulünde de tek sayılar kullanılmıştır.

Defter tutumuna öncelikle mahallelerden başlanmıştır. Ereğli şehrine ait nüfus çalışmasının ilk defterinde 37 tane mahalle bulunmaktadır. 3-107 sayfaları dâhil olup bu rakam aralığındaki sayfalar Ereğli mahallelerine aittir. Bu defterde Ereğli merkezi ve köylerinin dışında derbentler de bulunmaktadır.

Müslim ve Gayrimüslim nüfusun kaydının yapıldığı bu defterde yalnızca erkek nüfus kaydedilmiştir. Kayıtlara öncelikle hane reisleri verilerek başlanmış, daha sonra da diğer aile bireyleri yer almış ve hane sayıları açıklamaların üzerine yazılmıştır. İsimleri ise bin-ibn oğlu anlamına gelen kelimelerle verilmiş ve bireyin dış görünüşü anlatılmıştır. Kara sakallı, aksakallı gibi sakal rengi üzerine bir bilgi ya da müzellef, köse sakallı gibi sakalın azlığı ya da çokluğu, ter bıyık-şâbb-ı emred ifadeleri ile kişinin genç olduğu, kısa, orta, uzun ile boy oranları (fakat bu defter içerisinde boy ile ilgili bir bilgi yoktur), vücudunun herhangi bir yerinde bir engel var ise topal, ama (kör), asam (sağırılık) gibi ya da herhangi bir hastalığa sahip ise fitik illeti, mecnun, divane vb. bilgilerle dış tasvir yapılmıştır. Bunlara ek olarak meslek bilgisi rençber, çoban, değirmenci, palancı (semerci) gibi meslekler verilmiş, yaş bilgisi ise tüm bilgiler verildikten sonra alt kısma sini (yaşı anlamına gelir) kelimesi ile yazılmıştır. Asker ya da öğrenci olup olmadığı, yer değişikliği yaptı ise nereden geldiği, nereye gittiği gibi bilgiler de kaydedilmiştir. İlk defterde isimlerin hem altına hem de üstüne notlar düşülmüşken diğer defterlerde ekseriyetle isimlerin üst kısımları açıklama için kullanılmıştır.

Aynı özelliklere sahip kişilerde tekrardan aynı ifadeleri yazmak yerine kısaca 'bu dahi' tabiri kullanılmıştır. Yine bunlara ek olarak ölüm kayıtlarında 'fevt' yani

farsça ölü anlamına gelen kelime kullanılmış, ölüm tarihleri verilmiştir. ‘Tevellüd’ kelimesi ile de yeni doğanlar kaydedilmiş ve bunlar diğer yazı çeşidinden farklı olarak siyakat ile yazılmıştır. Defter yazım itibariyle okunaklı olup doğum-ölüm gibi kayıtlar ya da bazı önem arz eden ifadeler kırmızı ile yazılmıştır.

Mahalledeki kişi sayısının bitiminde de toplam nüfus kaydedilmiştir. Toplam nüfus ise 4 farklı usulde yazılmıştır. Bu tutanakların asker alımı için önem arz etmesi sebebiyle askere gidemeyecek olanlar, çocuklar ve askerlik potansiyeli olanlar yazılmış sonra da askerde olanlar eklenerek toplanmıştır.

Ereğli şehrinin nüfus defterlerinden ikincisi Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nde Nfs. d 03378 koduyla kayıtlıdır. 1254/1838 yılında ait bu defter 636 sayfadan oluşmaktadır. 5-263 sayfaları dâhil olup bu rakam aralığındaki sayfalar Ereğli mahallelerine, diğer sayfalar ise köylerine aittir. Bu defterde 36 tane mahalle bulunmaktadır.

Müslim nüfusun kaydının yapıldığı bu defterde nüfus kaydına hane reisi ile başlanmış fakat hane sayıları üzerine yazılmamıştır. Bunun yerine mahalledeki toplam nüfus numaralandırılmıştır. Yani 1. Kişiden başlayarak sıra sayıları ile bireyler arasında boşluklar bırakılarak tek tek yazılmıştır. Bu nedenle bir hanede yaşayan kişilerden yola çıkarak aile üyeleri tamamlandıktan sonraki ilk isim hane reisi olarak kabul edilmiş, böylelikle her hanede bir hane reisi ve beraberinde yaşayan oğul, kardeş, yeğen, torun vb. aile bireyleri ile kaydedilmiştir.

Ereğli şehrinin nüfus defterlerinden üçüncüsü Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nde Nfs.d 03379 koduyla kayıtlıdır.1256/1840 yılına ait bu defter 384 sayfadan oluşmaktadır. Defter tutumuna bir önceki yılda mahalle ile başlanırken bu defterin öncelikle köylerle başlandığı görülür. Bu doğrultuda 215- 379 sayfaları dâhil olup bu rakam aralığındaki sayfalar Ereğli mahallelerine aittir. Bu yılki defterde mahalle sayısı 32’dir.

Bir önceki yıla ait defterlerden bazı farklılıkları bulunmakla birlikte (bu konu farklılıklar başlığı altında ele alınmıştır) defter yazım usulü itibariyle hemen hemen aynıdır. Bu defterde hem Müslim hem Gayrimüslim kaydı bulunmaktadır.

Ereğli şehrinin nüfus defterlerinden dördüncüsü Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Nfs.d 03380 koduyla kayıtlıdır.1259/1843 yılına ait bu defter 118 sayfadan oluşmaktadır. 69-113 sayfaları dâhil olup bu rakam aralığındaki sayfalar Ereğli mahallelerine aittir. Bu defterde 31 tane mahalle bulunmaktadır.

Defter yazım itibariyle diğerleri gibi okunaklı olup tek tip kalem kullanılmıştır. Diğer defterlerde bulunan kırmızı ile yazılmış yerlere bu defterde rastlanmamaktadır.

Ereğli şehrinin nüfus defterlerinden beşincisi Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Nfs.d 03381 koduyla kayıtlıdır.1261/1845 yılına ait bu defter 232 sayfadan oluşmaktadır. 113-217 sayfaları dâhil olup bu rakam aralığındaki sayfalar Ereğli mahallelerine aittir. Bu defterde 32 tane mahalle bulunmaktadır. 219. sayfası olmayıp bundan sonraki sayfaları yani 233. sayfaya kadar Ereğli'deki medrese, cemaat, çiftlik ve han gibi yerlerin nüfus sayımları vardır.

Bu defterde Müslim ve Gayrimüslim nüfusun kaydı yapıldığı görülmekte ve 1840 yılı defteri ile benzerlik göstermektedir.

Ereğli şehrinin nüfus defterlerinden altıncısı yani son defter Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Nfs.d 03382 koduyla kayıtlıdır.1261/1845 yılına ait bu defter 8 sayfadan oluşmaktadır.

Defterde sadece 2 yer verilmiştir. Onlar da Kıbtîyân nüfusa ait bilgilerdir. 3-5 ve 7. sayfalardan oluşmaktadır. Esasında bir önceki defter ile aynı defter yani aynı yıl içinde tutulmuştur. Bu sebeple ayrı bir sayımı teşkil etmemekle birlikte sadece diğer defterden ayrı olarak tutulma sebebi buradaki nüfusun Kıbtîyân nüfusu olmasındandır.

B. FARKLILIKLARI

İncelenmiş olan 6 ayrı numara ile numaralandırılan defterler arasında bazı farklılıklar mevcuttur. Bunlar kimi zaman yazan memur ile alakalı kimi zaman da defterlerin tutulma sebebinden kaynaklıdır. Bu farklılıkların çalışma için önemli bir husus olduğu düşüncesi ile ayrı ayrı değerlendirilmiş ve tablolaştırılmıştır.

1834 yılına ait 03377 numaralı defterde hem Müslim nüfus hem de Gayrimüslim nüfus varken 1838 yılına ait 03378 numaralı defterde sadece Müslim nüfus bulunmaktadır. Sonraki yıllarda yapılan sayımlarda da Gayrimüslim nüfus bir sayımda var diğesinde yok şeklinde devam etmiştir. Öncelikle Müslim mahalleler bitirilmiş Gayrimüslim nüfus daha sonra yazılmıştır. Şahıslar ise hane numaralarının yazılması usulü ile kaydedilmiştir. Her mahalle bir numaralı haneden başlayarak devam etmiş ve hanedeki erkek sayısı verilmiştir. İlk tutanak olan 1834 yılı defterinde hane numaraları bulunurken 1838 yılında yoktur. Lakin numaralandırma belirtilmemiş olsa da usulen hane sisteminin anlaşılacağı şekilde bir kayıt tutulmuştur. Sonraki yıllara ait defterlerde ise yine hane numaralandırılması yapılmıştır.

Kişilerin dış görünüşlerinin tasvirinde ilk yılda ve 1838 yılında boy özelliğine yer verilmezken bir sonraki yıl olan 1840 tutanağı, 1843 ve 1845 yılı defterlerinde ise boy özelliğinin verildiği görülür.

1843 yılına ait 03380 numaralı defterde Müslim nüfusun kaydı yapılmış, Gayrimüslim yine 1838 yılına ait defterdeki gibi yer almamıştır. Fakat bu yıla ait defterde kişiler; diğey yıllarda aralıklarla yazılıp bir sayfa içinde geniş boşluklarla verilirken burada çok sık birbirine yakın şekilde verilmiştir. Böylelikle de bir sayfa içerisinde çok fazla sayıda isim sığdırılmış diğey defterlerdeki serbest yazım yoğunlaştırılmıştır. Son olarak bu defter bir önceki yıla ait 1840'daki defterin güncelleme şeklidir.

1845 yılına ait 03381 numaralı defter ise diğey defterlerden farklı olarak sayım işleminin kimlerle yapıldığı her mahalle kaydının altına not düşülmüş ve kişilerin mührü ile mühürlenmiştir. Bunlar mahalle muhtarı, imamı ve her mahallede yardımcı olan kolağalarından Abdullah ağadır. Ayrıca her sayfada hane yazısı uzun çizgiler çekilerek yazılmış, alt alta verilmiş olup haneler birbirinden ayrılmıştır. Yazıların alt taraflarında da yazı izleri olup kâğıt temiz görünmemekte ve tutan memurun yazısının da çok okunaklı olmaması bu defterin okunmasını zorlaştırmıştır. Aynı yıla ait 03382 numaralı defter ise farklı bir sayım olmamakla birlikte Kıbtıyân nüfusunun ayrı tutulduğu defterdir.

Tablo 3: Defterlerin Genel Özellikleri ve Farklılıkları

Defterlerin Özellikleri	03377 Numaralı Defter	03378 Numaralı Defter	03379 Numaralı Defter	03380 Numaralı Defter	03381 Numaralı Defter	03382 Numaralı Defter	
Yılları	1834	1838	1840	1843	1845	1845	
Dış Yapı	ciltsiz ve ebrusuz.26x73 boyutunda	ciltli ve ebrusuz.21x55 boyutunda	ciltli ve ebrulu.20x49 boyutunda	ciltsiz ve ebrusuz.20x55 boyutunda	ciltli ve ebrulu.20x53 boyutunda	ciltli ve ebrulu.19x55 boyutunda	
İçeriklerindeki Farklılık	müslim nüfus + gayrimüslim nüfus	müslim nüfus	müslim nüfus + gayrimüslim nüfus	müslim nüfus	müslim nüfus + gayrimüslim nüfus	gayrimüslim nüfus	
Verdiği Bilgiler	Boy özelliği	Yok	Yok	Var	Var	Var	Var
	Ölüm kaydı	Var	Var	Var	Var	Yok	Var
	Sayım işlemin kimlerle yapıldığı	Yok	Yok	Yok	Yok	Var	Yok
	Hane Numaraları	Var	Yok	Var	Var	Var	Var
Yazım Usulü	okunaklı kırmızı ve siyah renkte yazı	okunaklı kırmızı ve siyah renkte yazı	okunaklı kırmızı ve siyah renkte yazı	okunaklı tek renk yazı	okunaklı ama sayfada yazı izleri okumayı zorlaştırmakta, tek renk yazı	okunaklı kırmızı ve siyah renkte yazı	
Tutulma Sebepleri	sayım	sayım	sayım	güncelleme	sayım	sayım	

II. BÖLÜM

EREĞLİ ŞEHRİNDE NÜFUS VE ÖZELLİKLERİ

1. EREĞLİ

Osmanlı devlet teşkilâtı merkez ve taşra teşkilâtı olmak üzere iki grupta incelenmektedir. Osmanlılar coğrafi saha olarak genişlemeye başlayınca, merkeze bağlı idari birimler kurmaya ve bunların başına yöneticiler tayin etmeye başlamıştır.⁶⁵ Merkezi idarenin(İstanbul) dışında kalan yerlere taşra denilmiştir. Bu bölgeler, batıda Tuna boylarında Dalmaçya kıyılarına kadar olan yerleri içine aldığı gibi, doğuda Fas'a ve ordan Moskova'ya kadar akıl almaz genişlikteki sahayı da içine almaktadır.⁶⁶

Osmanlı Devleti'nde taşra idaresi, aşağıdan yukarıya köy, nahiye, kaza, sancak(liva) ve eyalet şeklinde teşkilâtlanmıştır.⁶⁷

Ereğli şehri XV. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar geçen süreçte idari taksimatta yapılan bazı değişikliklerle önceleri Konya'ya, bir dönem Aksaray'a ve son olarak yine Konya Eyaletine bağlanmıştır. XV. yüzyılda Karaman ili 11 vilayete ve 2 nahiyeye ayrılmış, Ereğli şehri de Karaman Eyaleti içerisinde yer almıştır.⁶⁸ XVI. yüzyıla gelindiğinde Ereğli, Aksaray Sancağının sınırlarının genişlemesiyle Aksaray Sancağı sınırlarına dâhil edilmiş aynı yüzyılın sonlarına doğru ise Aksaray sancağından çıkarılmıştır.⁶⁹ Bu tarihten itibaren tekrar Konya Eyaleti sınırları içerisine alınmıştır.

Osmanlı seyyahlarından Bedrü'd-din İbn Raziyyi'd-din el Gazzi'nin Ereğli ile ilgili belleğinde kalan hatıraları anlatırken şehrin yeşilliğinden ve güzelliğinden bahsederek hayranlığını bildirir. Bir başka seyyah Kutbuddin Mekki "Ereğli 400 kadar evli bir şehirdir" derken, Kadri mahlasıyla Abdülkadir Çelebi çarşı ve pazarların dillere destan olduğundan, Uluslu İbrahim Hamdi Efendi ise şehrin

⁶⁵ Fahameddin Başar, *Osmanlı Eyalet Tercihati(1717-1730)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1997,s.1.

⁶⁶ Zekeriya Bülbül, *Osmanlı Müesseseleri ve Medeniyeti Tarihi*, Nobel Yayınları, Konya 2009,s.122.

⁶⁷ Yusuf Halaçoğlu, "Osmanlı Devlet Teşkilâtı", *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, c.XII, Çağ Yayınları, İstanbul 1989,s.366.

⁶⁸ İbrahim Hakkı Konyalı, *Abideler ve Kitabeleri ile Konya Tarihi*, Burak Matbaası, Ankara 1997,s.111.

⁶⁹ Doğan Yörük, *16.Yüzyılda Aksaray Sancağı (1500-1584)*, Tablet Kitapevi, Konya 2005,s.33-34.

Harameyn-i Şerifeyn vakfı olduğundan bahseder. Bunların yanı sıra Abdurrahman Hibri, Kâtip Çelebi, Kadı Ebubekir Efendi b. Ehram, Amcazade Ali b. Şaban, Nabi, , eş-Şeyh el-Hac İbrahim Mehmed Edib, Mustafa Sanai, Mustafa el-Bosnavi gibi seyyahlar Ereğli'nin yeşilliklerinden ve bir nehir aktığından, saray, cami, tekke, mescid vb. yapılarından bahseder.⁷⁰ Evliya Çelebi “Güzel nahiye ve köyleri vardır. Bu şehir Peygamber pınarı dağı eteğinde kurulmuştur. Doğu, batı ve kuzeyi Herakl ovasıdır. Bu ferah verici yerde altı bin kadar bağ, bahçe ve tarla vardır ki, bu yerlerin hepsi aynı suya muhtaçtır. Bu sebeple bir su hâkimi bulunur. Herkese su sıra ile verilir. Şehirde büyük saraylar vardır. Her evde akarsu, havuz ve şadırvan bulunur ⁷¹” diyerek Ereğli’yi anlatır.

Ereğli ile ilgili genel kanı yeşilliğin bol olduğu ve akan nehrin güzelliği olmuştur. Osmanlıdaki seyyahların anlatımları bu doğrultuda birbirine benzer. Aynı zamanda Ereğli’ye ait yapılardan, yolunun tozlu olduğundan, kaç saat sürdüğünden de bahsedilmiştir. Ereğli'nin doğal güzelliğinden bahseden seyyahların bu söylemlerini salnamelerdeki bilgiler de teyit eder. XIX. yüzyılın son çeyreğinde tutulmaya başlayan salnamelerde: “Ereğli kasabasının gerçi havası vahim ise şimal ve şimal-i şarki ve şark cihetlerinde ve çent saat mesafede vaki Elagözlü denilen bağ ve bahçelerin havası pek güzeldir”⁷² diye yazmaktadır.

Nüfus defterlerindeki bilgilere göre Ereğli 30’u aşkın mahallesi, 2 han ve 9 medresesi ile Müslim ve Gayrimüslimin bir arada yaşadığı bir şehirdir.

A. MAHALLELERİ

Sözlükte “bir yere inmek, konmak, yerleşmek” anlamına gelen hall (halel ve hulul) kökünden türetilmiş bir mekân ismi olan mahalle kelimesi devamlı veya geçici olarak ikamet etmek için kurulan küçük yerleşim birimlerini ifade eder.⁷³ Mahalle devlete ödenecek vergilerin dağıtımı ve toplanmasında, asayişin sağlanması ve

---

⁷⁰ Daha detaylı bilgi için; Ahmet Çaycı, “Osmanlı Seyyahlarının Hatıralarındaki Konya Şehri”, *Seyahatnamelerde Konya*, Haz. Ahmet Çaycı, Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Konya 2016.

⁷¹ Çelebi, *Seyahatname*, s.17.

⁷² *Konya Vilayet Salnamesi-10*, çev. Mehmet Eminoğlu, Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Konya 2007, s.115.

⁷³ Ali Murat Yer-Mustafa Sabri Küçükbaşçı, “Mahalle”, *İslam Ansiklopedisi*, cilt 27, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2003, s.323.

bayındırlıkla ilgili yükümlüklerin verilmesinde esas alınan toplu yaşama birimidir. Mahallenin türbeleri, mezarları, taş mektepleri, külliyesi, imaretleri, dükkânları, evleri, mescitleri ve camileri toplumun bütün kültürel özelliklerini yansıtacak biçimde sokaklar boyunca sergilenir.⁷⁴

Osmanlıda mahallenin tanımı yapılırken sosyal durum göz önüne alınmış, genel hatlarıyla “üyelerin ortak bir mabette ibadet ettikleri ve nüfusun yaklaşık 1000 kişiden oluşan yerleşim birimi” olarak belirtilmiştir. 1871 tarihli Osmanlı vilayet kanununda ise mahallelerdeki ev sayısı dikkate alınarak “en az elli haneden oluşan bir yerleşim birimi “ şeklinde tarif edilmiştir. Ancak bu tanımlar genelleştirilebilecek bir özellik taşımamaktadır. Osmanlı tahrir kayıtlarının incelenmesi, mahalle biriminin belirli bir nüfus ölçüsü içerisinde konabilecek derecede kategorileşmeye izin vermemektedir.⁷⁵ Özellikle de Ereğli şehri mahallelerine bakıldığında nüfus olarak çok da kalabalık olmadığı hatta mahalle için 1000 kişi söyleminin de altında kaldığı görülmektedir. Hane olarak bakıldığında ise hane sayılarının da birbirinden farklı olduğu, belirli bir sayının altında kalmaması gerektiği gibi bir genellemeyi doğru kılmamaktadır. Çünkü bazı mahallelerde kişi sayısı 150'lere çıkarken bazı mahallelerde 9'a kadar inmektedir. Kişi azlığına bağlı olarak ya da başka bir sebepten bazı mahallelerin sonraki yıllarda kalktığı nüfusun başka bir yere nakledildiği görülmektedir. Mesela 1834 ve 1838 yılında Ak mescid 13-9, Hacı Ahmed 8- 4, Eyneler mahallesinde ise 17-13 kişi vardır. Daha sonraki yıllarda ise bu mahalleler yer almamaktadır. Ayrıca yine ilk yılda olup sonraki yıllarda yer almayan Bölücek ağaç, Hacı Davud ve Hafız mahalleleri de vardır. Bunlardan Bölücek ağaç köy kaydı içinde bulunmaktadır. Sonrasında ise ismi değişmiş Balçıkaya olmuştur.⁷⁶

---

⁷⁴ Erol Özbilgen, *Bütün Yönleriyle Osmanlı*, İz Yayınları, İstanbul 2003, s.386.

⁷⁵ Mehmet Bayartan “*Osmanlı Şehrinde Bir İdari Birim: Mahalle* “, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Coğrafya Dergisi, sayı 13, İstanbul 2005, s.95.

⁷⁶ Işık, *Ereğli Köyleri* s.14-15.

Tablo 4: Ereğli Şehri Mahalleleri

Mahalleler	1834	Kişi Sayısı	1838	Kişi Sayısı	1840	Kişi Sayısı	1843	Kişi Sayısı	1845	Kişi Sayısı
1	Abdülhalife	44	Abdülhalife	46	Abdülhalife	33	Abdülhalife	33	Abdülhalife	30
2	Ak mescid	13	Ak Mescid	9	-	-	-	-	-	-
3	Ala gözlü	16	Alagözlü	18	Alagözlü	13	Alagözlü	13	Ala Gözlü	10
4	Ali çavuş	46	Ali Çavuş	46	Ali Çavuş	42	Ali Çavuş	42	Ali Çavuş	25
5	Bağdadi	29	Bağdadi	29	Bağdadi	27	Bağdadi	27	Bağdadi	20
6	Bayak	64	Bayak	42	Bayak	44	Bayak	44	Bayak	31
7	Bekir ismail	59	Bekir İsmail	54	Bekir İsmail	57	Bekir İsmali	57	Bekir İsmail	41
8	Boyacı ali	44	Boyacı Ali	44	Boyacı Ali	67	Boyacı	66	Boyacı Ali	54
9	Bölücek Ağaç	18	Bölücek Ağaç	22	-	-	-	-	-	-
10	Cahı	104	Cahı	88	Cahı	100	Cahı	100	Cah	52
11	Camii kebir	39	Camii Kebir	27	Camiikebir	23	Camii Kebir	23	Camii Kebir	17
12	Canlar	82	Canlar	81	Canlar	95	Canlar	95	Canlar	79
13	Çavuşlu	32	Çavuşlu	22	Çavuşlu	19	Çavuşlu	19	Çavuşlu	13
14	Davud paşa	47	Davud Paşa	76	Davud Paşa	38	Davud Paşa	38	Davud Paşa	30
15	Ermeniyân	190	-	-	Reaya	190	-	-	Ermeniyân	179
16	Eyneler	17	Eyneler	13	-	-	-	-	-	-
17	Fetif efendi	49	Fetid Efendi	37	Fethi	43	Fethi	43	Fetyaneden	26
18	Gümüşbağçe	54	Gümüşbağçe	49	Gümüşbağçe	38	Gümüşbahçe	38	Gümüşbahçe	32
19	Hacı Ahmed	8	Hacı Ahmed	4	-	-	-	-	-	-
20	Hacı Davud	37	Hacı Davud	33	-	-	-	-	-	-
21	Hacı Mathar	81	Hacı Mathar	63	Hacı Mathar	56	Hacı Mathar	56	Hacı Mathar	39
22	Hacı Musa	42	Hacı Musa	36	Hacı Musa	39	Hacı Musa	39	Hacı Musa	25
23	Hacı Mustafa	79	Hacı Mustafa	74	Hacı Mustafa	53	Hacı Mustafa	53	Hacı Mustafa	37
24	Hacı Yusuf	15	Hacı Yusuf	15	Hacı Yusuf	30	Hacı Yusuf	32	Hacı Yusuf	23
25	Hafız	59	Hafız	42	-	-	-	-	-	-
26	Hıdırlı	88	Hıdırlı	80	Hıdırlı	70	Hıdırlı	70	Hıdırlı	56
27	Karagedik	38	Karagedik	35	Karagedik	42	Karagedik	42	Karagedik	28
28	Kasımoğlu	46	Kasımoğlu	38	Kasımoğlu	28	Kasımoğlu	27	Kasımoğlu	22
29	Kazgancı	101	Kazgancı	84	Gazgancı	75	Gazgancı	75	Gazgancı	55
30	Keçeci	28	Keçeci	30	Keçeci	24	Keçeci	24	Keçeci	20
31	Kıсарı	46	Kıсарı	45	Kıсарı	29	Kıсарı	29	Kıсарı	21
32	Pir ömer	97	Pir Ömer	51	Pir Ömer	91	Pir Ömer	91	Pir Ömer	60
33	Talmaz	74	Talmaz	69	Talmaz	64	Talmaz	64	Talmaz	40
34	Tat	21	Tat	16	Tat	19	Tat	20	Tat	13
35	Türkman	158	Şehri Türkman	133	Türkhan	101	Türkhan	101	Türkman	69
36	Üçgöz	118	Üçgöz	92	Üçgöz	90	Üçgöz	90	Üçgöz	63
37	Viran	75	Viran	76	Virane Hafız	53	Viran Hafız	53	Viran Hafız	37
38	-	-	-	-	Virane-İ Kebir	82	Virane-İ Kebir	82	Viran Kebir	56
39	-	-	-	-	-	-	-	-	Kıbtiyân	27
40	-	-	-	-	-	-	-	-	Müslim Kıbtiyân	3
	Toplam	2158		1719		1775		1586		1333

Mahallelerdeki nüfus sayılarına bakıldığında en kalabalık ve en az nüfusa sahip olan mahallelerin yıllar içerisinde farklılık arz ettiği görülür. 1834 yılı mahallelerinde en kalabalık mahalle Türkman olup 158 kişi bulunmaktadır. Üçgöz 118 kişi ile ikinci kalabalık mahalle olurken, Cahı Mahallesi 104 kişi ile üçüncü kalabalık mahalleyi oluşturmaktadır. En az nüfusa sahip mahalleler ise Hacı Ahmed 8, Akmesid 13 ve Hacı Yusuf 15 kişidir. Ermeniyân olarak kaydedilen Gayrimüslim nüfusun ise 190 kişiden oluştuğu görülmektedir.

1838 yılı mahallelerinde en kalabalık mahalle yine Şehr-i Türkman olup 133 kişi varken, Hacı Ahmed mahallesinde ise sadece 4 kişi bulunmaktadır. Bu nedenle de bir önceki yıldaki kalabalık ve az nüfusa sahip mahallelerle sayıları farklı da olsa aynı özelliktedir.

1840 yılı mahallelerinde de Türkhan 101 kişi ile en kalabalık mahalle olurken Alagözlü 13 kişi ile nüfusu en az olan mahalledir. Bunun yanı sıra Reaya isimi ile kaydedilen mahallede Gayrimüslim nüfus bulunup toplamda 190 kişi vardır. Bu sayı ilk yıl kaydındaki Gayrimüslim sayısı ile aynıdır.

1843 yılı mahalleleri ise hem sayı hem de isim itibari ile bir önceki yılın aşağı yukarı aynıdır. Yine en kalabalık mahalle Türkhan 101 kişi ile en az mahalle ise 13 kişi ile Alagözlü'dür. Buradan hareketle bu yıl yapılan sayımın sadece bir güncelleme niteliği taşıdığı söylenebilir.

1845 yılı mahallelerinde en kalabalık yer 79 kişi ile Canlar Mahallesidir. En az nüfusa sahip mahalle ise 10 kişi ile Alagözlü'dür. Bu yıl içerisinde Ermeniyân adı ile 179 kişi bulunmaktadır ve diğer yerlere nazaran daha kalabalık bir nüfusa sahiptir. Yine başka bir deftere kaydedilip aynı yıl içerisinde yer alan ikinci tutanakta sadece 2 farklı yazım yapılmış ve buradaki nüfus Kıbtiyân-Müslim Kıbtiyân olarak kaydedilmiştir. Kıbtiyân 27 kişi, Müslim Kıbtiyân olarak da sadece 3 kişi bulunmaktadır. Bunların haricinde 1845 yılında Ereğli şehrinde medreseler, çiftlik, cemaat ve han kaydı defterin sonunda verilmiştir.

Mahallelerdeki nüfus sayıları farklılığının yanı sıra yıllar arasında isimlerinde de bazı değişiklikler gözlenmektedir. Kayıt esnasında farklı yazılmış, birbirine

benzer veya yakın isimler kullanılmıştır. Mesela bir mahalle 1834 yılında Fetin Efendi, 1838’de Fetid Efendi ve 1845’te Fetyaneden, diğer yıllarda ise Fethi şeklinde yazılmıştır. Bir başka mahalle 1834 ve 1838’de Viran olarak yazılırken daha sonraki yıllarda Viran Hafız olarak kaydedilmiştir. Yine bir mahalle yıllar içerisinde farklı olarak Türkman-Türkmen-Türkhan şeklinde yazılmıştır. Bunlara ek olarak bazı mahalleler ise bir sonraki yılda tamamen kalkmıştır.

XIX. yüzyılda Ereğli’nin şehirleşme açısından büyüdüğü söylenebilir. Hatta son 1845 yılında Ereğli’de 2 han, 1 çiftlik, 1 cemaat, 9 medrese bulunmaktadır. Buraların nüfusunu mahalle nüfusuna eklersek 1491 olmaktadır. Şehirleşmenin nüfussal açıdan büyümediği tam tersine diğer yıllara göre daha az sayıda kaldığı bir gerçektir. Lakin şehirleşme sadece nüfus artışını gösteren bir kavram değildir. Dolayısıyla şehirdeki nüfus hareketlerinin eğitim, meslek ve sosyal kurumlarla birlikte incelenmesi gerekir. Elbette nüfusun bu yıl içerisinde azalmasında salgın hastalıklar, savaş ve ölümlerin etkisi vardır. Bunlar da göz önüne alındığında Ereğli’nin şehre dair özelliklerini ve mahallelerini incelemek için daha eski dönemlere bakılırsa;

XVI. yüzyılın başlarında Ereğli’nin 6 mahalleli küçük bir şehir olduğu görülürken en kalabalık mahallesi Cami Mahallesi’dir. Yine aynı yüzyılın sonlarına doğru mahalle sayısında artışla birlikte en kalabalık mahalleler Cami Mahallesi, Hacı Kayser ve Hacı İshak Mahalleridir.⁷⁷ XVII. ve XVIII. yüzyılda yine hem mahalle sayısında hem de isimlerinde farklılık olmakla birlikte XIX. yüzyılda da bazı mahallerin olmadığı görülmektedir. Buradan hareketle XIX. yüzyıla kadar mahallerdeki değişiklikler için tapu, hurufat, temettuat ve nüfus defterleri arasında bir kıyas yapmak gerekir ki yüzyıllar arasındaki farklılıklar da ortaya çıkmış olsun.

---

⁷⁷ Yörük, *Ereğli*, s.30-31.

Tablo 5: Farklı Kaynaklarda Geçen Mahalle İsimleri

Mahalleler	Tapu Tahrir Defterlerinde (XVI. yy)⁷⁸	Hurufat Defterlerinde (XVII. yy - XIX. yy)⁷⁹	Temettuat Defterlerinde (XIX. yy)⁸⁰	Nüfus Defterlerinde (XIX. yy)
1	Abdi Efendi	Abdi Halife	Abdül Halife	Abdülhalife
2	-	-	Alagözlü	Alagözlü
3	Ali Dede	-	Aliçavuş	Ali Çavuş
4	Bağdadlu	Bağdatlı	Bağdadi	Bağdadi
5	-	-	Bayak	Bayak
6	-	-	Bekir İsmail	Bekir İsmali
7	Boyacı Maa Sarıbudak	Boyacı Ali	Boyacı Ali	Boyacı Ali
8	Bölücekağaç	-	-	-
9	-	-	Cahı	Cahı
10	Cami	Cami-i Kebir	Camii Kebir	Camii Kebir
11	-	-	Canlar	Canlar
12	-	Çavuşlu	Çavuşlu	Çavuşlu
13	-	-	Davud Paşa	Davud Paşa
14	-	Eyneler	-	-
15	-	-	Fethi	Fethi
16	-	Kazgancı	Gazgancı	Gazgancı
17	-	Gömeç	-	-
18	-	-	Gümüş Bahçe	Gümüşbahçe
19	-	Hacı Ahmet	-	-
20	Hacı Davud (Mescid-i Hacı Davud)	Hacı Davut	-	-
21	Hacı Ebubekir	Hacı Ebubekir	-	-
22	Hacı Kayser	-	-	-
23	Hacı Mahmud	-	-	-
24	-	-	Hacı Mashar	Hacı Mathar
25	-	-	Hacı Musa	Hacı Musa
26	-	-	Hacı Mustafa	Hacı Mustafa
27	Hacı Yusuf	Hacı Yusuf	Hacı Yusuf	Hacı Yusuf
28	-	-	Hafız	-
29	-	-	Hızırlı	Hıdırlı
30	Hoca Sinan (Gömeç)	Hoca İshak	-	-
31	-	Hüsam Dede	-	-
32	İnemusa (İneler)	-	-	-
33	Kasap Işık Mahalle-i	-	-	-

⁷⁸ Yörük, *Aksaray*, s.30-31.

⁷⁹ Temel, *Ereğli Kazası*, s.IX-XIII

⁸⁰ Yaman, *Ereğli Kazası*, s.28.

	Cami			
34	-	-	Kasimoğlu	Kasimoğlu
35	-	-	Kara Gedik	Karagedik
36	-	Kayseriye	-	-
37	Keçeci Maa Abdünnebi	Keçeci	-	Keçeci
38	Kenan Tekkesi	-	-	-
39	-	-	Kırca Bağ	-
40	-	-	Kıсарı	Kıсарı
41	Kiçizaviye	-	-	-
42	-	Küçük	-	-
43	Mehmed Fakih	-	-	-
44	Mencik (Receboğlu)	-	-	-
45	Mescid-i Ağca Yunus	-	-	-
46	Mescid-i Boyacı Ali	-	-	-
47	Mescid-i Hacı Ahmed	-	-	-
48	Mescid-i Hacı İshak	-	-	-
49	Mescid-i Kazgancı	-	-	-
50	Mescid-i Mevlana Budak	-	-	-
51	Mescid-i Musa Halife	-	-	-
52	Mescid-i Tat	-	-	-
53	-	Meydanbaşı	-	-
54	-	Obkuz	-	-
55	Pir Ömer	Pir Ömer	Pir Ömer	Pir Ömer
56	-	-	Reaya	Reaya
57	Şeyh	-	-	-
58	-	-	Talmaz	Talmaz
59	-	Tat	Tat	Tat
60	-	Tekye	-	-
61	Turdağı	-	-	-
62		Türbe		
63	-	-	Türkmen	Türkhan
64	-	-	Üçgöz	Üçgöz
65	Veled-i Mutemed	-	-	-
66	Viran	Viran	-	Viran Hafız
67	-	-	Virane-i Kebir	Virane-İ Kebir
68	-	Yunuslu	-	-
69	-	Zaviye	-	-
70	-	Zincirli	-	-

XVI. ve XIX. yüzyıl aralığında mahalleler ile son döneme ait mahalleler arasında farklılıklar mevcut olup temettuatteki ve nüfus defterlerindeki mahalle kayıtları ise aşağı yukarı aynıdır. Bunun sebebi temettuat kayıtları ile nüfus defterleri arasındaki yılların aynı yüzyıl içerisinde ve birbirine yakın tarihli olmasıdır. Ayrıca XVI. yüzyılda mahallelerin genellikle bir mescidin etrafında şekillenmesiyle birlikte mahalle isimleri genellikle mescitle anılmış ancak 1642’de bu isimlerinin tamamı kalkmıştır.⁸¹

Günümüzde ise Ereğli’de 87 mahalle bulunmaktadır.⁸² Merkez mahallelerin sayısı bu dönemde 37 iken alınan kararla köylerin de mahalle olması sonucu Ereğli mahallelerinin sayısı 87 ulaşmıştır.

---

⁸¹ Yörük, *Ereğli*, s.25.

⁸² <http://www.haritamap.com/ilce/eregli-konya>, 22.01.2018, 11.00

Tablo 6: XXI. Yüzyıl Ereğli Mahalleleri

Mahalleler			
Acıkuyu Mahallesi	Büyükdede Mahallesi	Hortu Mahallesi	Sümer Mahallesi* ⁸³
Acıpınar Mahallesi	Cahı Mahallesi*	Kamışlıkuyu Mahallesi	Şinasi Mahallesi*
Adabağ Mahallesi	Cami Kebir Mahallesi*	Karaburun Mahallesi	Talat Paşa Mahallesi*
Akhüyük Mahallesi	Cinler Mahallesi*	Kargacı Mahallesi	Taşagıl Mahallesi
Alhan Mahallesi	Çakmak Mahallesi	Kazancı Mahallesi*	Taşbudak Mahallesi
Alparslan Mahallesi	Çayhan Mahallesi	Kızılgedik Mahallesi	Tatlıkuyu Mahallesi
Aşağıgöndelen Mahallesi	Çiller Mahallesi	Kuskuncuk Mahallesi	Toros Mahallesi
Aşıklar Mahallesi	Çimencik Mahallesi	Kutören Mahallesi	Türbe Mahallesi*
Atakent Mahallesi*	Çömlekçi Mahallesi*	Kuzukuyu Mahallesi	Türkmen Mahallesi*
Aydınlar Mahallesi*	Dalmaz Mahallesi*	Mehmet Akif Mahallesi*	Ulumeşe Mahallesi
Aziziye Mahallesi	Doğu Elagözlü Mahallesi*	Melicek Mahallesi	Üçgöz Mahallesi*
Bahçeli Mahallesi	Eti Mahallesi*	Mimar Sinan Mahallesi*	Yazlık Mahallesi
Barbaros Mahallesi*	Fatih Mahallesi*	Namık Kemal Mahallesi*	Yellice Mahallesi
Batı Elagözlü Mahallesi*	Gaybi Mahallesi	Orhangazi Mahallesi*	Yeni Bağlar Mahallesi*
Belceağaç Mahallesi	Gökçeyazı Mahallesi	Orhaniye Mahallesi	Yeniköy Mahallesi
Belkaya Mahallesi	Göktöme Mahallesi	Özgürler Mahallesi	Yıldırım Beyazıt Mahallesi*
Besyüz Evler Mahallesi*	Gülbahçe Mahallesi*	Pınarözü Mahallesi	Yıldızlı Mahallesi
Beyköyü Mahallesi	Hacı Mustafa* Mahallesi	Pirömer Mahallesi*	Yukarıgöndelen Mahallesi
Beyören Mahallesi	Hacı Mütahir Mahallesi*	Sarıca Mahallesi	Yunuslu Mahallesi*
Boyacı Ali Mahallesi*	Hacımemiş Mahallesi	Sarıtopallı Mahallesi	Zengen Mahallesi
Bulgurluk Mahallesi	Hamidiye Mahallesi*	Selçuklu Mahallesi*	Ziya Gökalp Mahallesi*
Burhaniye Mahallesi	Hıdırlı Mahallesi*	Servili Mahallesi	

⁸³ *Bu mahalleler 37 merkez mahalleyi ifade eder. Daha sonra 50 köyle birlikte sayıları 87 ulaşmıştır. Bilgi için Dalmaz Mahalle Muhtarı Cumali Kodal

XXI. yüzyıl Ereğli mahallelerinin isimlerine bakıldığında nüfus defterlerinde yer alan sadece birkaç mahallenin adının aynı olduğu görülmektedir. Bu mahalleler Cahı, Cami Kebir, Dalmaz, Elagözlü, Türkmen ve Üçgöz Mahalleleridir. Ayrıca Kazgancı Mahallesi de Kazancı ismi ile var olmaya devam etmektedir. Diğer mahalle isimleri ise süreklilik arz etmemektedir.

B. HANE VE TOPLAM NÜFUS SAYILARI

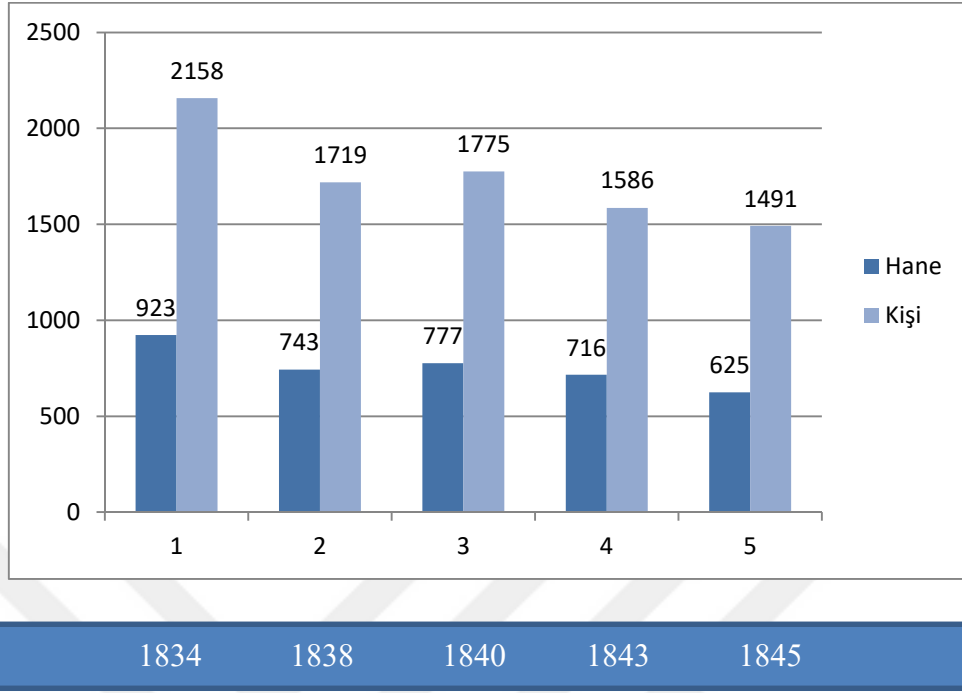
Hane: “Ev” manasında Türkçe ’de çok kullanılan Farsça bir kelimedir. Osmanlı terminolojisinde çok geçer. Birçok sayım nüfusa göre değil haneye göre yapılmıştır.⁸⁴ Aynı zamanda vergiye esas olan bir maliye terimi özelliği de taşıyan hanenin kaç kişilik bir aileyi ifade ettiği meselesi tartışmalıdır.⁸⁵ Genel kanı ise hane içindeki kişi sayısının 5 olduğudur. Bu bilgiden yola çıkılarak yaklaşık nüfus üzerinde yorumlar yapılmıştır. Bir hane içindeki kişi sayısının 5’ten fazla ya da az olma durumları ise yorumdan öteye gitmemiş yine de genel bir kanı olarak kabul edilmiştir. Çünkü tahrir defterlerindeki bilgilerin kaçar kişilik ailelere tekabül ettiği hesaplanmaya çalışılmış net bir bilgiden ziyade yoruma dayalı kalmıştır. Nüfus defterleri bu doğrultuda daha net bilgiler verse de kadın nüfusunun yazılmaması yine yorumdan öteye gitmeyecek ama daha doğru çıkarımlar yapmayı sağlayacaktır.

---

⁸⁴ Yılmaz Öztuna, *Büyük Tarih Ansiklopedisi*, Bateş Yayınları, s.248

⁸⁵ Nejat Göyünç, “Hane”, *İslam Ansiklopedisi*, cilt 15, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2007, s.552.

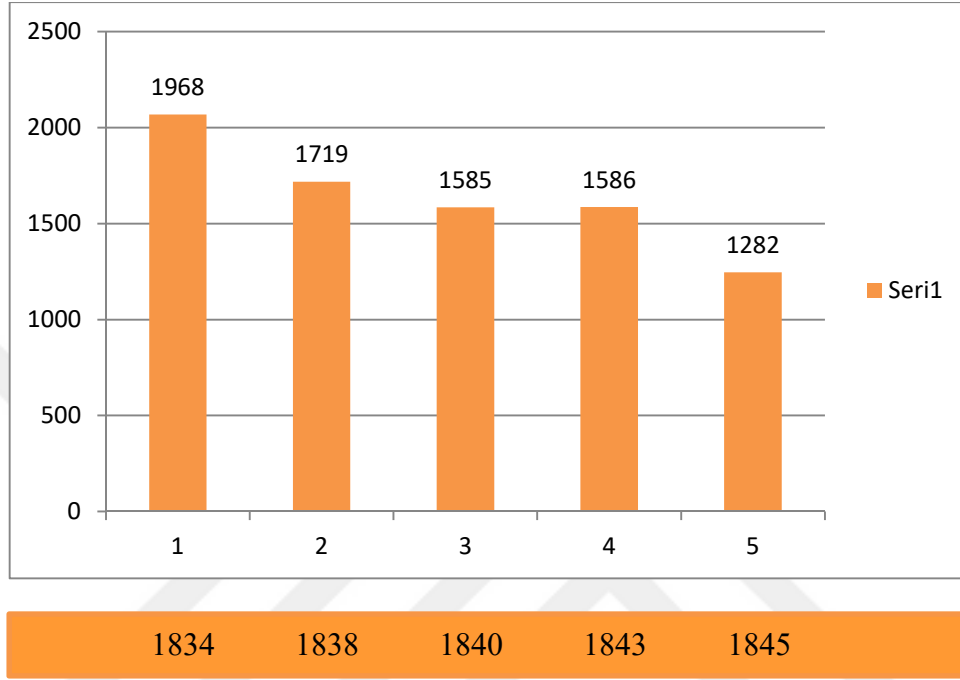

Grafik I: Hane ve Kişi Sayıları

1834-45 yılları arasında hane sayılarının aşağı yukarı birbirine yakın olduğu görülür. Fakat nüfus olarak bir azalma mevcuttur. 1834 yılı kişi sayısı 2158 iken 1838 yılında 1719 kişi vardır. Bu yıl içerisinde diğer yıldan farklı olarak Gayrimüslim nüfus da kaydedilmiştir. Yani nüfus sayısındaki farklılığın bir sebebi de Gayrimüslim nüfusun varlığıdır. 1838 yılındaki sayıma Ermeni nüfusunu da eklersek 1900'ü aşkın bir nüfustan söz edilebilir. Yine 1843 yılında da Gayrimüslim nüfus bulunmamaktadır. Bu yıla Gayrimüslim nüfus eklenirse bir önceki yıla aynı sayıya sahip olur. Lakin yine de 1834 yılından 1845 yılına kadar nüfusta bir azalmanın olduğu açıktır. Bu azalmanın yıl bazında düşünüldüğünde doğum ve ölümlerle dalgalanmalar olabileceği gerçektir. Demek ki ölüm sayıları doğumlardan daha fazla olmuştur. Ölüm sebeplerini (doğum ve ölümler konu başlığı altında daha detaylı ele alınmıştır.) ise birçok nedene bağlamak mümkündür. Doğal ölümlerin yanı sıra salgın hastalıklar, savaşlar, kıtlık vb. nedenler bu azalmada etken olarak düşünülebilir.

Gayrimüslim nüfus bir yıl verilip bir yıl verilmediği için nüfus sayılarındaki farklılığı daha net görmek adına Müslim ve Gayrimüslim nüfusu ayrı ayrı

değerlendirmek gerekir. Öncelikle Gayrimüslim nüfus olmadan bir hesaplama yapmak nüfus değişikliğini netleştirecektir. Bu söylemi bir tablo ile gösterecek olursak, Müslim ve Gayrimüslim nüfus sayıları şöyledir:

Grafiklendirmelerden de anlaşılıyor ki nüfusta yıllara göre hep bir azalma olmuştur. Aynı dönemde Ereğli çevresindeki Hatunsaray nahiye merkezinde 128⁸⁶, Çayan'da 640⁸⁷, Karapınar kazasında 1455⁸⁸, Beyşehir kaza merkezinde 911⁸⁹ kişi bulunmaktadır. Buradan hareketle çevre illerdeki nüfusla kıyaslandığında birbirine benzer nitelikte olmakla beraber nüfusların çok kalabalık olmadığı anlaşılmaktadır. Fakat Ereğli şehrindeki nüfusun giderek azalış göstermesinin elbette sebepleri vardır. Bu doğrultuda Ereğli kırsalı ile bir kıyaslama yapacak olursak nüfus azalmasını burada da görmekteyiz. Ereğli köylerini ele alan çalışmada köylerin nüfusunda azalmaya neden olan sebepler için asker alımları, ölümler, göç ve salgın hastalıklar gibi faktörler sıralanmıştır.⁹⁰ Kayıtlardan da anlaşıldığı üzere 1838 ve 1845 nüfusun

⁸⁶ Yılmaz, "Hatunsaray", s.319.

⁸⁷ Yörük-Karadoğan, Çayan, s.171

⁸⁸ Hafizoğlu, Karapınar, s.18.

⁸⁹ Müjgan Şahinkaya, 1844 Tarihli Nüfus Defterlerine Göre Beyşehir Kazası, Selçuk Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Konya 2014, s.37.

⁹⁰ Işık, Ereğli Köyleri, s.16-17.

en çok azaldığı yıllar olmuştur. Ereğli merkezi, kırsalı ve çevre illeri de kapsayan ölümler yaygındır.

C. GAYRİMÜSLİM NÜFUS

İslam devletlerinde Müslüman olmayan anlamına gelen Gayrimüslim kavramı hâkim olduğu toprakların kapsamından ötürü farklı etnik özelliklere, dinlere ve dillere sahip heterojen bir demografik yapılanmayı içeren Müslüman olmayan toplulukların genel adı olarak kullanılmıştır. Fakat Müslüman olmayanlar için sadece Gayrimüslim kavramı kullanılmamıştır.⁹¹ Kanunname, ferman, fetva ve fıkıh kitaplarında genel olarak “zimmiler”, “kefere taifesi”, “kafirler”, “haraçgüzar kefere”, “ehl-i zimmet”, “ zımmi taifesi”, “kefere reayası”, “ehl-i zimmet reaya” tabirleri kullanılmakta belirli bir dine ya da millete bağlı olanları belirtmek için de Hıristiyanlara “nasara taifesi”, “Rum taifesi”, “Rum keferesi”, “Rum milleti”, Taife-i Ermeni”, Milleti Ermeniyân”, “Yahudiler” vb. tabirlere yer verilmiştir.⁹²

Anadolu’daki Gayrimüslim nüfusun kimisi eski zamanlardan beri bu bölgelerde iken kimisi de sonradan gelmiştir. 3 kıtaya hükmeden Osmanlı topraklarında çok sayıda Gayrimüslim bulunmaktadır. Devlet Gayrimüslim nüfusa sahip çıkmış, Müslim nüfusla yıllarca bir arada yaşamalarına imkân sağlamıştır. Hatta Fatih Sultan Mehmet, İstanbul’un fethinden sonra daha çok asker ve memur olan Türk nüfusun yanına önemli sayıda Rum, Ermeni ve Yahudi nüfus yerleştirerek, bu cemaatlerin mahir oldukları çeşitli zanaat ve sanat dallarını geliştirmeye çalışmıştır.⁹³ Böylece Osmanlı Devleti dini, sosyal, ekonomik, kültürel ve hukuki açıdan çeşitlilik arz eden bir yapıya bürünmeye başlamıştır.

XIX. yüzyıl nüfus defterlerine göre sayımlarda karşılaşılan Gayrimüslim nüfus daha ziyade Ermenilerden oluşmaktadır. 1834 yılı Ermeniyân, 1840 yılında Reaya olarak yazılan nüfus 1845 yılında tekrar Ermeniyân şeklinde kaydedilmiştir.

---

⁹¹ Turgay Akkuş, *Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Bursa Kent Tarihinde Gayrimüslimler*, Libra Yayıncılık, İstanbul 2010, s.18.

⁹² Tankut Soyadan, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Gayrimüslimler*, Ütopya Kitapevi, İstanbul 2000,s.69-70.

⁹³ Murat Bebiroğlu, *Osmanlı Devleti’nde Gayrimüslim Nizamnameleri*, Akademi Matbaası, İstanbul 2008, s.12.

Gayrimüslim nüfusun Ereğli'ye gelişi hakkında Doğan Yörük “ Gayrimüslim unsurun şehre gelip yerleşmesi XVI. yüzyıldan sonra vuku bulmuş olmalıdır. Zira XVI. yüzyılda şehir nüfusunun tamamı Müslümanlardan müteşekkildir”⁹⁴ demektedir. Bu yüzyılda Gayrimüslim nüfusa ait 4 tane köy bulunmaktadır. Bunlar İvriz, Sinandı, Turlas ve Zanapa'dır.⁹⁵ XIX. yüzyılda ise köylerdeki Gayrimüslim nüfusun şehirde bulunduğu görülmektedir.

1845 yılına ait ikinci defterde adı geçen başka bir Gayrimüslim nüfus daha vardır. Bunlar da Kıbtiyânlardır. Kıbtiyân Mısır'ın Araplaşmamış yerli halkıdır.⁹⁶ Ereğli'ye geliş tarihleri hakkında net bir bilgi olamamakla birlikte 1845 yılı nüfus sayımında yer almaları dolayısıyla bu tarih sürecinde yerleşmiş oldukları söylenebilir. Çünkü daha önceki sayımlarda Kıbtiyân nüfus yer almamaktadır.

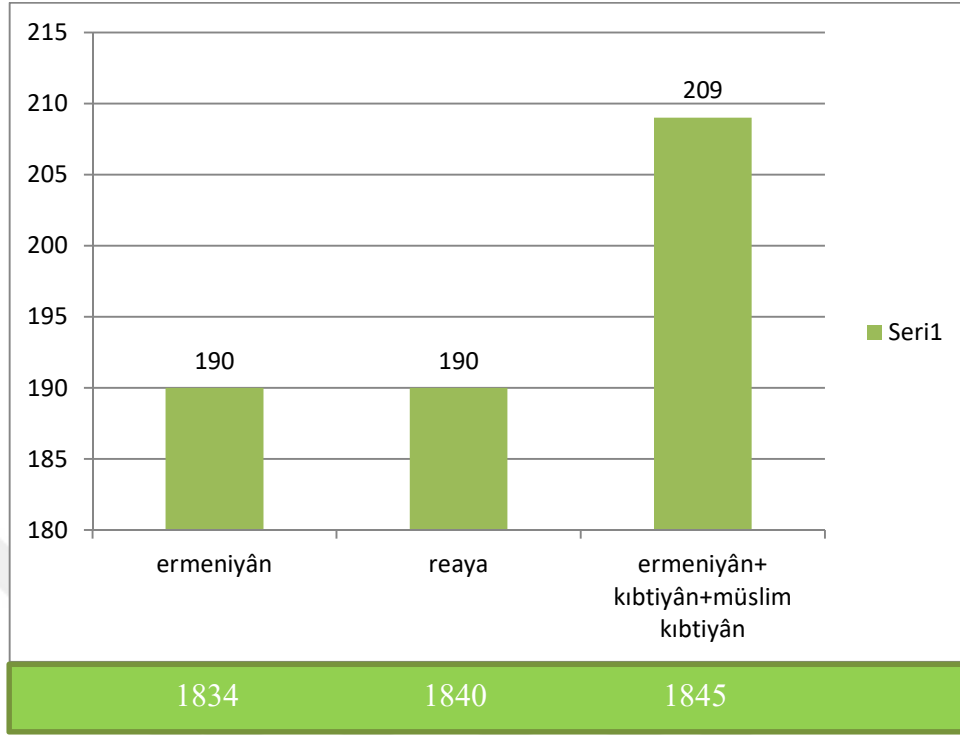
Nüfus sayılarına bakacak olursak; 1834, 1840 ve 1845 yılında üç defterde Gayrimüslim nüfus verilmiştir. 1834'te ve 1840'ta 190 kişi, 1845'de de 209 kişi kaydedilmiştir. Gayrimüslim nüfusun 1845 yılında arttığı görülmektedir. Diğer yıllarda olmayan Kıbtiyân nüfus sadece son yılda bulunmakta ve o da 30 kişilik bir kısmı kapsamaktadır. Yine de Müslim nüfusta bir azalma mevcut iken Gayrimüslim nüfusta artışın olduğu aşikârdır. Ama esasında bu artış ermeni nüfusundaki azalmaya rağmen bu yıl içerisinde Kıbtiyân nüfusunun eklenmesi ile oluşan bir artıştır. Genel nüfusa bakıldığında ise nüfus artışından söz etmek zor olacaktır.

---

⁹⁴ Yörük, *Aksaray*, s.30.

⁹⁵ Yörük, *Ereğli*, s.73-74.

⁹⁶ Yavuz Ercan, *Osmanlı Yönetiminde Gayrimüslimler*, Turhan Kitapevi, Ankara 2000, s.60.

D. EREĞLİ ŞEHİR NÜFUSU

Ereğli şehri yıllarca birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Ereğli'nin eski çağlardan bu yana önemli bir şehir olduğu bilinmektedir. Fakat nüfusuna dair net bilgiler belirli bir yıldan sonra elde edilebilmiştir. Bunun öncesinde bazı seyyahların kaynaklarında bilgiler mevcut olup genellikle şehrin yapısı ve yeşilliğinden bahsedilmektedir.

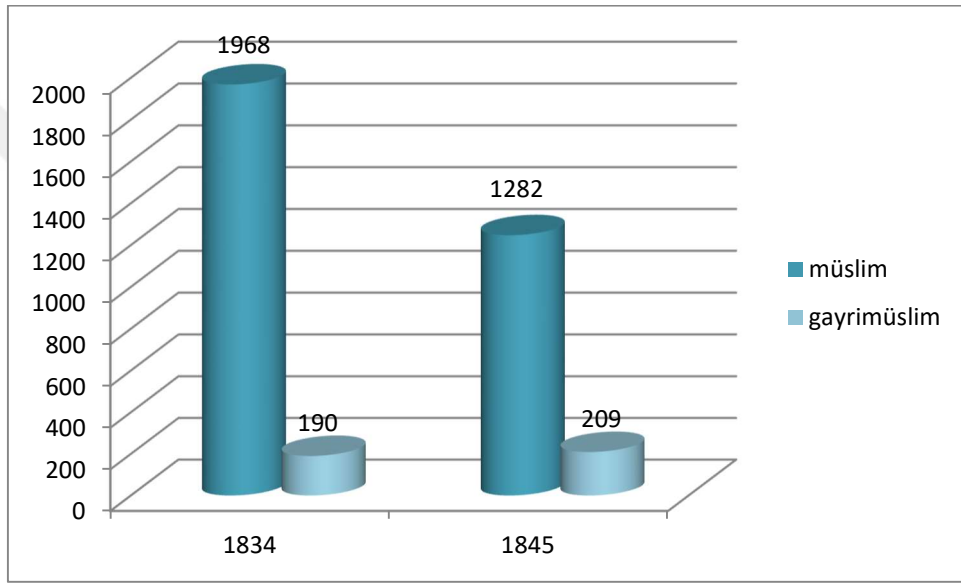
Ereğli'de XVI. yüzyılda yaklaşık 970-980 kişi varken, yüzyılın ortalarında tahminen nüfus 2000 kişiye yükselmiştir.⁹⁷ Yüzyılın sonlarında ise sayı 3600 dolaylarına ulaşmıştır. XVII. yüzyılda 2035 civarında⁹⁸ olup XVIII. yüzyıla gelindiğinde Çapanoğullarının nüfusu altına giren Ereğli, 1832'de Mısır kuvvetleriyle Anadolu'da ilerleyen Kavalalı İbrahim Paşa tarafından işgal edilmiş ve 1833 Kütahya Antlaşması ile boşaltılınca yeniden Karaman vilayetine bağlanmıştır.

⁹⁷ Tuncel, "Ereğli", s.291.

⁹⁸ Yörük, *Ereğli*, s.29.

Bu dönemi Alman Mareşal Helmuth von Moltke oldukça büyük ama boşalmış bir şehir olarak nitelendirmiştir.⁹⁹

XIX. yüzyılda 1834 ve 1845 yıllarında Ereğli'nin geneli nüfusuna bakıldığında; 1834 yılında %91'lik kısmı Müslim nüfus, %9'luk kısmı da Gayrimüslim nüfus oluştururken toplam nüfus 2000'i aşmaktadır. 1845 yılına gelindiğinde ise Müslim nüfus %86'ya düşmüş, Gayrimüslim nüfus da %14'e yükselmiş, genel nüfus ise 1400'lerde kalmıştır.

Grafik IV: XIX. Yüzyıl Ereğli Geneli Toplam Nüfus ve Hane Sayısı

Elimizdeki verilerden yola çıkarak nüfus artış ya da azalışının yanı sıra hesapta olması gereken bir başka husus ise kadın sayılarıdır. Nüfus tutanaklarında kadın sayıları olmadığı için erkek nüfusuna bakarak bir yorum yapılmakta bu da gerçek olgunun dışında genel nüfus için izafiyet barındırmaktadır. Ancak kadın sayıları da hesaplanır ve erkek nüfus ile birlikte bakılır ise Ereğli şehrine ait nüfus bu şekilde netlik kazanabilir. Böylelikle kadın sayısının toplam nüfus içerisinde hesaplanması bazı veriler doğrultusunda yapılabilir ve en azından aşağı yukarı bir rakam çıkarılabildiği söylenebilir.

⁹⁹ Tuncel, "Ereğli", s.291.

Nüfus ve hane sayıları ele alınarak basit bir matematiksel işlemle kişileri hane sayısına bölersek esasında daha önce tahrir kayıtlarına bakılarak yapılan yorumların pek de haksız olmadığını görürüz. Kadın sayıları bilinmediği için her hane içerisinde hane reisi ile birlikte bir de eşleri olduğu düşünülürse aşağı yukarı 5 kişi üzerinden yorum yapmak çalışma kapsamı Ereğli şehri için doğru bir ifade olacaktır.

Tablo 7: Yıllara Göre Bir Hanedeki Kişi Sayısı

Yıllar	Hane	Nüfus	Kişi Sayısı
1834	923	2158	2.3
1838	743	1719	2.3
1840	777	1775	2.2
1843	716	1586	2.2
1845	625	1491	2.3

Ereğli şehri dışındaki çalışmalarda da buradaki verilere yakın bilgiler görülmektedir. Mesela Karapınar kazasında hanedeki kişi sayısı ortalama 2,78'dir.¹⁰⁰ Doğanhisar'da ailedeki ortalama erkek çocuk sayısı 2 olarak tespit edilmiştir.¹⁰¹ Çayan Derbendi'nde¹⁰², Beyşehir'de¹⁰³ de yine aşağı yukarı aynı sayılar elde edilmiştir. Buradan hareketle nüfus defterlerinden elde edilen sayılar üzerine her hanede bir kadın düşünerek 2 ile çarparsak genel nüfus sayısını elde etmiş oluruz.

Tablo 8: Yıllara Göre Tahmini Nüfus Sayıları

Yıllar	Erkek	Erkek-Kadın
1834	2158	4316
1838	1719	3438
1840	1775	3550
1843	1586	3172
1845	1491	2982

Sonuç olarak da XIX. yüzyılda Ereğli şehri nüfusunun 1834'te 4000'i diğer yıllarda ise 3000'i aşkın olduğunu söyleyebiliriz. Fakat her hane içerisinde 1 kadın sayılarak yapılan bu hesap aşağı yukarı bir sayı verirken hâlbuki hane içerisinde

¹⁰⁰ Hafizoğlu, *Karapınar*, s.18.

¹⁰¹ Aköz- Karaca, "*Doğanhisar*", s.24.

¹⁰² Yörük- Karadoğan, *Çayan*. s.177

¹⁰³ Şahinkaya, *Beyşehir*, s.59.

yaşayan anne, kız ya da aile üyelerinden biri olan kadın kaydı olsaydı genel nüfus daha net ortaya çıkarılabilirdi.

Ereğli nüfusunun daha önceki yıllardaki durumunda ise XVI. yy' da 792-3653 arasında bir şehirli nüfus bulunduğ¹⁰⁴ bilinmektedir. XIX. yüzyılda da 3000 gibi bir rakam çıkarıldığına göre demek ki Ereğli'nin nüfusu XVI. yüzyılın sonlarında artış göstermiş ve XIX. yüzyıla kadar aşağı yukarı aynı sayılarda seyretmiş ve böylelikle nüfus potansiyelini korumuştur.

E. HANE REİSLERİ

1834-45 yılları arasındaki kayıtlardan yola çıkarak Ereğli şehrindeki aile yapılarına değinebilmenin en önemli adımı hane reisleridir. Çünkü toplumun en küçük yapı birimi olan aileyi oluşturan bireyler öncelikle baba ve annedir. Hane reisi ailenin geçimini sağlayan, kadın ve çocuklara bakmakla yükümlü olan, aileyi bir arada tutan kişidir.

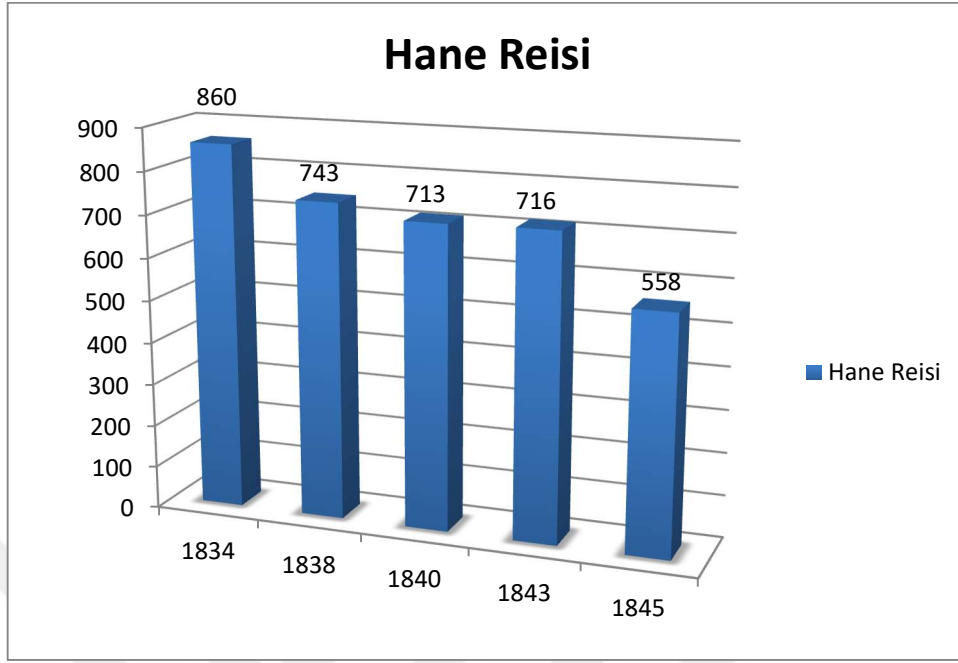
Elimizdeki kayıtlarda kadınların kaydedilmemesinden ötürü çalışmanın bize sunacağı bilgilerin merkezinde hane reisleri olacaktır. Böylelikle aile yapılarının ortaya çıkarılmasında hane ve reisleri önemli rol oynayacaktır.

1834 yılında 923 hane reisi bulunmaktadır. Bu senenin hane sayısının diğer yıllara nazaran daha fazla olduğu söylenebilir. Aynı zamanda Gayrimüslim nüfusun bulunduğu ve bulunmadığı tutanakların yıllar arasında sayı olarak farklılık yarattığı görülmektedir. Bu sebeple Müslim ve Gayrimüslim nüfus içerisindeki hane reisleri ayrı olarak değerlendirilmiştir. Diğer yıllardaki hane sayıları ise düşüşle beraber 1840 ile 1843 yılı hemen hemen aynı iken son yıl 1845 yılında hane reisi sayılarının 558'e düştüğü görülmektedir.

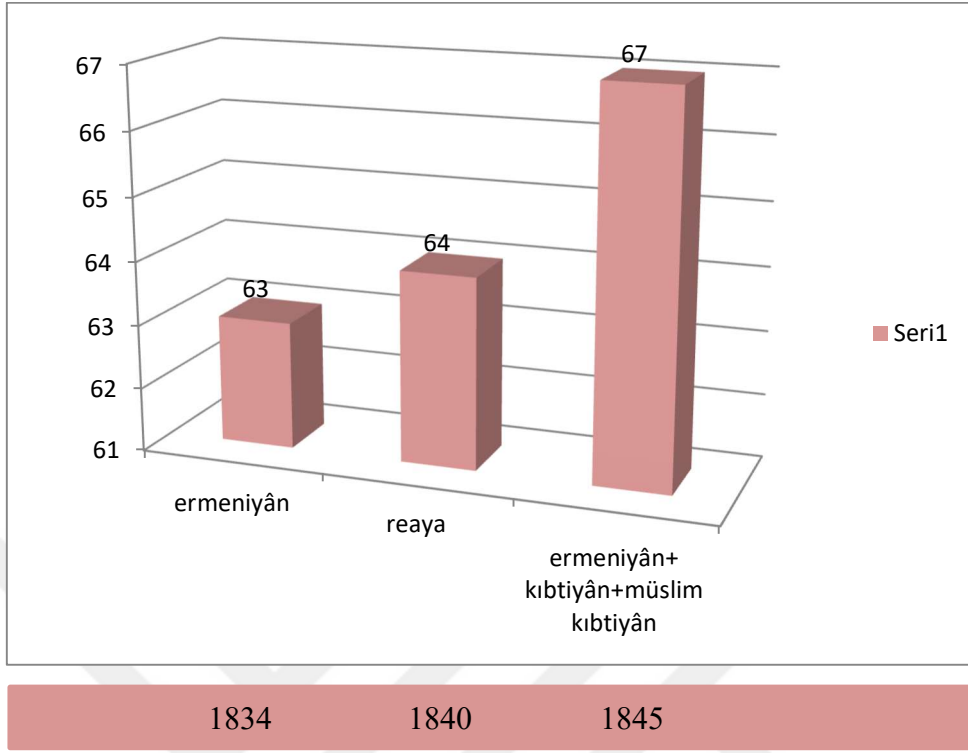
¹⁰⁴ Yörük, *Ereğli*, s.90.

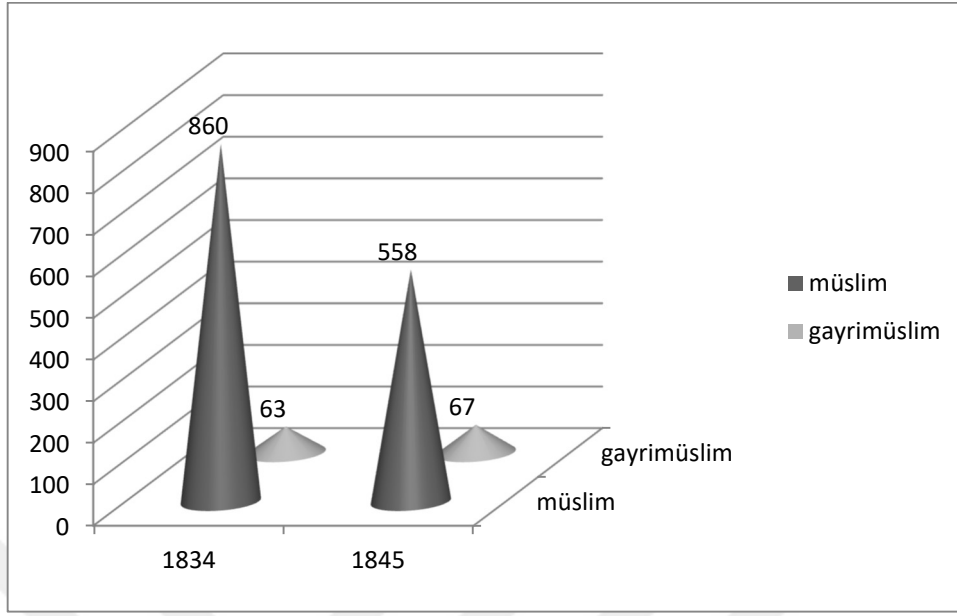

Grafik V: Hane Reislerinin Sayısı

Gayrimüslim nüfusta ise 1834 yılında 63, 1840'ta 64, 1843'te 57, 1845 yılında ise 57 Ermeniyân, 1 Müslim Kıbtiyân, 9 Kıbtiyân olmak üzere 67 hane reisi bulunmaktadır. İlk yılda Ermeni olarak kaydedilen Gayrimüslimler bir sonraki yılda Reaya olarak yazılmış son yılda ise Ermeni ve Kıbti şeklinde bir ayrımla verilmiştir. Böylelikle ilk yıldaki sayımda Ermeniyân şeklindeki yazım son yılda da yapılmıştır.

1834 yılında Müslim nüfustaki hane reisleri %93'lük bir dilimi oluştururken Gayrimüslim hane reisleri %7'lik bir dilimi oluşturmaktadır. 1840 yılında da hemen hemen aynı oranlar görülürken 1845 yılında nüfusun %89'u Müslim hane reislerinden %11'i de Gayrimüslim hane reislerinden oluşmaktadır. Böylelikle Müslim nüfusta diğer yıllara nazaran azalış olurken Gayrimüslim nüfusun oranında bir artış gözlenmektedir. Bu artışı sağlayan etken güç de Kıbtî nüfustur.

Grafik VII: Müslim ve Gayrimüslim Hane Reislerinin Dağılımı

Hane reislerinde aile içerisindeki bireylerden baba hane reisi olarak kaydedilmiştir. Bazı hanelerde ise ölümlerden ötürü hane reisi olmadığı için kadın nüfusun da yazılmaması sebebiyle evin erkek çocuğu kaydedilmiştir. Hatta bazen kundaktaki erkek bebeğin¹⁰⁵ bile hane reisi olarak kaydedildiği görülür. Bu yaştaki hane reislerinin kaydedilmesinde elbette vergi potansiyelini ölçme amacı yoktur. Çünkü küçük yaştaki hane reislerinin aile geçimine herhangi bir katkısı olmayacağı aşikârdır. Aynı zamanda askerî bir amaç da taşımaz. Lakin bunlara bir alt yapı oluşturur. Şöyle ki bu kayıtlarla o hanenin durumu belirtilmiş ve herhangi bir kaçakçılığa karşı önlem alınmış, denetim sağlanmıştır denilebilir. Ayrıca hane reisi olarak yaşı ne olursa olsun evdeki erkek bireylerin kaydedilmesi ataerkil bir toplumun da yansımasıdır. Bazen de hane reisi vefat etmiş olsa da yine hanenin en başına ismi yazılmış üzerine de not düşülerek fevt denilmiştir.¹⁰⁶ Bu sebeple hane reislerinin yaş ortalamalarına bakmak gerekir. Lakin hane reisi olmanın herhangi bir yaş kıstası olmadığı görülür. Daha önce de değinildiği gibi sadece erkek ve evin en yaşlı olması yeterli görülmüş ya da büyük erkeğin vefat ettiği hanelerde bebek dahi hane reisi olarak yazılmıştır.

¹⁰⁵ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Ereğli Nüfus Defteri*, NFS.d.03380, s.73.

¹⁰⁶ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Ereğli Nüfus Defteri*, NFS.d.03380,s.113.

Tablo 9: Hane Reislerinin Yaş Aralıkları

Yaş Aralıkları	1834	1838	1840	1843	1845
0-4	5	1	4	5	1
5-9	13	4	9	13	8
10-14	22	19	7	8	4
15-19	29	39	27	25	2
20-24	59	30	51	49	16
25-29	123	74	56	42	61
30-34	134	101	64	58	44
35-39	129	251	185	174	93
40-44	122	15	81	82	79
45-49	85	36	84	77	126
50-54	72	59	98	84	52
55-59	59	59	68	56	43
60-64	36	99	20	16	50
65-69	9	19	16	17	12
70-74	8	6	7	9	12
75-79	4	3	2	1	8
80-84	3	3	2	2	-
85-89	-	-	-	1	1
90-94	1	-	-	-	6
95-99	-	-	-	-	-
100-104	-	-	-	-	1
105-109	-	-	-	-	-
110-114	-	-	-	-	1
115-119	-	-	-	-	-
120-124	-	-	-	-	1

Tablo IX 'da da görüleceği üzere her yaş grubundan hane reisi olduğu gibi ağırlıklı yaş aralığı 35-39'dur. Yaş ortalaması da yaklaşık 40'tır. Bunun haricindeki

hane reislerinin üst yaş grup içindeki en büyük yaşı 120, en alt yaş grubundakinin ise kundaktaki bebek yani 0-4 aralığında olduğu görülür. Bu da evde başka erkek bireylerin olmayışı ile ilgilidir. 20 yaşın altında kalan hane reisleri her tutanakta bulunmaktadır.

Tablo 10: Hane Reislerinin Yaş Ortalaması

Yaş Ortalamaları	
1834	37
1838	38
1840	39
1843	39
1845	43

E.1. YETİM HANE REİSLERİ

Yalnız, tek, eşsiz, bir tek, babası ölmüş veya anası-babası ölmüş çocuk¹⁰⁷ anlamına gelen yetim kelimesi bazı hanelerin baş kısmında yer almıştır. Bunlar hane reisi olan babalarının ölümü ile birlikte geride kalan erkek çocuklardır.

1834 ve 1838 yılındaki Müslim ve Gayrimüslim nüfusta yetim hane reisi kaydına rastlanmamaktadır. 1840-45 yılları arasındaki tutanaklarda ise sayı olarak kalabalık bir grubu arz etmese de yetim hane reisleri bulunmaktadır. Kimi kimsesi olmayan bu bireyler büyük ya da küçük yaşlarına bakılmaksızın hane reisi olarak kaydedilmişlerdir. Hâlbuki babadan sonra geride kalan annenin varlığına rağmen bayanların nüfus tutanaklarında yer almamasından dolayı evin küçük de olsa erkek olan bireyi kaydedilmiştir. Aşağıdaki tabloda yetim hane reislerine bakacak olursak;

¹⁰⁷ İsmail Parlatır, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Yargı Yayınları, Ankara 2006, s. 1834

Tablo 11: Yetim Hane Reislerinin Sayısı ve Yaşları

1840		1843		1845	
Yaş	Kişi sayısı	Yaş	Kişi sayısı	Yaş	Kişi sayısı
1	3	1	1	2	1
4	1	4	1	5	2
5	4	5	3	7	2
8	1	8	2	8	1
10	1	10	1	9	1
15	1	-	-	10	3

1840 yılında 11 kişi, 1843 ve 1845 yılında da 10 yetim hane reisi bulunmaktadır. Yaş aralıklarına bakıldığında da 1 ile 15 arasında değiştiği görülmektedir. Buradan hareketle esasında kendi başlarına bir hane içerisinde bulunmadıkları anneleri ile beraber belki diğer kız kardeşleri ya da kendisinden küçük erkek kardeşleri ile birlikte yaşadığı söylenebilir. Bunun haricinde annesi yeniden evlenmiş olan yetim hane reisleri bulunmamaktadır. Çünkü eğer annesi tekrardan evlenmiş olsa baba hane reisi olarak kaydedilmekte yetim çocuk için de “üvey oğlu” tabiri kullanılmış olacaktır. Diğer haneler içerisinde çokça üvey kelimesi geçmekte olup bunların genellikle dul kalmış kadınların evlilikleri şeklinde yorumlamak yanlış olmaz.

E.2. HANE REİSLERİNİN MESLEKLERİ

Türk aile yapısında erkek egemen bir toplumun varlığından dolayı hane reisleri evin diğer bireylerinin sorumluluğunu üstlenen, aileyi bir arada tutan ve maddiyatı elinde bulunduran bireylerdir. Bu nedenle geçim koşulları yani meslek sahibi olan hane reislerinin hangi işlerle meşgul oldukları önemlidir. Osmanlı devlet yapısı düşünülünce genellikle toprağa dayalı bir sistemden ötürü geçim kaynağı olarak toprak ön plana çıkmaktadır. Aile içerisinde yaşayan diğer bireylerin de aile bütçesine katkı sağlama ya da onların da birer meslek sahibi olma durumları göz önüne alınırsa hane reislerinin dışında da meslek sahibi olanlar olabilir. Her bireyin belirli bir meslek içerisindeki payı ya da hangi mesleğin daha fazla görüldüğü vb. bilgiler sosyo-ekonomik unsur içerisinde daha detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Burada ise sadece hane reisi olan bireylerin mesleklerine yer verilmiştir. Bazı hane

reislerinin meslekleri hakkında ise detaylı bir bilgi bulunmamaktadır. Bu nedenle hane reislerinin mesleklerinin kaydedilmediği düşünüldüğü gibi mesleksiz olma ihtimalleri de düşünülebilir. Ya da küçük yaştaki bir hane reisi olup sonraki yıllarda mesleği kaydedilmiştir. Defterlerde meslekleri verilen hane reisleri nüfusun nerede ise yarısı kadardır. Diğerlerinin ise mesleğine dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Hane reislerinin sahip olduğu mesleğe bakıldığında çiftçi ve rençber mesleklerinin fazlaca olduğu görülür. Demek ki Ereğli'deki hane reisleri daha ziyade evinin idaresini tarımla sağlamaktadır diyebiliriz. Bunun yanı sıra muhtar ve imam olan hane reislerinin sayısı da azımsanmayacak kadar fazladır.¹⁰⁸ Aynı zamanda idareci vasfı bulunan muhtarın mahallelerde genelde muhtarı evvel ve muhtarı sâni olmak üzere iki kişi halinde görevlendirildiği görülmektedir.

E.3. GAYRİMÜSLİM HANE REİSLERİNİN MESLEKLERİ

Gayrimüslim nüfusun taşıdığı özellikler de Müslim nüfusa benzerlik göstermekte olup yine burada da tüm hane reislerinin mesleklerine yer verilmemiş kiminin mesleği yazılırken kiminin mesleği yazılmamıştır. Gayrimüslim hane reislerinin sahip olduğu meslekler daha çok rençberlik ve çeşitli esnaf dalları olarak tespit edilmiştir.¹⁰⁹

Genel olarak hane reislerinin mesleki özelliklerine bakıldığında hem Müslim hem de Gayrimüslim nüfusta tarımın ön plana çıktığını görmekteyiz. Dönemin şartlarına göre değerlendirildiğinde şehirleşmenin ortaya çıkardığı esnaflık, ticaret erbabı, din görevlisi gibi mesleklerin yanında Ereğli halkının ekseriyeti geçimini tarımdan sağlamaktadır.

F. AİLE YAPISI

Toplumun en küçük birimi olan aile evlilik yoluyla oluşmuştur. Anne, baba ve çocuklar ile diğer aile bireylerini kapsar. Toplumun gelenek-görenek, inanç ve yargılarını barındırır. Bu nedenle toplumun taşıdığı özellikleri anlamak için aile yapılarını iyi bilmek gerekir.

¹⁰⁸ Daha detaylı bilgi için bkz. ekler kısmındaki tablo VII, s.148.

¹⁰⁹ Daha detaylı bilgi için bkz. ekler kısmındaki tablo VIII, s.149.

Osmanlı toplumunda sosyal yapının temeli olan aileyi incelemek için en önemli kaynak, imparatorluğun muhtelif dönemlerine ve bölgelerine ait şerhiye sicilleridir. İkinci önemli kaynak, seyahatnameler ve nihayet bazı vakayinamelerdeki bilgilerdir.¹¹⁰ Osmanlı'da aile yapısının nasıl olduğu üzerine de bu kaynaklar kullanılarak birçok araştırma yapılmıştır. Nüfus defterlerinin araştırmacılara açılması ile birlikte artık aile bilgisi için en önemli belgelerden biri bu defterler olmuştur. Böylelikle son dönemlerdeki yerel çalışmaların odak noktası haline gelmiştir. Nüfus tutanaklarında her ne kadar kadın kayıtlarının bulunmaması bir eksiklik yaratsa da Osmanlıdaki aile yapısını ortaya çıkarması ve nüfus araştırmalarına kaynaklık etmesi sebebiyle diğer arşiv belgelerine nazaran daha önemlidir.

Osmanlı'daki aile yapısı üzerine genel kanı daha kalabalık ailelerin olduğu, erken evlilik, çok eşlilik vs. gibi bilgilerdir. Özellikle nüfus tutanaklarının arşivcilere açılmadığı zamanlarda diğer arşiv belgelerinden yola çıkılarak yapılan araştırmalardaki farklılık şöyledir:

“Osmanlı toplumunda geniş aile tipi yaygındır. Bu geniş aile, üç kuşağın bir arada yaşadığı, ama yakın akraba ve kardeşlerin ailelerini de içeren daha geniş bir birleşik topluluğun üyesidir. Bu durum Osmanlı ülkelerindeki Müslümanlar kadar, Gayrimüslimler için de söz konusudur”¹¹¹ şeklindeki bilginin geçerli olmadığı zamanla anlaşılmıştır. Son dönemlerde giderek artan nüfus çalışmaları da bu bilginin doğru olmadığını gözler önüne sermektedir.

Doğanhisar kazasına bakıldığında aile yapısı büyük oranda çekirdek ailelerden oluşmaktadır.¹¹² Bunlara ek olarak Çayan'da¹¹³, Beyşehir'de¹¹⁴, Karapınar'da¹¹⁵ ve Çamardı'nda¹¹⁶ yine çekirdek aile yapısına rastlanır.

Araştırma konusu olan Ereğli şehri de bunlara bir örnek teşkil eder. Nitekim nüfus kayıtlarından elde edilen bilgiler şehirdeki ailelerin daha ziyade çekirdek aile

---

¹¹⁰ İlber Ortaylı, *Osmanlı İmparatorluğu'nda İktisadi ve Sosyal Değişim Makaleler I*, Turhan Yayınları, Ankara 2000, s.57.

¹¹¹ Ortaylı, *Makaleler*, s.57.

¹¹² Aköz-Karaca, “*Doğanhisar*”, s.24.

¹¹³ Yörük-Karadoğan, *Çayan*, s.177.

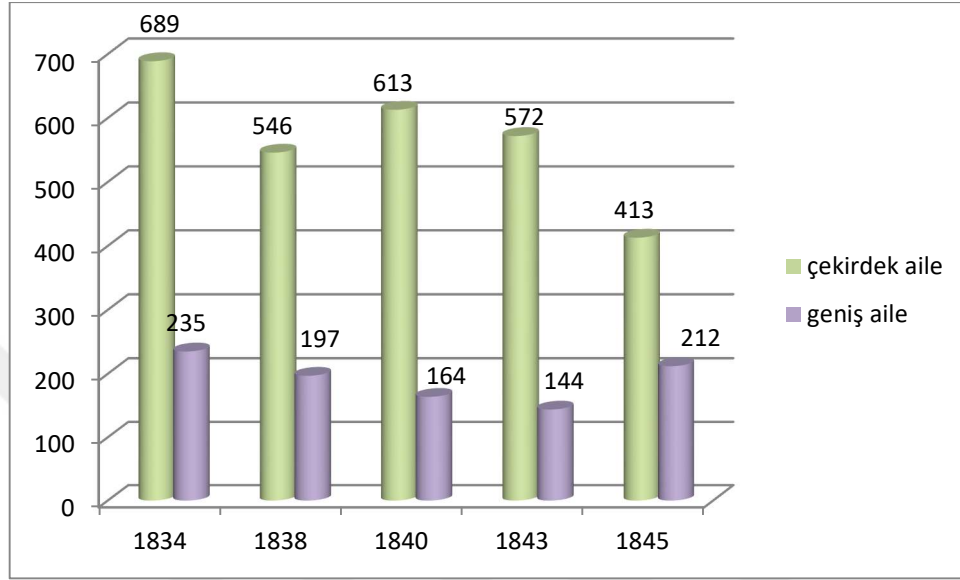
¹¹⁴ Şahinkaya, *Beyşehir*, s.57.

¹¹⁵ Hafizoğlu, *Karapınar*, s.38.

¹¹⁶ Çelik, *Çamardı*, s.24.

olduğunu göstermektedir. Ereğli kırsalı da şehir merkezindeki aile yapılanmasını desteklemekte olup çekirdek aile fazladır.¹¹⁷ Çekirdek aileden kasıt ise anne, baba ve çocuklardır.

Grafik VIII: Aile Yapısı

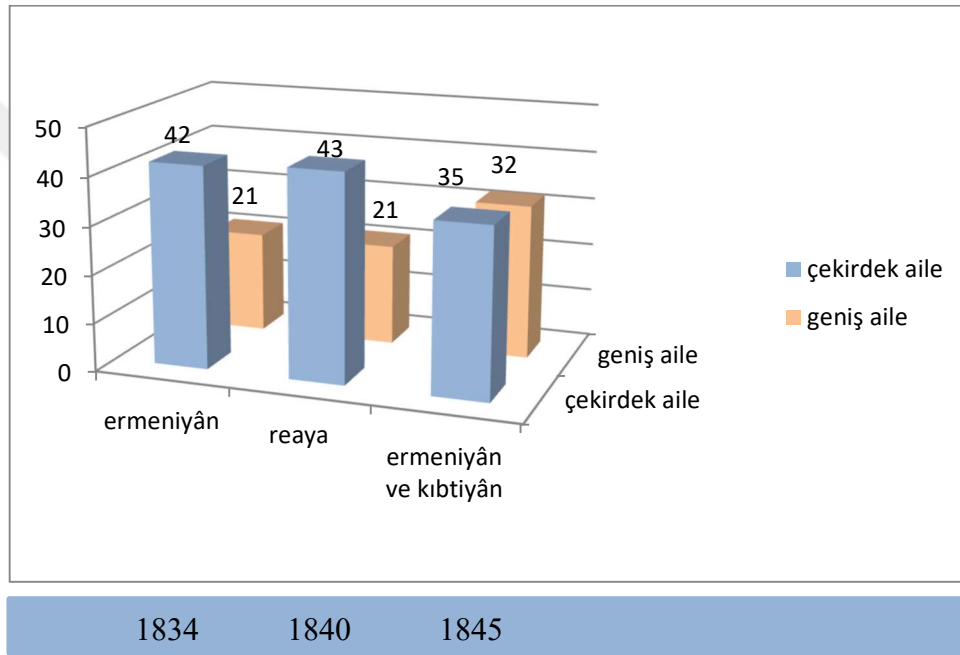
Ereğli'deki aile yapılarında 1834 yılında %75 çekirdek aile %25 geniş aile, 1838 yılında %73 çekirdek aile %27 geniş aile, 1840 yılında %79 çekirdek aile %21 geniş aile, 1843 yılında ise %80 çekirdek aile %20 geniş aile bulunmaktadır. Bu 4 yıla ait oranlar aşağı yukarı aynı olup son yıl 1845'te ise çekirdek aile oranı %66'lara düşerken geniş aile oranı %34'e yükselmiştir. Buradan hareketle oğul ve diğer aile bireylerine bakılarak elde edilen sayılar Ereğli'de çekirdek ailelerin fazlaca olduğunu göstermektedir. Sadece son yıla ait verilerde geniş ailelerin diğer yıllara nazaran arttığı söylemek mümkün olsa da bu ailelerin sayıları çekirdek aile sayılarının yine altında kalmaktadır. Geniş ailelerdeki artışın ve çekirdek ailelerdeki azalışın sebebi nüfusta yaşanan düşümedir. Bu da ister istemez aile yapısında değişikliklere yol açmıştır. Savaş, hastalık, kıtlık vb. sebeplerle yaşanan ölümlerin arttığı dönemlerde geniş aile tipinin yaygınlaştığı söylenebilir. Böylelikle aile reisinin vefatı ile tek çatı altında yazılan bireyler geniş aileleri oluşturmuştur.

¹¹⁷ Işık, *Ereğli Köyleri*, s.22.

1834-45 yıllarındaki aile yapılarında hem çekirdek aileler hem de geniş aileler görmek mümkün olmakla beraber çekirdek ailelerin varlığı daha yaygındır.

F.1. GAYRİMÜSLİM AİLE YAPISI

Gayrimüslim nüfusun aile yapısı da Müslim nüfusla büyük oranda benzerlik göstermektedir. Yine Müslim nüfustaki gibi çekirdek aile yapısı yaygın olarak görülür. 1834, 1840 ve 1845 yılında Gayrimüslimlerin aile yapıları aşağıdaki grafikte verilmiştir.

1834 yılında Ermeniyân olarak, 1840 yılında da Reaya adı ile kayıtlı Gayrimüslim nüfusta %67'lik bir dilim çekirdek aileyi oluştururken %33'lük kısmı da geniş aile oluşturmaktadır. 1845 yılındaki Ermeniyân tutanağında ise %41'lik bir dilimle çekirdek aileler azalırken geniş ailenin oranı %54'e çıkmaktadır. Bu dönemde Ermenilerde geniş ailelerin sayılarında artış olmuştur. Yine 1845 yılına ait Ermeniyân, Müslim Kıbtiyân ve Kıbtiyân nüfusa ortak bakılırsa; çekirdek ailelerin sayısı %52 iken geniş aileler %48 oranında kalmaktadır. Buradan hareketle Müslim nüfustan farklı bir aile yapısı görülmediğini söylemek yanlış olmayacaktır. Oranlardaki değişimler de yine Müslim nüfusta olduğu gibi aynı yıllara denk

gelmekte o da daha önce değinildiği gibi ölümlerden kaynaklanmaktadır. Yani Gayrimüslim aile yapıları da çekirdek aileye dayanmaktadır. Geniş ailelerin sayısı ise çekirdek aile sayılarına göre daha azdır.

Geriyeye kalan aile bireylerinin oluşturduğu geniş aileler çok sayıda küçük ya da çekirdek ailelerin aynı çatı altında oturmasıyla oluşur¹¹⁸

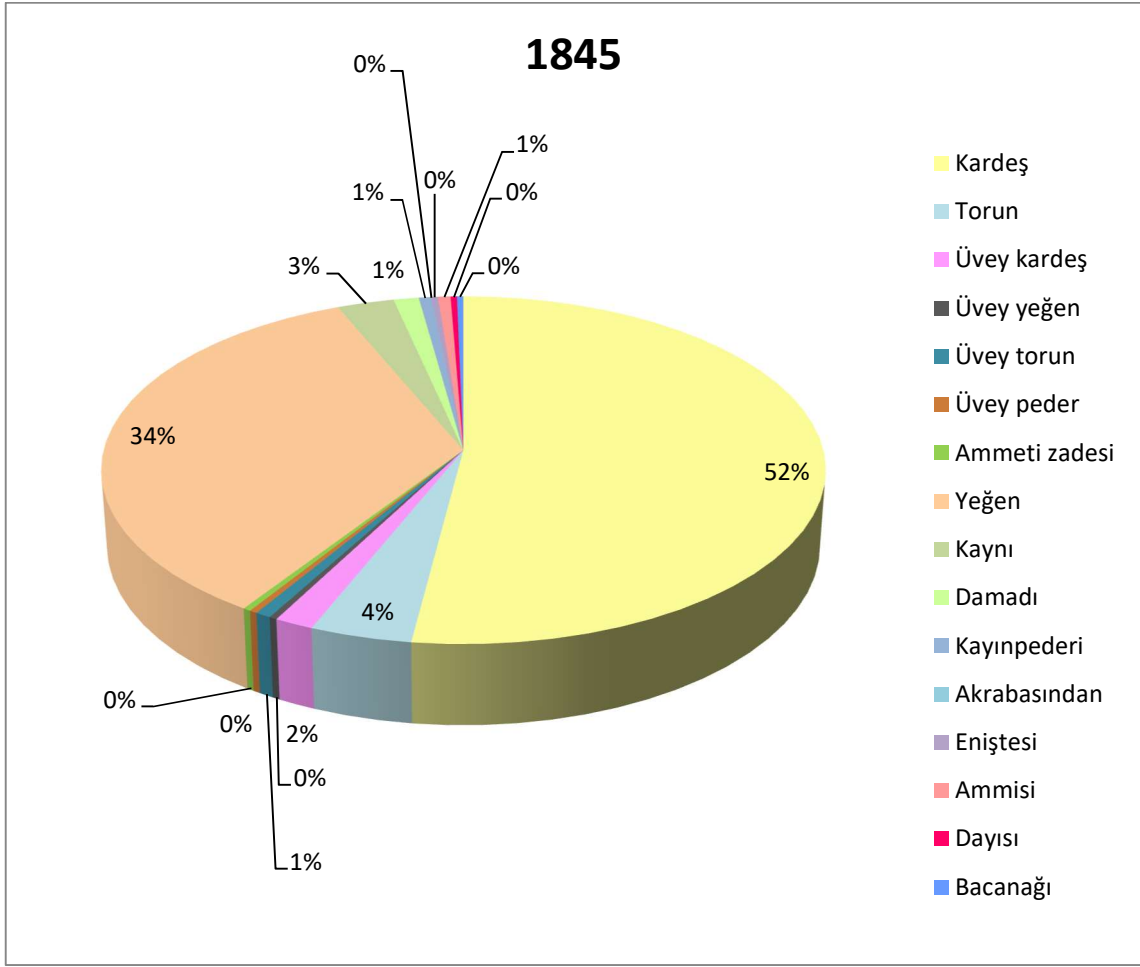
Geniş aile içerisindeki bireyler; kardeş, torun, yeğen, damad, ammisi, ammeti zadesi, kayını, kayınpederi, eniştesi, dayısı, akrabası vb. kişilerdir. Ayrıca üvey kardeşi, üvey yeğeni, üvey torunu, üvey pederi de bulunmaktadır.

Tablo 12: Yıllara Göre Diğer Aile Bireyleri

Aile Bireyleri	1834	1838	1840	1843	1845
Kardeş	203	180	156	138	165
Torun	3	30	28	15	13
Üvey kardeş	9	6	1	1	5
Üvey yeğen	-	-	-	-	1
Üvey torun	-	-	-	-	2
Üvey peder	-	-	-	-	1
Ammeti zadesi	-	1	-	-	1
Yeğen	64	49	36	27	109
Kayını	17	5	10	11	9
Damadı	5	4	8	8	4
Kayınpederi	-	-	1	-	2
Akrabasından	-	-	1	1	-
Eniştesi	1	-	-	-	1
Ammisi	-	-	-	-	2
Dayısı	-	-	-	-	1
Bacanağı	-	-	-	-	1
Ammisi oğlu	3	-	-	-	-

Aile içerisinde sayıca en fazla olan kardeşlerdir. İkinci sırada yeğenler üçüncü sırada ise torunlar gelmektedir. Diğerlerinin sayısı ise daha azdır. Geniş ailedeki bireylerin kendi içlerindeki oranları ise aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

¹¹⁸ Birsen Gökçe, "Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme", *Aile Yazıları I,Der.* Beylü Dikeçligil-Ahmet Çiğdem, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara 1990,s.217.

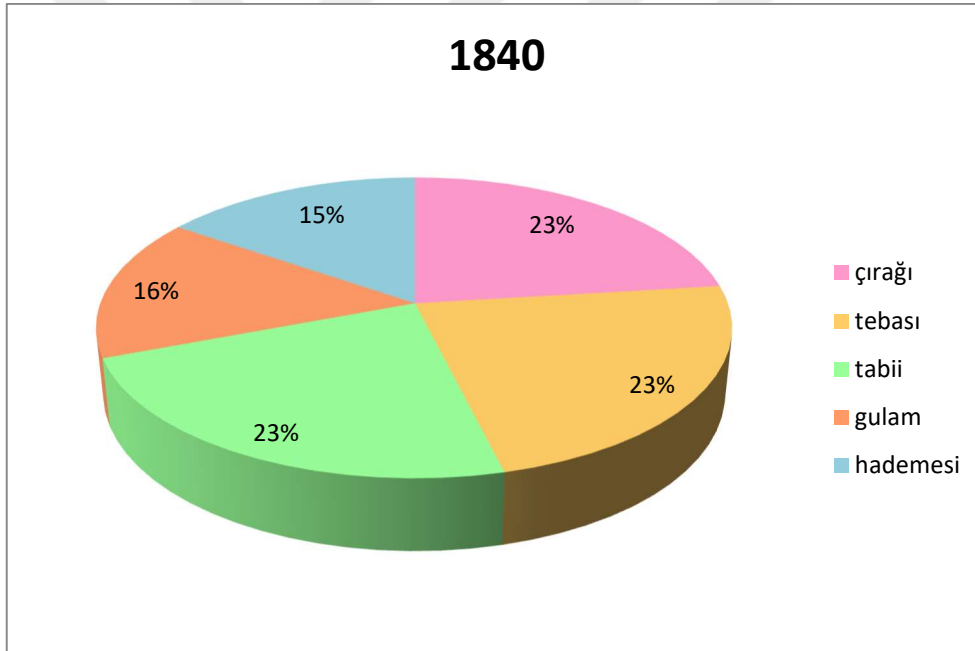
Grafik X: Geniş Ailedeki Bireyler Arasında Kıyaslama

Bunların dışında aile içerisinde çırak, teba, gulam ve hademeler de bulunmaktadır. Bu kişilerin doğrudan aile bireyleri ile bir kan bağı yoktur. Fakat hizmetli ya da köle olarak aile içerisinde yer alırlar.

Tablo 13: Kan Bağı Olmayan Bireyler

Aile Bireyleri	1834	1838	1840	1843	1845
Çırağı	3	3	3	2	-
Tebası	-	6	3	5	2
Tabii	30	-	3	-	2
Gulam	-	1	2	-	6
Hademesi	-	-	2	3	7
Toplam	33	10	13	10	17

Aile içerisinde bulunan bu bireyler kalabalık bir grubu oluşturmamakla birlikte hemen hemen her yıl içerisinde aşağı yukarı 10 ile 15 kişi arasında değişen bir sayıya sahiptir. Fakat 1834 yılında tabii sayısının epey fazla olduğu görülmekte olup 30 kişi ve toplamda 33 kişi ile diğer yıllara fark atmaktadır. 1834 yılındaki bu fazlalığın sebebini nüfus sayısı ile ilişkilendirmek mantıklı olacaktır. Çünkü genel nüfus içerisindeki oranlara bakıldığında sadece %2'lik bir dilime sahiptir. Yine 1840 yılındaki orana bakılırsa 1775 kişi içerisinde sadece 13 kişi kan bağı olmayan bireylerdir. Bu da genelinin %1'ini ifade eder. Kısacası sayılar arasında farklılıklar olmasına rağmen tüm yıllarda kan bağı olmayan bireylerin oranları birbiri ile benzerdir. Kan bağı olmayan bu bireylerin kendi içerisindeki dağılımına bakıldığında ise 1840 verileri ele alınmış olup birbirine yakın oranlar elde edilmiştir.

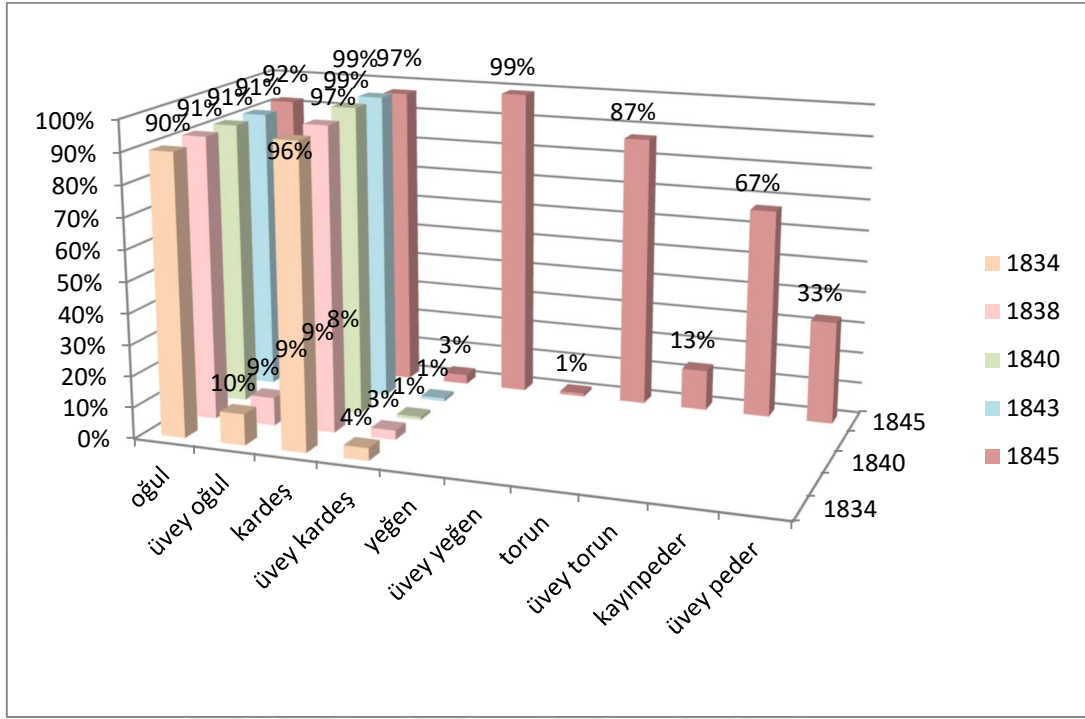
Grafik XI: Kan Bağı Olmayan Hane Bireyleri4

Bir de aile fertleri içerisinde bulunan üvey bireyler dikkat çekmektedir. Bu bireyler üvey oğul, üvey torun, üvey kardeş ve üvey yeğendir. Üvey olarak adlandırılan bireyler öz olmayan anlamı taşımakla birlikte dul kalan kadınların yapmış olduğu ikinci evliliklere işaret eder. Sayılarına bakıldığında üvey oğulların sayıca daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 14: Üvey Bireyler ve Sayıları

Üvey Bireyler	1834	1838	1840	1843	1845
Üvey oğlu	85	60	67	59	40
Üvey kardeş	9	6	1	1	5
Üvey yeğen	-	-	-	-	1
Üvey torun	-	-	-	-	2
Üvey peder	-	-	-	-	1

Üvey bireylerin öz olan bireylerle oranlarına bakıldığında 1834 yılında öz oğullar %90 üvey oğullar %10, 1838, 1840 ve 1843 yıllarında öz oğullar %91 üvey oğullar %9'dur. 1845 yılında ise öz oğullar %92 iken üvey oğullar %8'lik bir oranı oluşturur. 1834'te kardeşler %96 üvey kardeşlerin oranı ise %4'tür. 1838 ve 1845 yılında kardeşler %97 iken üvey kardeşler %3, 1840 ve 1843 yılında da kardeşler %99 iken üvey kardeşlerin oranı %1'dir. Üvey yeğen, üvey torun ve üvey peder sadece 1845 yılında bulunmakta ve yeğenler öz olanlara göre %1'lik bir kısmı oluşturur. Torunlar ise %13'tür. Peder olarak kayıtlı olan sadece kayınpeder olup 2 kişidir. Üvey peder sayısı ise 1 kişi olmakla kayınpeder ile kıyaslanırsa %33 olur. Eğer öz babalar ile kıyaslanacak olur ise hane içerisinde kayıtlı peder yoktur. Olduğu vakit de hane reisi olarak kaydedilmiştir.

Grafik XII: Aile İçindeki Üvey Bireyler

Sonuç olarak genel nüfus içerisindeki üvey kavramını çok eşlilik ile bağdaştıracak olursak az sayıda da olsa birden fazla evliliğin görüldüğünü söyleyebiliriz. Tabi ki sadece üvey sayısına bakarak çok eşlilik kavramına karar verilemez. Bunun yanı sıra oğul sayılarını da dikkate almak gerekir. Genel aile yapısı içerisinde bulunan çekirdek ailelerin oğul sayıları ortalama 2'dir. Böylelikle de tek eşliliğin daha yaygın olduğu çıkarımı yapılır.

G. LAKAP VE UNVANLAR

Lakap ya da unvan bir kişiye kendi ismi dışında takılan addır. Bu isimler kişilere daha sonraları belirli sebeplerle verilir. Bazen bir övgü, statü belirtirken bazen de yergi amaçlı olabilmektedir. Yani bir yandan kişinin belirli özelliklerini, belki bir mesleği, belki bir memleketi, belki de fiziki özelliği simgelerken; bir yandan da yerel ağızdan kaynaklı, kişilerin birbirlerine karşı tutum ve tavırlarının dışa yansımaları olabilmektedir.

Nizamülmülk lakapların çoğalmasıyla değerlerinin azalacağını ve itibarlarının kalmayacağını belirtir. Türklerde ise lakap takmak eski bir gelenektir.¹¹⁹

1834 ve 1845 yılları tutanaklarında kişiler genellikle Ahmed bin Mehmed gibi baba adı ile kaydedilmektedir. Fakat bazı kişilerde isimlerin önlerinde Dede Mehmed, Acem Mustafa, Ankaralı Osman, Kıl İbrahim vb. lakap ve unvanlar yer almaktadır.

Soyadı kanunu öncesinde kişileri birbirinden ayırt etmek için lakapların kullanılmış olması muhtemeldir. Çünkü benzer baba ve şahıs isimleri bulunabilmektedir. Öyle ki bunun örneklerini tutanaklardan da görmekteyiz. Dede isimlerinin torunlara verildiğine veya aynı isimlerin sürekli kullanıldığına rastlanır. Bu da tek tip isimler de birçok kişinin olduğunu kanıtlar. Zaten soyadı kanununun da dayanak noktası budur. Aynı zamanda bazı lakap ve unvanların halk arasında ayrılığa sebep olduğu da bir gerçektir.

Ereğli de kullanılan lakapların da anlamlarından yola çıkarsak kimi lakapların hakaret içerdiği kiminin övgü barındırdığı aşikârdır. Fakat kullanılan lakaplar benzerlikleri bir nebze de olsa farklılaştırmaktır. Lakapların kişilere ne şekilde verildiği hususunda bir iki yorum yapılabilir. Öncelikle kişinin yaşadığı bölge dolayısıyla bazı lakaplar yaygın olarak kullanılmış ya da kişinin geldiği bölgeyi gösteren, memleketini işaret eden lakaplar verilmiş olabilir. Bu tarz lakaplar esasında nüfus hareketliliği açısından da önem taşır. Demek ki dışarıdan Ereğli bölgesine gelenler olmuştur. Bu nedenle de geldikleri bölgeler bu kişilerin lakapları olarak kalmıştır. Bazen de lakaplar bölgenin zengin ailelerini işaret edebilir. Sırf bu ailelerle anılan yerler, hatta sülalelerin kullandığı bu lakaplar günümüze kadar ulaşmıştır. Mesela Bekdik hem yer olarak hem de kişilerin lakabı olarak kullanılmakta orali anlamı taşıdığı gibi kişilerden ötürü oraya Bekdik denme ihtimali de vardır. Bekdik'in bir aşiret olduğu ve Ereğli çevresine yerleştiği üzerine de bilgiler mevcuttur. Lakap bu doğrultuda bir aşiret veya cemaate dâhil olma vurgusu yapmaktadır.

---

¹¹⁹ Nebi Bozkurt "Lakap", *İslam Ansiklopedisi*, c.27, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1988, s.66.

Bekdik aşireti Maraş'tan Arabistan ve Karaman gibi yerlere göç ederek köyler kurmuştur. Bekdik Türkmenlerinden olduklarını unutmayan Bekdikler sadece Konya Ereğli ve Niğde Bor Bekdikleri'dir. Ereğli Hortu köyünden Bor'a doğru yayılarak birçok köy oluşturmuşlardır.¹²⁰

Bunlara ek olarak Ereğli'de kullanılan lakapların zamanla yok olduğu babada varken oğulda kullanılmadığı da görülür. Muhtemelen bu da lakapların neyi ifade ettiği ile ilgilidir. Şöyle ki lakaplar belirli sebeplerle konmuş olabilmekte ve çeşitlilik arz ettiğine göre; bazen baba mesleği ile, bazen geldikleri bölge ile, bazen fiziki özellik ile, bazen etnik yapıyı, kökeni belli eden kelimeler ile kullanılmış ve zaman içerisinde unutulmuş ya da durumlar değişmiş olabilir.

1834-45 yılı nüfus tutanaklarında kullanılan lakaplar epey fazladır. Bu nedenle her lakap bazı özelliklerinden ötürü ortak bir çatı altına alınmış ve her biri ayrı ayrı başlıklandırılmıştır. Bunun için de lakapların vermiş olduğu anlam dikkate alınmıştır. Böylelikle bazı lakaplar da o dönemin özelliğinden dolayı günümüzde kelime itibariyle bir anlam içermediği ya da herhangi bir grup altına alınamaması sebebiyle diğer lakaplar başlığı altında toplanmıştır.

---

¹²⁰ <https://groups.google.com/forum/#!msg/aktasweb/vFDN-Ear4W4/LOdAr5W6WoJ>,8.04.2017,13.50

Tablo 15: Lakap ve Unvanlar

Dinî Lakaplar	Bekdaş-Dede-Derviş-Fakih-Hacı(Elhac)-Hafız-Hatip-İmam-Kalender-Molla-Müezzin-Müftizade-Pir-Sufi-Şeyh
Mesleki Lakaplar	Aşçı-Avcı-Bekçi-Berber-Bezirci-Bıçakçı-Bostancı-Boyacı-Cebeci-Ciğerci-Çerah-Çerçi-Çiftçi-Çilingir-Çoban-Çörekçi-Çubukçu-Debbağ-Değirmenci-Duhancı-Ekmekçi-Eskici-Helvacı-İbrikçi-Kahveci-Kalaycı-Keçeci-Kethüda-Koyuncu-Köçek-Köşger-Kuşçu-Külahçı-Kürekçi-Kürkçü-Leblebici- Mir-i ab-Mutaf-Nalbant-Nalçacı-Natr-Palancı-Papuccu-Pekmezci-Samancı-Saraç-Serdar-Süvari-Tarakçı-Taşçı-Terzi-Topçu-Tuzcu-Tüfenkçi-Uncu
Memleket-Yer Belirten Lakaplar	Aksekili-Ankaralı-Bekdik-Berendeli-Borlu-Burnalı-Çakırköylü-Çatlı-Çayan-Dereköylü-Dağlı-Darendeli-Divleli-Divreşenli-Ecirli-Ermenekli-Geylanlı(Gilanlı)-İbrizli-İranlı-İslambollu-Karalarlı-Karamanlı-Karapınarlı-Kırcalı-Koçlu-Köylü-Mısırlı-Nevşehirli-Sarıcalı-Şehirli-Turlazlı-Ulukışla-Vanlı-Viran-Yörük-Zanapalı-Zolan
Kişisel Özellik Belirten Lakaplar	Ceban-Kaba-Kıl-Kibar-Mazlum-Sadık
Fiziksel Özellik Belirten Lakaplar	Ağzı kara-Ak-Ama-Benli-Boz-Büyük-Çil-Çolak-Çopur-Kara-Kel-Kırca-Kızıl-Koca-Kör-Köse-Küçük-Maviş-Sarı-Seyrek basan-Siyah-Sürmeli-Topal-Yasdıbaş
Etnik Yapı Belirten Lakaplar	Acem- Arap- Bulgar- Kürd- Tatar- Türk(Türkmen)-Zenci
Statü Belirten Lakaplar	Abd-Ahi-Alemdar-Çelebi-Efendi-Emr-Fakir-Fettah-Geda-Gulam-Hoca-Köle-Meşayih-i izam-Meşayih-i kiram-Paşa-Seyyid-Şah-Şef-Vezir-Zade
Hayvan Adları ile İlgili Lakaplar	Arslan-Bülbül-Horoz-Karaböcü-Kaz-Öküz-Teke
Diğer Lakaplar	Aba-Akçaoğlu-Bakagöz-Bal-Balakeş-Bedel-Bender-Cellad-Cimcim-Çaput-Çulha-Deli-Divlek-Elvend-Emmi-Kadmer-Kalaç-Kalleni-Karagöbüt-Karagöz-Karakulah-Kayış-Kesikli-Kırmızı-Kocaoğlan-Koflu-Kötü-Kulak-Kuşaksız-Küpeli-Mecelle-Mincek-Nazarcı-Öksüz-Öremoğlu-Rolta-Salak-Sarıvaz-Satılmış-Sevilmiş-Şerif-Tab-Tabak-Taban-Tablak-Torba-Üvey-Veys-Yürek-Zai-Zılana

XIX. yüzyılda yukarıda geçen lakaplar içerisinde önemli olan bazı lakaplara değinmek icap eder. Özellikle yer belirten lakaplar yukarıda da zikredildiği gibi bir nüfus hareketi içermesi açısından önem taşır. Ayrıca bazı lakaplar etnik köken bazı lakaplar da sosyal statü belirtmesi sebebiyle önemlidir. Bunların hangi yıllar içerisinde çokça yer aldığı ve sayıları, her yıl içerisindeki kullanımına göre tablolandırılmıştır. Tablolarda geçen lakap ve unvanlarda hem kişilerin lakapları hem de baba isimlerinde bulunan lakap ve unvanlar kaydedilmiştir. Şahıslarda bazen lakap kaydı yokken baba da olduğu görülmektedir. Bu nedenle sadece hane reisinin kaydı olmayıp babalarının lakaplarına da yer verilmiştir. Sebebi yıllarca benzer isimlerle anılmış ailelerin olabileceği gibi statü, yer ve sosyal imkânlar açısından değişmelere de örnek oluşturur.

Tablo 16: Kullanılan Lakapların Adedi

Statü Belirten Lakap ve Unvanlar	1834 Adı	1834 Baba Adı	1838 Adı	1838 Baba Adı	1840 Adı	1840 Baba Adı	1843 Adı	1843 Baba Adı	1845 Adı	1845 Baba Adı
Abd	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Ağa	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Ahi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Alemdar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Bekdaş	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Çelebi	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
Dede	1	2	2	-	-	-	-	-	2	1
Derviş	2	1	3	2	1	-	1	-	-	3
Efendi	24	28	16	4	26	1	21	1	92	18
Emr	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2
Geda	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Gulam	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Hacı	59	72	52	27	63	3	57	3	84	70
Hafız	10	8	9	1	17	1	15	-	11	-
Hatib	-	1	3	-	-	-	-	-	1	1
Hoca	-	6	1	-	8	1	11	1	-	6
İmam	-	2	-	-	-	-	-	-	-	5
Kalendar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Köle	-	1	-	1	-	-	-	-	1	-
Köylü	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Molla	10	9	5	1	17	1	13	1	5	8
Muhtar	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Müezzin	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-
Paşa	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Pir	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-
Seyyid	1	-	-	2	3	-	1	-	-	-
Sofu	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Şah	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Şef	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Şerif	1	-	-	-	1	-	1	-	1	-
Şeyh	4	5	1	-	3	-	3	-	3	4
Zade	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1

Statü belirten lakaplar incelendiğinde 1845 yılında lakap sayılarının diğer yıllara nazaran daha fazla olduğu görülür. Tüm yıllar içerisinde en fazla paya sahip

olan lakaplar da hacı, efendi ve molladır. Hemen hemen her yılda hem kişinin kendisinde hem de babada olmak üzere sık rastlanır.

Hacı, İslamiyet'te ve kimi başka dinlerde koşullarına uyarak ve zamanında tavaf ibadetini yerine getiren din ehli için kullanılır.¹²¹ Fakat Ereğli'deki bu lakaba sahip her bireyin hac vazifesini yerine getirme ihtimali düşüktür. Yine de sosyal statü göstergesidir denilebilir.

Efendi ise daha Selçuklular zamanında kullanılan Bizans Rumcasından Türkçeye geçmiş bir kelime, Osmanlılar tarafından XV. yüzyılın ikinci yarısından sonra tahsil ve terbiye görmüş insan manasında kullanılmaya başlamıştır. Yavaş yavaş çelebi sözünün yerini almış, ilmiye sınıfına mensup olanlarla diğer bazı devlet ricaline bu şekilde hitap olunmuştur. XIX. yüzyılın yarısından sonra şehzadelerin resmi unvanı halini almıştır.¹²² Ereğli de ise yine yaygın lakaplardan biri olup esasında daha geniş yelpazede bir anlam taşımaktadır. Okuryazar erkekler, olgun, yetkin, erdemli, nüfuzlu ve aydın kişiler, tarikat mensupları, öğrenim gören gençler için kullanılmıştır¹²³ denilebilir.

Bunların dışında seyyid ve şerif lakapları da önem arz eder. Seyit Arapça ulu, büyük, efendi anlamında¹²⁴ olup Hz. Muhammed'in torunu Hüseyin'in soyundan gelenler için kullanılmaktadır. Hz. Hasan'ın soyundan gelenlere de şerif denir.¹²⁵ Sayı olarak fazlaca bir kayıt yoktur. Fakat seyyid ve şerifler belli sosyolojik özellikler gösteren homojen bir yapılanmayla özel ve değişik nitelikte bir gruptur. "Taşdıkları asil kanın bilincinde" olarak seyyidler, devletten ve toplumdan maddi-manevi destek arayışı içinde olmuştur. Peygamber soyundan gelmiş olmanın sağladığı ayrıcalıkların (mesela; seyyidlerden bennak vergisi alınmaz¹²⁶) kısa sürede fark edilmesi ile de toplum içinde yerinden memnun olmayan pek çok insan için seyyidlik ve şeriflik bir cazibe merkezi haline gelmekte gecikmemiştir.¹²⁷ Bu

¹²¹ Necdet Sakaoğlu, *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, Alfa Yayınları, İstanbul 2017.,s.274

¹²² Midhat Sertoğlu, *Osmanlı Tarihi Lügati*, Enderun Kitapevi, İstanbul 1986, s.94.

¹²³ Sakaoğlu, *Sözlük*, s. 199-200.

¹²⁴ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimler Sözlüğü III*, MEB, İstanbul 1946,s.200.

¹²⁵ M. Orhan Bayrak, *Resimli Osmanlı Tarihi Sözlüğü*, İnkılap Yayınları, Ankara 1999,s.376.

¹²⁶ Abdullah Uysal, *Zanaatkârlar Kanunu*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1982, s. 28.

¹²⁷ Rüya Kılıç, *Osmanlıda Seyyidler ve Şerifler*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2012, s.135-136.

sebeple seyyid ve şerif olarak kaydedilen kişilerin gerçekten bu soydan gelip gelmediği muallaktır. Tabi ki fazla sayıda sahte seyyidlerin kaydedilmesi vergi gelirleri açısından da büyük kayıplara sebep olmuştur. Örneğin XVI. yüzyılda Ereğli’de sahte şecereler dağıttığı söylenen bir kişinin gerekli tetkiklerin yapılması için derhal şecereler ile birlikte İstanbul’a gönderilmesi istenirken, düzme şecereler dağıttığı tespit edilen bir başka kişinin cezalandırılmasına karar verilmiştir.¹²⁸ Buradan da anlaşıldığı gibi demek ki bu unvanı almak çok da zor değildir. Sahte evraklar düzenlenebilmekte ya da birkaç tanıdıkla, parayla bu tarz şeylere meyl edilebilmektedir. Aynı zamanda Ereğli örneğindeki gibi Konya’da da çok sayıda var oldukları da bilinmektedir. Fakat hangisinin gerçek seyyid hangisinin sahte olduğunu anlamak pek de kolay olmasa da devletin bir şekilde cezalandırarak bunu önlemeye çalıştığı da aşikârdır.

Tabloda yer alan başka bir lakap az sayıda olsa da varlığından ötürü dikkat çekicidir. Ereğli şehrinin nüfus yoğunluğuna rağmen sadece 3 köle 2 de gulam¹²⁹ kaydı bulunmaktadır. Osmanlı Devletinde Türkiye Cumhuriyeti kuruluncaya kadar köleliğin devam ettiği bilinmektedir. XIX. asrın ortalarında önce zenci, bilhare beyaz köle satışlarının yasaklanması ile alakalı bilgiler varsa da bunlar resmi emirler olarak kalmıştır.¹³⁰ Ereğli’deki köle kayıtlarından sadece bir tanesinde kölenin zenci¹³¹ olduğu belirtilmiştir. Demek ki yasalara rağmen ülke genelinde birçok yerde köle varlığını sürdürmüştür.

Osmanlı köle piyasası, XIX. yüzyılda klasik dönemde olduğu gibi savaşlar sonucu elde edilen esirlerden oluşmamıştır. Bu dönemde çoğunlukla Kuzey Afrika’dan “zenci” ve Kafkasya’dan “beyaz” köle getirilmiş ve tüccarlar tarafından talep edilen bölgeye göre satış yapılmıştır.¹³²

Ayrıca yer belirten lakaplar da bulunmaktadır. Bu lakaplar Ereğli’deki nüfus hareketliliğine işaret eder.

---

¹²⁸ Kılıç, Seyyidler, s.65-66.

¹²⁹ Gulam: Genç köle anlamındadır.

¹³⁰ Nihat Ergin, *Osmanlı Devletinde Kölelik*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1998,s.111.

¹³¹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Ereğli Nüfus Defteri*, NFS. d.03381,s.147.

¹³² Ömer Şen, *Osmanlı’da Köle Olmak*, Kapı Yayınları, İstanbul 2007, s.73.

Tablo 17: Yer Belirten Lakaplar

Nüfus Hareketlerini Gösteren Lakaplar	1834 Adı	1834 Baba Adı	1838 Adı	1838 Baba Adı	1840 Adı	1840 Baba Adı	1843 Adı	1843 Baba Adı	1845 Adı	1845 Baba Adı
Aksekilli		1		-					-	-
Ankaralı		-		-					-	1
Bekdik		2		-					1	4
Berendeli		2		-					-	1
Borlu		2		-					-	2
Burnalı		1		-					-	-
Çakırköylü		1		-					-	1
Çatlı		-		-					-	1
Çayan		1		-					1	1
Dağistanlı		-		-					-	1
Darendeli		-		-					1	-
Dereköylü		1		-					-	-
Divleli		-		-					1	3
Divreşenli		-		-					-	1
Ecirli		-		-					-	1
Ermenekli		1		-					-	-
Gilanlı		9		-					-	2
İbrizli		5		-					-	-
İranlı		1		-					-	-
İslambollu		1		-					-	1
Karalarlı		1		-					-	1
Karamanlı		2		-					-	4
Karapınarlı		3		-					-	1
Kırcalı		-		-					1	-
Koçlu		-		-					-	1
Konyalı		3		-					-	-
Mısırlı		1		-					-	-
Musalı		1		-					-	-
Nevşehirli		-		-					-	1
Sarıcalı		3		-					1	1
Turlazlı		1		-					-	-
Ulukışla		-		1					-	-
Vanlı		1		-					-	-
Viran		-		-					1	-
Yörük		-		-					-	-
Zanapalı		-		-					-	1
Zolan		-		-					-	1

Nüfus hareketlerini gösteren lakaplar daha ziyade ilk ve son yıla ait defterlerde bulunmaktadır. Nüfus tutanaklarında açıkça yazılan göçlerin dışındaki iç göç hareketlerini nüfus sayımlarından takip etmek biraz zordur. Sayımın yapıldığı döneme has göç hareketliliği zaten evrak üzerinde bazı kişilerde belirtilmiştir. Fakat göç olgusu elbette sadece sayımın dönemine has bir özellik değildir. Tarihsel süreçte aynı tutanakta yer alan kişilerin daha eski yıllarda Ereğli'ye gelip yerleşme ihtimalleri mevcuttur. Bu ihtimallerin çıkış noktasını kişilerin lakaplarında arar isek bu lakaplar göçe somut veri oluşturabilir. Şöyle ki Devlet İstatistik Enstitüsü göçlere temel oluşturacak “doğum yerleri” verilerini 1935 yılından itibaren genel olarak 1950'lerden itibaren ise ayrıntılı olarak yayınlamaya başlamıştır.¹³³ Buna göre doğum yeri kaydının Türkiye Cumhuriyeti ile başladığı görülür. Osmanlı Devleti'ne ait nüfus tutanakları ile karşılaştırıldığında memleket vermesi sebebiyle göçler açısından daha detaylı olduğu aşikârdır. Fakat Osmanlı Nüfus tutanaklarında yer alan memleket, şehir belirten bu lakaplar nüfus hareketliliğinin göstergesi konumunda olup dışarıdan Ereğli'ye yapılan göçlere ışık tutmaktadır. Verilen yer isimleri orali anlamı ya da orada yaşayıp Ereğli'ye geldiği anlamında kullanılır. Buradan hareketle en fazla göç yapılan yerler sıralanacak olursa; 1834 yılına göre Gilan, İbriz, Karapınar, Konya ve Sarıca'dır. 1845 yılına göre de Bekdik, Divle ve Karaman'dır.

Ereğli'de yer belirten lakaplar daha ziyade kişinin babasında bulunan lakaplardır. Bu sebeple de baba ya da dedeleri zamanında gelmiş olma ihtimali yüksektir. Demek ki Ereğli dışarıdan göç alan bir yerdir. Bu husus nüfus hareketleri başlığı altında daha detaylı bir şekilde incelenecektir.

Bunların haricinde etnik yapı belirten bazı lakapların da kullanıldığı ve yine son yılın tutanağında yoğunlaştığı görülür.

---

¹³³ Sedat Murat, *Dünden Bugüne İstanbul'un Nüfus ve Demografik Yapısı*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul 2006, s. 349.

Tablo 18: Etnik Yapı Belirten Lakaplar

Etnik Yapı için Kullanılan Lakaplar	1834 Adı	1834 Baba Adı	1838 Adı	1838 Baba Adı	1840 Adı	1840 Baba Adı	1843 Adı	1843 Baba Adı	1845 Adı	1845 Baba Adı
Acem	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Arab	2	7	-	1	-	1	-	2	-	4
Bulgar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Kürd	-	9	-	-	1	-	-	-	1	5
Tatar	-	4	1	-	-	-	-	-	-	2
Türk (Türkmen)	-	5	-	-	-	-	-	-	1	2

H. YAŞ GRUPLARI

Nüfus defterlerinde kişilerin isimleri, dış tasviri ve mesleklerinin verilmesinden sonra alt kısımda 'sini' yani yaşı kaydedilmiştir.

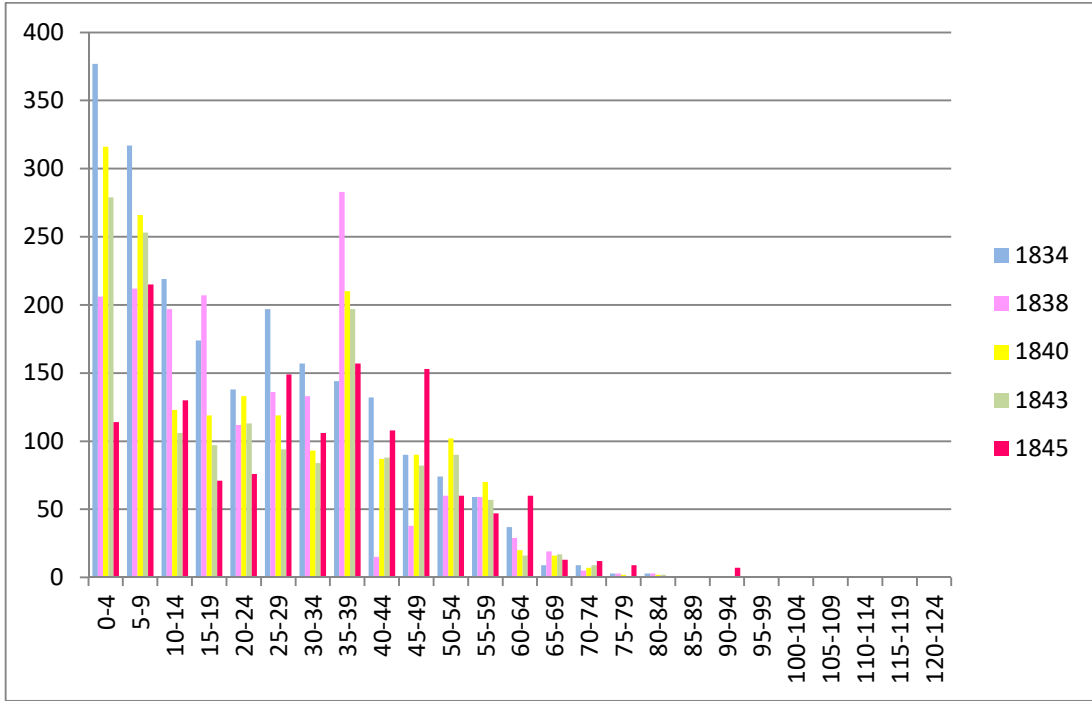
1831 yılına kadar nüfus tutanağı olmadığı için ilk kez bu belgelerde kayda geçen yaş bilgisinin kesinliğinden söz etmek pek de doğru olmaz. O vakte kadar sorgulama yoluyla elde edilen ve nüfus defterlerine geçirilen yaşların itibarı olduklarına şüphe yoktur. Yani ilk sayımların başladığı sorgulamalarda insanların yaşlarını bilmeleri ancak tahmini bir şekilde ifadesini bulmuştur denilebilir. Resmen doğanların gün, ay ve sene belirtilerek kaydının yapılması 1830-1835 tahrirlerinin yoklamalarındaki sorgulamalarla başlamıştır demek yanlış olmayacaktır. Bu şekilde gün, ay ve yıl verilen doğumların tarihlerinin bile gerçek durumu yansıtmama ihtimali yüksek görünür.¹³⁴ Ereğli şehrine ait tutanaklarda da bu şekilde bir yorumu destekler bulgular mevcuttur. Tevellüd yani yeni doğan ve fevt-ölüm tarihleri gün, ay ve yıl olarak detaylı bir şekilde verilmiştir. Fakat bu tarihler defterin tutulduğu yıl içerisinde aynı gün, ay ve yıl şeklindedir. Bu da akla bu tarihlerin net olmadığı bilgisini doğurmakta ve hatta tutanağın yazıldığı günü işaret etmekte olabilir. Mesela 1838 yılına ait defterin farklı mahalleleri Tat, Ali Çavuş ve Gümüşbahçe'de üç ölüm kaydının da aynı tarihte verildiği görülür. *5 rebiulahir 54 fevt* şeklindedir. Yani kayıtların hep aynı tarihi göstermesi doğum-ölüm yıllarının hatta gün ve aylarının

¹³⁴ Emecen-Yüksel, *Giresun*, 23-24.

aynı olma ihtimali olmaması sebebiyle bu bilgilerin net olmadığı kanaatini uyandırır. Yaşlar da bu açıdan net bilgiler değil sadece yapılan yorum ya da tahmini rakamlardır denilebilir.

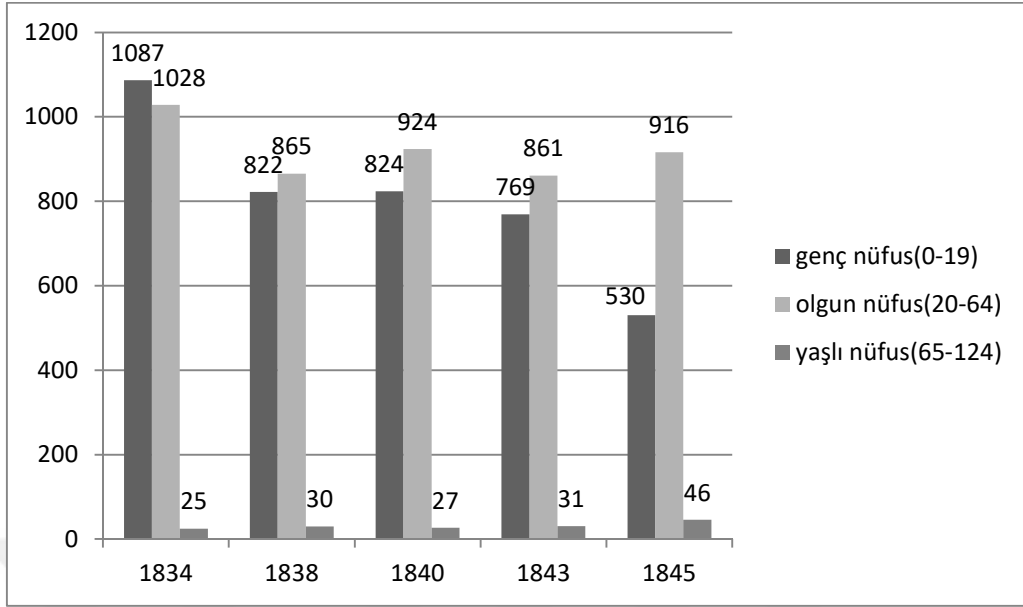
Nüfus tutanaklarında belirli yaş aralıklarını ifade eden söylemler mevcuttur. Mesela 10 yaş ve altının çocuk, 10 ile 18 yaş arasının şâbb-1 emred, 19 ve 25 yaş aralığının da ter bıyık şeklinde adlandırıldığı görülür. Bazen ise şâbb-1 emred ve ter bıyık kelimelerinin birbirinin yerine kullanıldığı, şâbb-1 emred aralığında iken ter bıyık dendiği ya da tam tersi ter bıyık denmesi gerekirken şâbb-1 emred olarak kaydedildiğine de rastlanmaktadır. Buradan hareketle esasında yaşın aşağı yukarı olarak kaydedildiği ve bizzat kişinin dış görünümüne bakılarak karar verildiğini söyleyebiliriz. Çünkü sayımların esas noktasını daha önce de değinildiği gibi askere alım teşkil ettiği için dış görüntü önemlidir. Yaş itibari ile askere alıma uygun fakat görüntü itibariyle cılız, yaşından daha küçük ya da bunun tam tersi yaş itibariyle küçük fakat yaşından daha iri yapılı olanlar bulunabilir. Bu sebeple de kayıtlar tutulurken aileden alınan doğum ya da yaş bilgileri ki, bu bilgilerin bile net olmasını bekleyemeyiz. Bunlara ek olarak orada bulunan görevlinin de aşağı yukarı tahminleri ile görülene göre yaşlarının yazıldığı bir gerçektir.

Ayrıca hane içerisindeki tevellüd-yeni doğanların ve fevt-ölümlerin gün ay yıl olarak diğer yazılardan farklı siyakatla yazılmış ve kırmızı renk yazı kullanılarak da diğerlerinden ayrılmıştır. Bu bilginin gün ay yıl vermesi itibari ile esasında net bilgiler olduğu algısı oluşmuş olsa da daha öncede değinildiği gibi her birinde aynı tarih atılmış olması sayımın yapıldığı tarihin olabileceğini düşündürür. Bunlara ek olarak da sadece var olanların değil ölenlerin de fevt olarak yaşları ile birlikte kaydedildiği görülür. Bazılarında ise yaş bilgisi atlanmış verilmemiştir. 1834-45 yılları arasındaki bireylerin yaşları 0-4,5-9... aralıklarına göre tablolaştırılmıştır.

Grafik XIII: Yaş Aralıkları

Yaş aralıklarına bakıldığında 1834'te 0-14,1838'de 35-39,1840 ve 1843'te 0-9,1845'te ise 5-9 yaş grubunun fazla olduğu görülür. Ayrıca uzun bir ömre sahip kişiler göze çarpmaktadır. Bir asrı devirenlerin olduğu gibi 120-124 aralığında olan kişi de vardır. Bu kişiler son yıla ait 1845 yılının defterlerindedir. Hacı Mustafa mahallesinden 4.haneyeye kayıtlı rençber orta boylu aksakallı Süleyman dede bin Halil 120 yaş ile Ereğli'nin en yaşlısıdır. Şeyh Hamzalı Cemaatinden orta boylu aksakallı meşayih-i izam elhac Mehmed Emin Efendi bin Hacı Mustafa 110 yaş ile ikinci sırada yer almaktadır.

Grafik XIV: Genel Yaş Dağılımı¹³⁵

1834-45 yıllarının genel yaş dağılımında en fazla paya sahip olan nüfus 1834 yılında genç nüfusken diğer yıllarda olgun nüfustur. 20-64 yaş aralığında olan olgun nüfus, genç ve yaşlı nüfustan fazladır. Daha sonraki sırayı ise genç nüfus almaktadır. Genç nüfusun fazlalığı doğum oranlarının fazlalığı ile ilişkilendirilebilir. Genç nüfus ve olgun nüfus 1834 ile 1843 yılları arasında çok büyük farklılıklar arz etmeyip birbirine yakın oranlara sahip iken 1845 yılında bu fark daha da açılmaktadır. Bu yıldaki olgun nüfus fazlalığı için çocuk ölümlerinin fazlalığı ya da doğumların azlığı gösterilebileceği gibi dışarıdan gelen nüfusun olgun yaş aralığında olup göçlerle bağlantı kurulabilir. Yaşlı nüfus ise 65 yaş ve üstü olarak en az paya sahiptir. Aynı dönemde Ereğli dışındaki yerlerde ise yine durum farksız değildir. Beyşehir¹³⁶ Çayan¹³⁷ ve Hatunsaray¹³⁸ da olgun nüfusun fazlalığına örnek teşkil eder.

Yaş ortalamaları alındığında da her yıl içerisinde daha ziyade genç nüfusun var olduğu kanıtlanmaktadır. Yıllar arasında büyük farklılıklar olmamakla birlikte nüfus 18-30 yaş aralığındadır.

¹³⁵ Tabloda geçen nüfusun belirli yaş aralıklarına göre yapılan genç, olgun ve yaşlı sınıflandırması için bkz. Yılmaz, "Hatunsaray", s.320.

¹³⁶ Şahinkaya, *Beyşehir*, s.53.

¹³⁷ Yörük-Karadoğan, *Çayan*, s.172.

¹³⁸ Yılmaz, "Hatunsaray", s.321.

Tablo 19: Yaş Ortalamaları

Yıllar	Yaş ortalamaları
1834	22
1838	24
1840	24
1843	24
1845	24

Buradan hareketle her ne kadar büyük yaşlar ortaya çıksa da ömür olarak fazla uzun bir yaşamın olmadığı söylenebilir. Yaş ortalamasının 24 olduğu Ereğli de demek ki erken yaşta ölümler fazladır.

2. NÜFUSUN FİZİKİ YAPISI

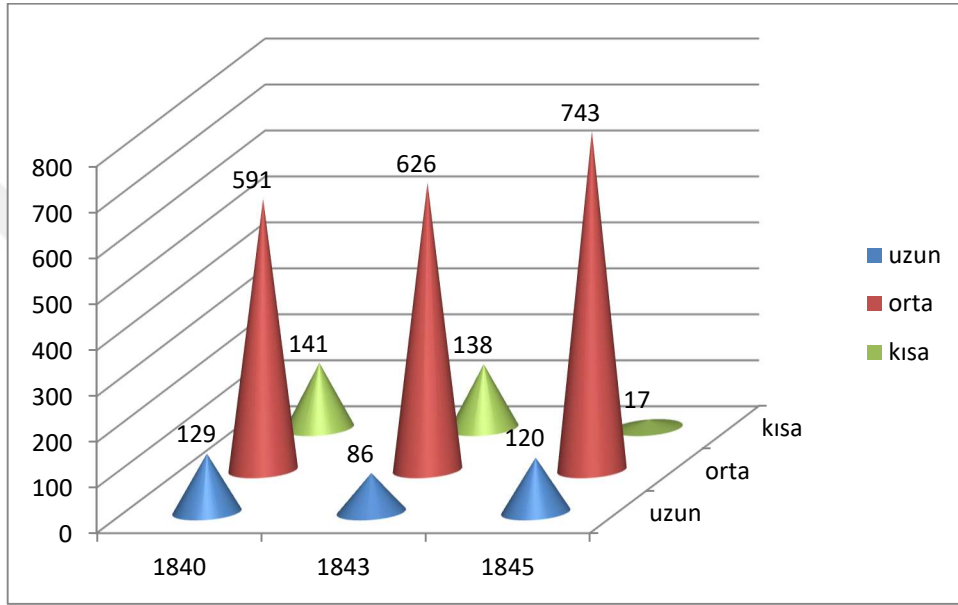
A. BOY VE SAKAL

Nüfus defterlerinde isim, meslek ve yaş bilgilerinin dışında kişilerin fiziki tasvirinin bulunması coğrafyanın insan üzerindeki etkisinden yola çıkarak bölgenin fiziki yapısında bir genellemeye olanak sağlar.

1834 ve 1838 yılı defterlerinde boy üzerine bir bilgiye rastlanmazken diğer yıllarda uzun, orta, kısa şeklinde boylar hakkında bilgiler mevcuttur. Demek ki dış tasvirde boy özelliğinin de olması gerektiği sonraki yıllarda fark edilmiştir. Kişilerin fiziki özelliklerinin yazılması öncelikle askerlik hususunda elzem olduğu kanaatinin yanı sıra bireylerin birbirinden ayrılması, farklılıklarının ortaya konması açısından da önem arz edebilir.

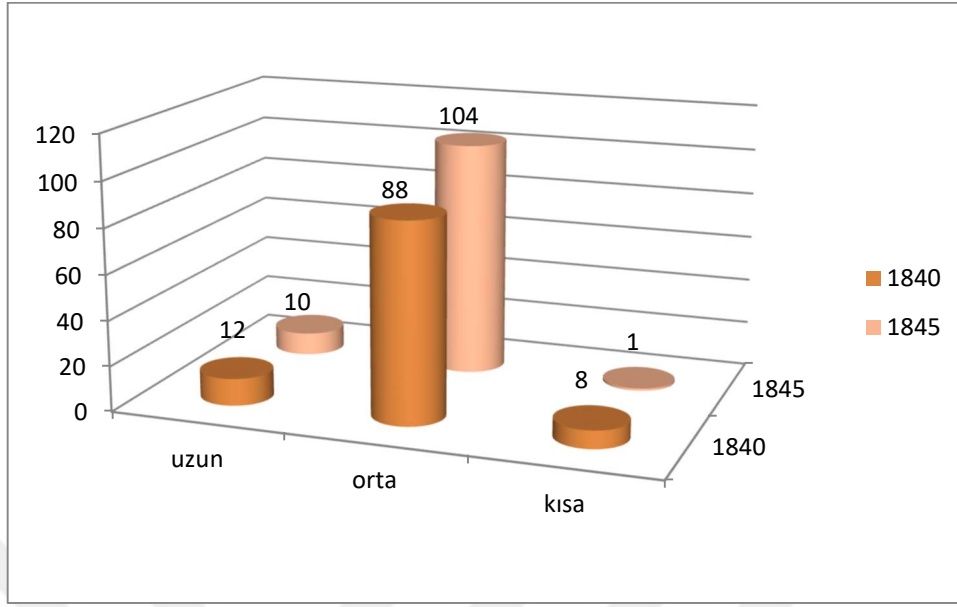
Nüfus kayıtlarında uzun, orta, kısa olarak boyun sınıflandırıldığı gibi daha sonra değinilecek olan sakal da ak, kara, sarı, kumral, köse, müzellef vb. tabirlerle sınıflandırılmıştır. Bunların ayrımında ise herhangi bir ölçüt kullanılıp kullanılmadığı hususu bilinmemekle beraber bizzat ölçümün yapılmamış olduğu daha ziyade memurun veya aile bireylerinin ortak kanaatlerine dayandığını söylemek pek de yanlış olmayacaktır. Bu yoruma sebep olan nokta üzerinde durmak gerekirse boy için sayısal değerler yerine daha genel tabirler kullanılmış olması, görülene göre yorum yapıldığını düşündürmekte ve bu oranların göreceli olduğunu göstermektedir.

Dış görünüşün bunların haricinde bugünkü araştırmalara ışık tutan bir başka yanı ise döneminin eski terimlerini bugüne çıkarmasıdır. Hem Müslim hem de Gayrimüslim nüfusun boy özelliklerine bakıldığında büyük bir farkla orta boyun baskın olduğu görülür. 1840 ve 1843 yılında orta boydan sonra 2. Sırada kısa boy, 3.sırada da uzun boy yer alırken 1845 yılında orta boydan sonra en fazla sayıya sahip olan uzun boydur. Kısa boylu kişi sayısı ise daha azdır.

Grafik XV: Müslim Nüfusun Boy Özelliği

Gayrimüslim nüfusta ise ilk sırada, orta boy 2.sırada uzun boy ve son sırada kısa boy yer almaktadır. Buradan hareketle nüfusun genel itibariyle orta boylu kişilerden meydana geldiği söylenebilir. Müslim nüfusun boy özelliği orta ve kısa olarak değişirken Gayrimüslimlerde boy orta ve uzun olarak değişiklik göstermektedir.

Grafik XVI: Gayrimüslim Nüfusun Boy Özelliği

Genel olarak Ereğli’de fiziki özelliğin dağılımında orta boy baskındır. Boy yaş ile ilintili olarak farklılık arz edebilecek bir özellikte olup genel olarak da büyük bir değişkenliğe sahip değildir. Yine de boy özelliği verilen yıllar ayrı ayrı verilmiş ve daha önce de değinildiği gibi herhangi bir ölçüt barındırmadığı, ölçüm yapılmadığı, tek bir memura ait bir bilgi olmadığı için bilgiler yoruma dayalıdır. 1840 yılında orta boy 679 kişi ile %70’lerde iken 149 kişi ile kısa boy %15, uzun boy da 141 kişi ile %15’lik bir dilimi oluşturur. 1843 yılında 626 kişi ile orta boy %74’lük, kısa boy 138 kişi ile %16’lık, 86 kişi ile de uzun boy %10’luk bir dilimi oluşturur. 1845 yılında ise %85’lik bir dilim ile orta boy en büyük paya sahip iken ikinci sırada %13 ile uzun boy daha sonra da %2’lik bir dilimle kısa boy gelmektedir. Ereğli kırsalı da yine aynı özelliklere sahiptir.¹³⁹

Boy özelliğinde beslenmenin önemli bir etkisi olduğu gerçektir. Boyu belirleyen hem çocukluktaki beslenme hem de çocukken geçirilen hastalıklardır. Çocuğun büyüme döneminde geçirdiği hastalık zamanlarında büyüme durabilmekte, vücut bunu daha sonra ancak kısmen telafi edebilmektedir. Doğal olarak boy maddi hayat koşullarına bağlı bir özelliktir.¹⁴⁰ Ereğli’ye bu doğrultuda bakıldığında

¹³⁹ Işık, *Ereğli Köyleri*, s.34.

¹⁴⁰ Gregory Clark, *Fukaralığa Veda*, (Çev. Egemen Demircioğlu), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2013, s. 60.

öncelikli kıyası Müslim nüfus ve Gayrimüslim nüfus arasında yaparsak; orta ve kısa ile orta ve uzun şeklinde ayırım vardır. Buradan hareketle esasında mesleki yapılanmalarının da bir göstergesi olduğunu söylemek pek de yersiz olmayacaktır. Müslim nüfus daha ziyade tarımla uğraşırken Gayrimüslim nüfus ise ticaret ve esnaflıkla uğraşmaktadır. Bu da ekonomik koşulların boy özelliklerine yansımalarının bir göstergesi olarak algılanabilir.

Ereğli genelinde ise orta boy baskındır. Bu da şehrin ekonomik koşulları hususunda en azından uzun boyun ağırlıklı olmamasından yola çıkılarak ne çok iyi ne çok kötü gibi bir yorumu ortaya çıkarılabilir ya da uzun veya kısa boyun hâkim olduğu bir başka yer ile kıyaslandığında o karşılaştırmaya has yorumlar yapılabilir.

Ekonomik yorumun haricinde ise bölgeye has fiziki özellik, coğrafi koşulların etkisi gibi unsurlar göz önüne alınırsa genel olarak orta boylu insanların daha çok olması İç Anadolu Bölgesinin orta boylu bir yapı gösterdiğini hem günümüzle çelişmediği hem de geçmiş zamanlarda da aynı coğrafi özelliğin bir yansıması olduğunu söyleyebiliriz. Hatta bu genelleme için bazı kaynaklara bakacak olursak; Uluborlu kazasındaki kişilerin %3'ü kısa, %9'u uzun ve %88'i orta boyludur.¹⁴¹ Karapınar'da % 68,64'ü ile 2443 kişinin orta boylu olduğu, ikinci sırada yer alan % 13,94'ü ile 496 kişinin uzun boylu olduğu, son sırada yer alan % 1,18'ü ile 42 kişinin ise kısa boylu olduğu kaydedilmektedir.¹⁴² Yine bir başka çalışma alanı Çamardı nüfus defterlerine göre boy özelliği içinde orta boylular 1559 kişi ve %60'lık oranla en fazla paya sahiptir.¹⁴³ Şeklinde not düşülmüştür. Baskın olan orta boylu kişilerin varlığının yanı sıra uzun ve kısa boyluların da aşağı yukarı oranları aynıdır. Esasında bu özellikler klasik Türk fiziki yapısının bir göstergesidir.

Sakal özelliklerine bakıldığında sakalın rengine ya da azlığı-çokluğuna göre sınıflandırıldığı görülmektedir. Tarih boyunca çeşitli toplumlarda sakal bırakma, sakalı tamamen kesme veya farklı şekillerde kısmen tıraş etme uygulamalarına dinî, millî ve örfî anlam ve değerler yüklenmiştir. Dinlerde de sakal ile bilgiler bulmak

---

¹⁴¹ Bekir Akşit, *XIX. Yüzyıl Ortalarında Uluborlu Kazasının Nüfus Yapısı*, Selçuk Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Konya 2016.

¹⁴² Hafizoğlu, *Karapınar*, s.28.

¹⁴³ Çelik, *Çamardı*, s.32.

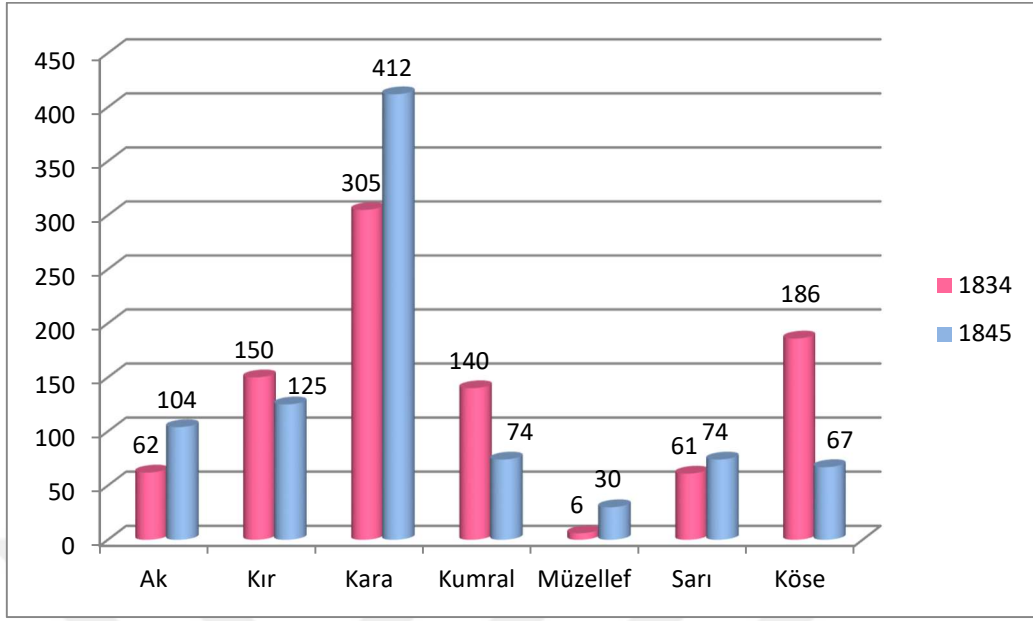
mümkündür. Batı Hristiyanlarında ve Budistler’de tıraşlı yüz makbulken Doğu Hristiyanlarında, Hindu, Sihlerde, Yahudiler ve Müslümanlarda sakalın bırakılması gerekli görülmüştür. Yani öteden beri birçok toplumda var olmuş bilgelik, saygınlık, heybet ve vakar gibi olumlu niteliklerin işareti gibi de düşünülmüştür.¹⁴⁴ Toplumsal etkileşim de göz önüne alındığında belirli bir kural kaidenin ötesinde toplumların birbirini etkilemesi ile sakalın bırakılıp bırakılmaması kişilerin kendi tercihlerine kalmıştır. Bu nedenle de her toplumda sakal bırakan da bırakmayan da görülebilmektedir.

1834 yılında bölgede yaşayan 2158 kişiden 182’si ter bıyık, 235’i şâbb-ı emredir. Geriye kalan 1741 kişinin hem yetişkin erkek hem de çocuk sayılarını barındırdığı göz önüne alındığında 910 kişinin sakal özelliği verilmiştir. Bu da %34’lük bir dilimi oluşturur. Sakal özelliği verilen erkeklerden 62’si ak, 150’si kır, 305’i kara, 140’ı kumral, 6’sı müzellef¹⁴⁵, 61’i sarı ve 186’sı kösedir. 1845 yılında ise 1491 kişiden 1’i çocuk, 86’sı ter bıyık ve 90’nı da şâbb-ı emredir. Geriye kalan 1314 kişiden 898 kişinin sakal özelliği verilmiştir. Bu da %41’lik bir dilimi oluşturur. Bunların 104’ü ak, 128’i kır, 415’i kara, 80 kumral, 30’u müzellef, 74’ü sarı, 67’si kösedir. Ak ya da kır sakal daha ziyade 50 yaş ve üzerini ifade etmektedir.

---

¹⁴⁴ İsmail Yalçın “Sakal”, *İslam Ansiklopedisi*, cilt 36, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1988, s.1.

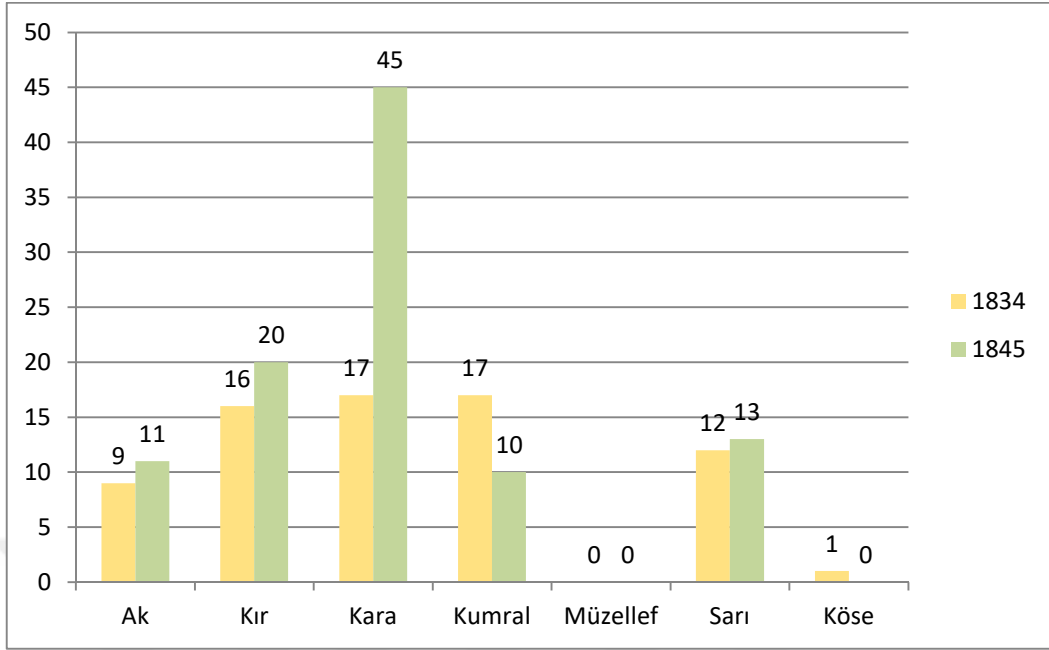
¹⁴⁵ Müzellef: Yüzünde yeni yeni tüyler çıkan bkz. Develioğlu, *Lügat*, s.947.

Grafik XVII: Sakal Özelliğinin Yıllara Göre Dağılımı

Nüfus defterlerinde sakal özelliğinin olması bu dönemde sakalın toplum içerisinde yaygın olarak kullanıldığını göstermektedir. Aynı zamanda Ereğli'deki erkek bireylerin de toplum yapısına uygun olarak genellikle sakal bıraktığı ve çoğunluğunun da kara sakallı olduğu anlaşılmaktadır. Müslim nüfusla iç içe yaşayan Gayrimüslimler de genellikle benzer özellikler göstermekte olup karşılıklı olarak birbirlerini etkilemektedirler. Bu nedenle Müslim nüfusta olduğu gibi Gayrimüslim nüfusta da sakal bırakma yaygın olarak görülmektedir.

Gayrimüslim nüfusun sakal özelliğine bakıldığında 1834 yılında 190 kişiden 27'si ter bıyık, 12'si şâbb-ı emredir. Geriye kalan 151 kişiden 9'u ak, 16'sı kır, 17'si kara, 17'si kumral, 12'si sarı, 1 de köse sakal bulunmaktadır. 1840 yılında 190 Gayrimüslimden 63'ü çocuk, 14'ü ter bıyık, 28'i şâbb-ı emredir. Geriye kalan 85 kişiden 6'sı ak, 22 kır, 39 kara, 3 kumral, 13 de sarı sakallı vardır. 1845 yılında ise 209 kişiden 1 çocuk, 16 ter bıyık ve 20 şâbb-ı emred vardır. Geriye kalan 172 kişiden 11'i ak, 20'si kır, 45'i kara, 9'u kumral, 13'ü de sarıdır.

Grafik XVIII: Gayrimüslim Nüfusun Sakal Özelliği

1834 yılı sakal özelliğine bakıldığında sayı dağılımının birbirine daha yakın olduğu görülmekle birlikte kır, kara ve kumral sakal ağırlıktadır. 1845 yılında ise sadece Kıbtîyân nüfusun sakal özelliğinde en fazla payı kumral sakal oluştururken onun haricindeki Gayrimüslimlerde kara sakal fazladır.

Aynı dönemde Ereğli köylerinde¹⁴⁶ ve çevresindeki yerlerde de kara sakal hâkimdir. Çayan Derbendinde %47 ile en kalabalık grup kara sakallılardır.¹⁴⁷ Beyşehir’de ise %31,74’ü kumral sakal en fazla sayıya sahiptir.¹⁴⁸ Uluborlu’da %29’luk oran ile¹⁴⁹ ve Çamardı’nda %39’luk oran ile kara sakal birinci sıradadır.¹⁵⁰

Ereğli şehrindeki bıyık özelliklerinde ter bıyık, şâbb emred gibi terimler kullanılmış böylelikle de belirli bir yaş aralığı ifade edilmiştir. Ter bıyık: bıyıkları yeni çıkmış anlamı taşımakla birlikte 18-25 yaş aralığındaki gençleri, Şâbb emred henüz sakalı ve bıyığı çıkmamış anlamında 10-17 yaş aralığını ifade eder. Bunlara ek olarak bir de çocuk kaydı bulunmakta ve 0-9 yaş aralığı kastedilmektedir. Bu

¹⁴⁶ Işık, *Ereğli Köyleri*, s.37.

¹⁴⁷ Yörük-Karadoğan, *Çayan*, s.175.

¹⁴⁸ Şahinkaya, *Beyşehir*, s.64.

¹⁴⁹ Akşit, *Uluborlu*, s.61.

¹⁵⁰ Çelik, *Çamardı*, s.33.

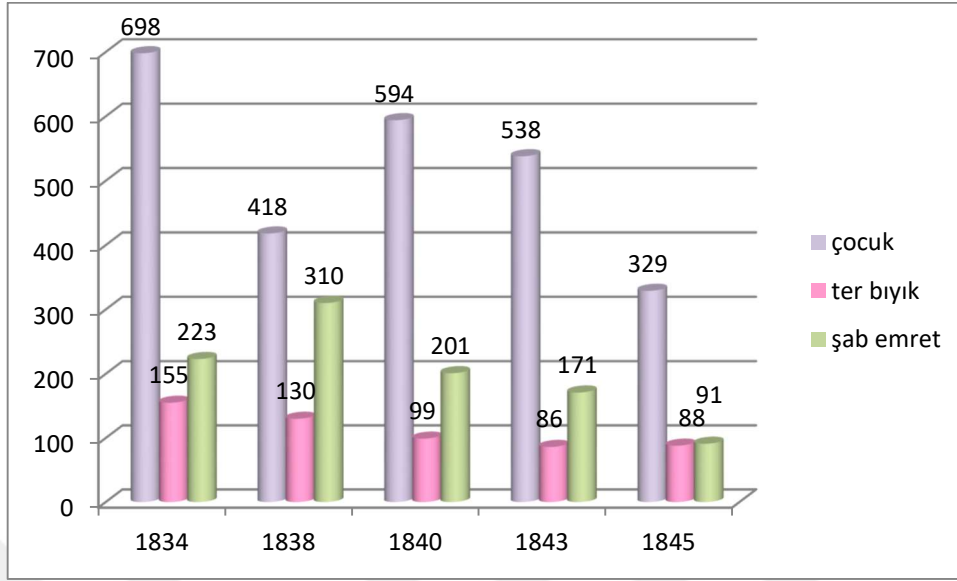
söylemlerde kesin belirli bir yaşı alt ve üst sınır olarak belirlemek pek doğru değildir. Daha öncede değinildiği gibi bazen şâbb-ı emred ve ter bıyık kelimelerinin birbirinin yerine kullanıldığı şâbb-ı emred aralığında iken ter bıyık¹⁵¹ dendiği ya da tam tersi ter bıyık denmesi gerekirken de şâbb-ı emred¹⁵² olarak kaydedildiğine rastlanmaktadır. Yine 10 yaş çocuk kaydı olarak bulunabildiği gibi, şâbb-ı emred olarak da kaydedilmiş olabilmektedir. Bazı yıllarda ise çocuk kaydının hiç yapılmadığı görülür. Bunlar 1834,1838 ve 1845 yıllarıdır. Hâlbuki 1834'te 634, 1838'de 418, 1845'te 281 tane 1- 9 yaş aralığında çocuk vardır. Sadece yazım memurundan kaynaklı olarak 'çocuk' şeklinde not düşülmediği söylenebilir. Çocuk kaydının var olduğu 1840 yılında 531, 1843'te 538 çocuk vardır. Ter bıyık sayısı ise 1834'te 128, 1838'de 130, 1840'da 85, 1843'de 86 son yıl 1845'te ise 72 kişidir. Şâbb-ı emred ise 1834'te 211, 1838'de 310, 1840'ta 173, 1843'te 171, 1845'te de 71 kişi bulunmaktadır. Böylelikle de her sene içerisinde çocuklarının sayısının daha fazla olduğu görülür.

Gayrimüslimlerde ise 1834 yılında 27 ter bıyık ve 12 şâbb-ı emred olup çocuk kaydı ayrıca tutulmamış olsa da 1-9 yaş aralığında 64 tane çocuk bulunmaktadır. 1840 yılında 63 çocuk, 14 ter bıyık ve 28 şâbb-ı emred varken 1845 yılında yaş aralığına bakılarak 48 çocuk, 16 ter bıyık ve 20 şâbb-ı emred bulunmaktadır. En fazla payın yine çocuklara ait olduğu ortaya çıkar.

---

¹⁵¹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Ereğli Nüfus Defteri*, NFS. d.03378, s.81.

¹⁵² Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Ereğli Nüfus Defteri*, NFS. d.03379,s.253.

Grafik XIX: Bıyık Özelliklerinin Yıllara Göre Dağılımı

1834 ve 1845 yılları arasında yaşla ilişkilendirilerek adlandırılan çocuk, ter bıyık ve şâbb-ı emred ile bunların dışında kalanları da yetişkin olarak ele almak gerekir. Genel nüfus içerisindeki oranlarına bakıldığında da 5 yıl içerisinde; çocuk oranı %16 ile %21, şâbb-ı emred %5 ile %12, ter bıyık %4 ile %5, yetişkin %66 ile %75 arasında değişmektedir.

B. ENGELLİLER

Nüfus kayıtlarındaki fiziki tasvirlerin yapılış amacının daha önce de vurgulandığı gibi askere alım dolayısıyla kişilerin bu mesleğe uygun olup olmadıklarının göstergesi olacağı için fiziki ve ruhsal durumları da önem arz etmiş ve tutanaklarda yer almıştır. Kişilerin fiziki ve ruhi yapılarında meydana gelmiş olan bu özellikleri en fazla olandan en aza doğru sıralandığında total ve arec¹⁵³ en az olarak da burunsuz, bir kolu yok ve sağır gelmektedir.

Müslim nüfusun engel durumunun daha fazla olduğu, Gayrimüslim nüfusta ise sadece 1 kişinin âmâ olarak kaydedildiği görülmektedir. Buradan hareketle bir kıyaslama yapacak olursak daha ziyade Müslim nüfusun engelli durumlarının çeşitlilik arz ettiği söylenebilir. Sayı olarak ise Müslim nüfustaki engelli bireylerin fazlalığına bakılarak demek ki Gayrimüslimler daha sağlıklıdır, gibi bir yorum doğru

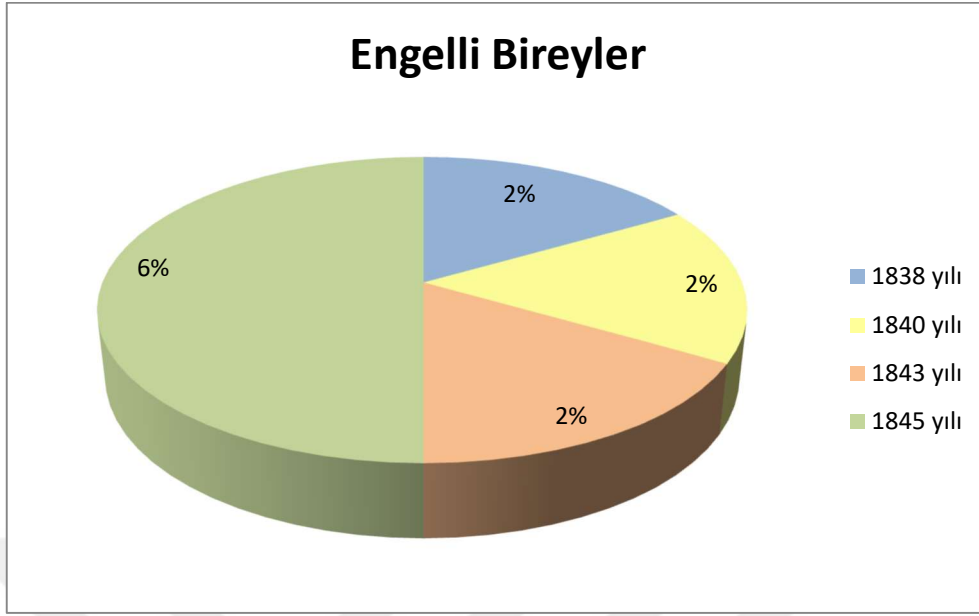
¹⁵³ Arec: topallık detaylı bilgi için bkz. Parlatır, *Sözlük*, s.9147

değildir. Çünkü kıyas yapılacak olan nüfusların birbirine yakın olması icap eder. Hâlbuki buradaki Gayrimüslim nüfus Müslim nüfusa göre epey azdır.

Tablo 20: Bireylerin Engel Durumları

Engel Durumları	Müslim					Gayrimüslim			
	1834	1838	1840	1843	1845	1834- Ermeniyân	1840-Reaya	1845- Ermeniyân	1845- Kıbtiyân
Mecnun	Herhangi bir engele rastlanmamıştır.	6	2	2	11	Herhangi bir engele rastlanmamıştır.	-	Herhangi bir engele rastlanmamıştır.	Herhangi bir engele rastlanmamıştır.
Divane		-	2	2	1		-		
Mefkud		1	-	-	-		-		
Yek çeşm		2	-	-	8		-		
Fıtık		-	-	2	11		-		
Burunsuz		-	-	-	1		-		
Bir kolu yok		-	-	-	1		-		
Asam		2	-	-	-		-		
Mazur		2	12	8	-		-		
Sagir		-	-	-	1		-		
Dilsiz		-	-	-	3		-		
Arec		8	9	9	-		-		
Alil		2	6	3	3		-		
Çolak		-	2	1	5		-		
Âmâ		3	5	4	10		1		
Bir ayaklı		-	-	-	2		-		
Ahras		2	-	-	-		-		
Masru		1	3	6	4		-		
Topal		-	2	1	26		-		
Toplam		29	43	38	87		1		

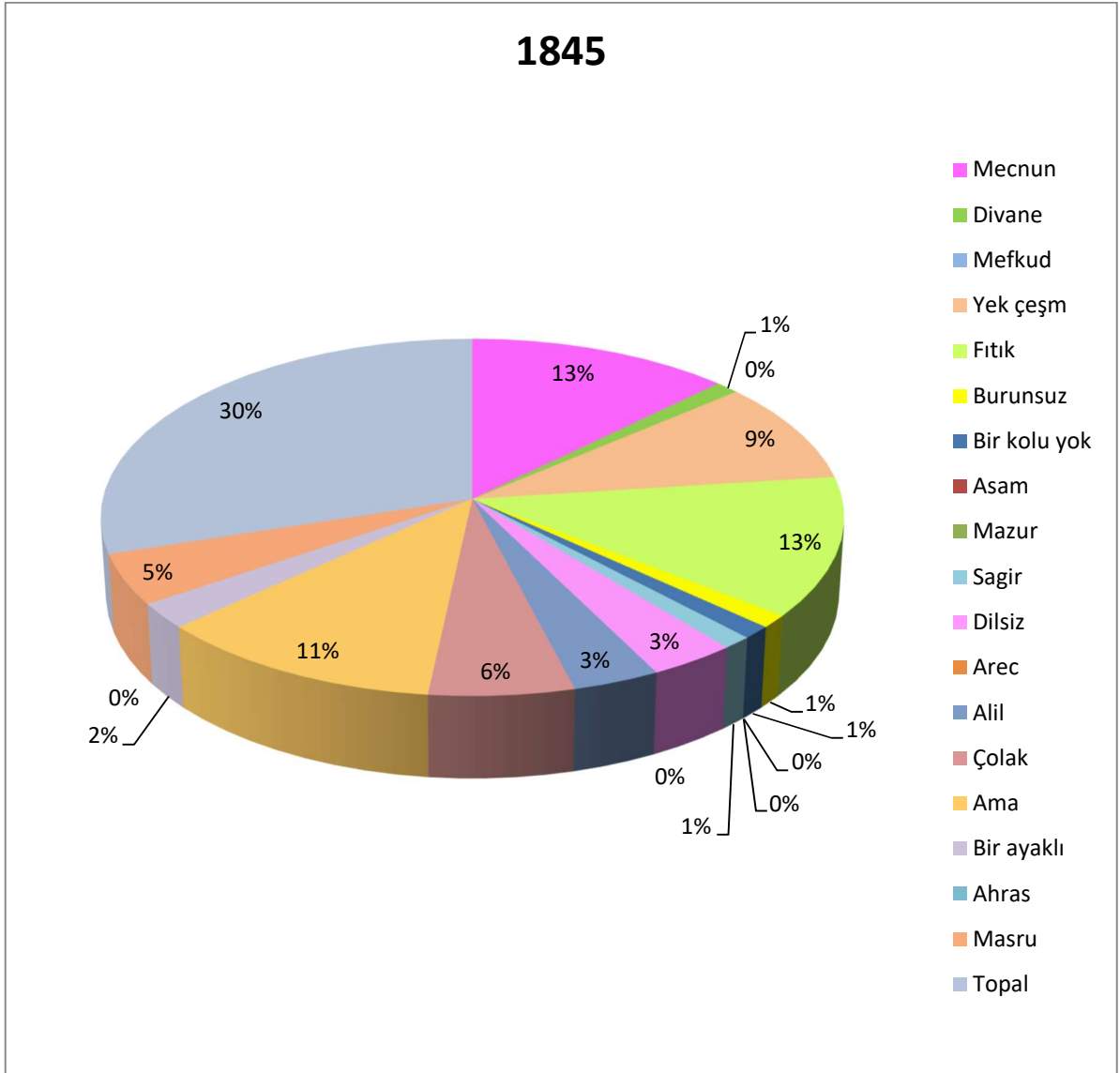
1834 yılında engel durumları hakkında herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. 1838 yılında 29 kişi, 1840'ta 43 kişi, 1843'te 38 kişi ve 1845'te 87 kişi defterlere engelli olarak kaydedilmiştir. 1838, 1840 ve 1843 yılında genel nüfusun %2'sinde engel bulunurken 1845 yılına gelindiğinde engelli birey oranı %6'ya yükselmektedir.

Grafik XX: Engelli Bireylerin Dağılımı

Terimsel olarak aşağı yukarı aynı anlama sahip kelimeler bir araya getirildiğinde engelli bireylerin arec-topal olarak ilk sırada, sonra mecnun-divane ve âmâ gelmektedir. Yine bu rakamlara yakın olarak mazur¹⁵⁴ engelli durum içerisindeki sıralamayı takip eder. Diğer bireylerin engel durumları ise daha az sayıda kişiyi barındırır. En fazla engelli bireyin olduğu 1845 yılındaki engel durumlarına göre kendi içerisindeki oranları ve hangi engel oranının daha fazla olduğuna dair grafik aşağıda verilmiştir.

¹⁵⁴ Mazur: Bir özrü, kusuru olan kimse daha detaylı bilgi için bkz. Parlatır, Sözlük, s.1028.

Grafik XXI: Engelli Bireylerin Kendi İçerisindeki Oranları

1845 yılı kaydında diğer yıllara nazaran hem engel çeşitliliği hem de engelli oranında bir artış görülmektedir. Bu artışın sebeplerine geçmeden önce kayıtlardaki farklılık dikkat çekmektedir. Yıllar arasında engelli bireylerin durumlarına bakıldığında; kişinin bir önceki yıl engeli var iken bir sonraki yıl engeline dair hiçbir bilgi düşülmediği sonraki yılda ise tekrar engelli olarak yazıldığı görülmektedir. Ya da engelli iken daha sonraki yıllarda engeli yokmuş gibi kaydedildiği görülür. Demek ki engelli bilgisi esasında pek de doğruluk arz etmeyip asker alımı dolayısıyla kayıtlarda kişilerin kendilerini engelli gibi gösterdiği söylenebilir. Bunun

haricinde kayıtlardaki bu farklılıklar için memurun dikkatsizliği, salgın hastalıkların insanların fizikleri üzerindeki etkisi vb. yorumlar da yapılabilir.

3. DOĞUM VE ÖLÜMLER

Nüfus artışının en doğal yolu doğumların fazla ölüm oranlarının ise az olmasıdır. Tabii ki nüfusun artış ve azalışında tek faktör doğumlar ya da ölümler değildir. Ülke sınırlarındaki değişiklikler ve göç hususu da bir yerin nüfusunu değiştirebilmektedir. Gelişmişlik düzeyi doğum ve ölüm oranları ile alakalı olup siyâsî, sosyal ve ekonomik durumları da etkilemektedir.

Ereğli'deki doğum ve ölüm oranları, nüfus artış ya da azalış durumlarını ortaya çıkacaktır. Bu sebeple öncelikle doğum oranlarına bakılırsa doğumlarda bebek kayıtları 1 yaş itibarıyla tutulduğu için 1 yaşında olan bebek sayıları doğumlar olarak ele alınmıştır. Her yıl içerisinde doğumlar mevcut olup 1834'te 146, 1838'de 105, 1840'ta 73, 1843'te 61 ve 1845'te 25 doğum kaydedilmiştir. Buradan hareketle yıllar içerisinde doğurganlığın düştüğü söylenebilir.

Ayrıca kadın başına düşen doğum oranına bakılarak nüfusun artma ya da azalması hakkında bilgi sahibi de olunabilir. Çünkü doğum oranları nüfus artışı üzerinde en doğal etkiye sahiptir. Lakin Ereğli'deki kayıtlardan alınan bilgiler doğrultusunda kadın başına düşen doğum oranı çok düşüktür.

Tablo 21: Kadın Başına Düşen Doğum Oranı

Yıllar	Doğum	Hane Sayısı	Doğum Oranı
1834	146	923	0.1
1838	105	743	0.1
1840	73	777	0.09
1843	61	716	0.08
1845	25	625	0.04

Kadın başına düşen doğum oranının 2.1 olduğu takdirde bir toplumun kendini yenileyebileceği söylenebilir.¹⁵⁵ Ereğli de ise doğum oranının yıllar arasında sürekli

¹⁵⁵ Turgut Demirtepe-Kerim Has, *Rusya'nın Demografik Yapısındaki Değişim ve Nüfus Politikaları*, Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayınları, Ankara 2014, s.18.

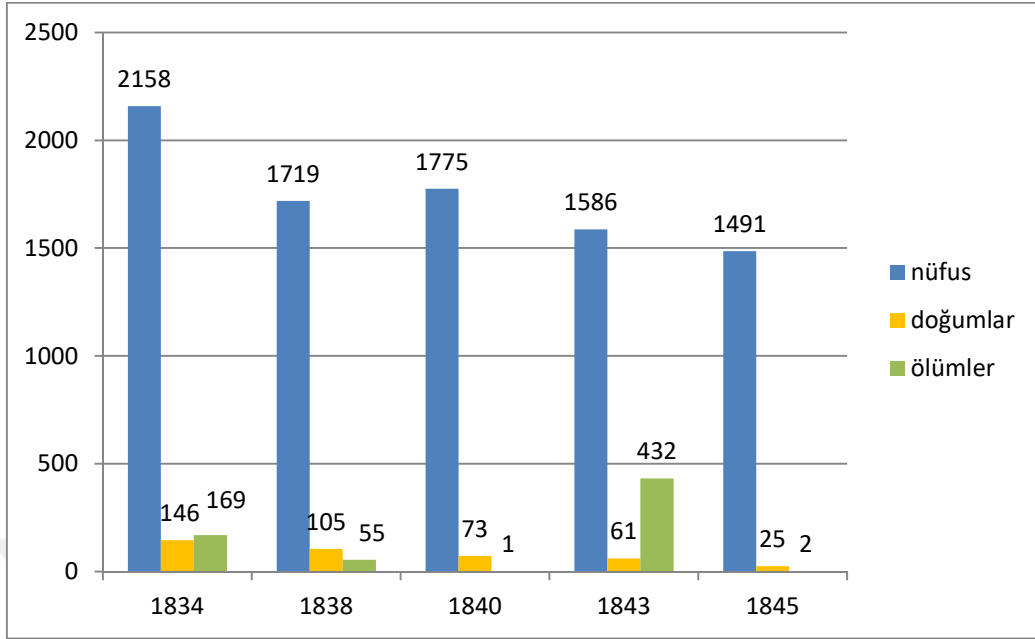
düşmesi nüfusun kendini yenileyemediği ve giderek azaldığını gösterir. Lakin bu yorum sadece sayılara bağlı kalmakla yapılacak bir yorumdur. Çünkü bu sayılar sadece erkek bebek sayılarıdır. Eğer kız bebek sayıları da eklenirse bu tablodaki doğum oranları değişecektir. Ayrıca doğum ve ölüm kayıtlarda birebir her doğum ve ölüm kaydı kesin yapılmıştır denilemez. Sadece buradaki kayıtlara bağlı kalarak değil hem Osmanlı toplum yapısı düşünülmeli hem de toplum unsurları nüfus tutanaklarında aranmalıdır. Ereğli'deki nüfusun yaşlarına bakıldığında daha ziyade çocuk ve genç kesimin bulunması insan ömrünün kısa olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda çocuk ölümlerinin fazlalığını da düşünürsek doğum oranlarının yüksek olduğunu anlayabiliriz. Hatta doğum sırasında gerçekleşen yüksek anne ve bebek ölüm oranlarının fazlalığı sebebiyle Sadaret makamından imparatorluğun çeşitli bölgelerine mektuplar gönderilip şahadetnamesi olmayan ebelerin bu mesleği icradan men edilmeleri söylenmiştir.¹⁵⁶ Demek ki doğum oranları görünenin aksine fazladır.

Nüfus artışı üzerinde etken güç olan doğumların azlığı nüfusun belirli oranda kalmasını sağlarken bir yandan da ölümlerin yaşanması nüfusun artışı zorlaştıran başka bir doğal etkidir.

Tutanaklarda ölüm kayıtları genellikle fevt kelimesi ile tutulmuş yazım itibari ile kimi evraklarda farklı renkle kimisinde de üstü çizili olarak verilmiştir. 1834 ile 1845 yılları arasında ölüm rakamlarına bakıldığında; 1845 yılına ait defterde ölüm kaydının olmadığı, 1845 yılına ait Kıbtiyân nüfusun kaydedildiği diğer defterde ölüm kaydının var olduğu görülür. 1843 yılına ait defterde ise diğer yıllara nazaran sayıca daha fazla ölüm kaydedilmiştir.

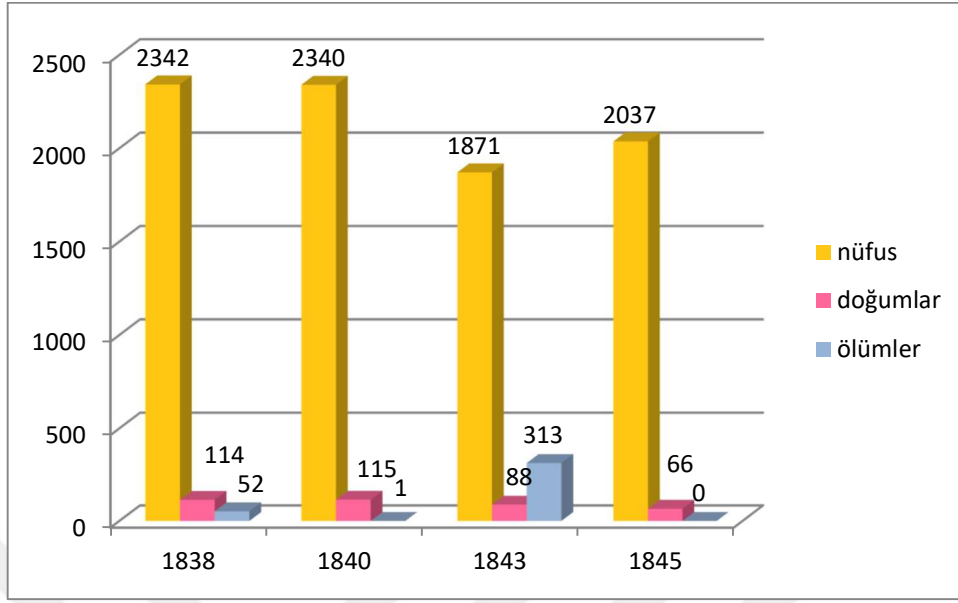
¹⁵⁶ Gülhan Erkaya Balsoy, *Kahraman Doktor İhtiyar Acuzeye Karşı*, Can Sanat Yayınları, İstanbul 2015, s. 83.

Grafik XXII: Doğum ve Ölüm Oranları

1834 yılında ölü sayısı 169 iken 1838 yılında 55, bir sonraki yıl 1840'a ait kayıta sadece 1 kişi olduğu görülür. 1843 yılı ise 431 rakamı ile ölü sayısının en yüksek olarak kaydedildiği bir yıl olmuştur. Bu yıl içerisindeki ölümlerin yaş olarak dağılımına bakıldığında her yaş grubundan kayıpların var olduğu söylenebilir. Buradan hareketle diğer yılları temel alarak bir mantık yürütecek olursak Ereğli şehri nüfusunun gayet sağlıklı olduğu bu sene içerisinde de bazı salgın hastalıklardan ötürü kayıpların fazlaca yaşandığı çıkarımı yapılabilir. Son yıl 1845'de de sadece 2 kişi kaydedilmiştir. Buradan hareketle bazı yıllarda doğum ve ölüm kayıtlarının düzgün bir şekilde tutulmadığı da söylenebilir. Ereğli köylerinde de durum merkeze benzemektedir. 1838 yılında 114 doğum 52 ölüm, 1840 yılında 115 doğum kaydedilirken ölü kaydı bulunmamaktadır. 1843 yılı 88 doğum 313 ölüm kaydı ile en yüksek orana sahiptir. Son olarak 1845'te ise 66 doğum verilirken ölü kaydına yine rastlanmamaktadır.¹⁵⁷

¹⁵⁷ Işık, *Ereğli Köyleri*, s.62-63.

Grafik XXIII: Köylerde Doğum ve Ölüm Oranları

Ereğli şehrinde ölüm sayılarının yanlış olma olasılığı da mevcuttur. Hem Müslim hem de Gayrimüslim nüfus için söz konusu olan bu yanlışlığın sebebi ödenen vergilerdir. Kişi başına ödenen vergilerden ötürü ne kadar çocuk nüfustan kaçınılırsa, cemaat o kadar az vergi vermektedir. Cumhuriyet döneminde bile ailelerin nüfusa yazılmaması veya geç yazılması yaygındır.¹⁵⁸ Ayrıca askere alım dolayısıyla da nüfus bilgileri doğru olarak verilmemektedir. Kısacası hayati olayların sistematik bir şekilde kaydedilmesi, sayımlara nispeten çok daha yakın tarihlerde gelmiştir. Bu sebeple hayati istatistiklerin nüfus sayımları kadar sağlıklı, güvenli ve yaygın bir şekilde kullanıldığını söylemek mümkün değildir.¹⁵⁹ Ölümlerin hangi yaş aralıklarında daha yaygın görüldüğüne bakılırsa;

¹⁵⁸ Raif Kaplanoğlu, *1830-1843 Yılları Nüfus Defterlerine Göre Bursa'nın Ekonomik ve Sosyal Yapısı*, Nilüfer Belediyesi Yayınları, Bursa 2013, s.65.

¹⁵⁹ Sedat Murat, *Dünden Bugüne İstanbul'un Nüfus ve Demografik Yapısı*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul 2006, s.58.

Tablo 22: Ölümlerdeki Yaş Aralıkları

Yıllar	Yaş Aralıkları				
	1-10	11-18	19-35	36-50	51-
1834	46	19	39	33	31
1838	15	4	16	9	10
1840	-	1	-	-	-
1843	182	37	66	94	52
1845	1	-	-	-	1

Ereğli’de yaşam olarak uzun bir ömrün olmadığı insanların daha erken yaşlarda vefat ettiği görülür. 1834 yılındaki bilgilere göre en fazla ölüm oranı 1-10 yaş ile 19-35 yaş aralığındadır. 1838 yılı ise bir önceki yıllara benzer özelliktedir. Bu yıl içindeki ölümlerde ilk sırayı 19-35 yaş aralığı alırken 1843 yılında yine 1-10 yaş aralığındaki ölümler ilk sırada daha sonra ise 36-50 yaş aralığı gelmektedir. 1834, 1838 ve 1843 yılındaki ölümleri yorumlayacak olursak çocuk ve genç ölümlerinin fazlalığı üzerine de eğilmeye gerekmektedir. Böylelikle yetersiz beslenme gibi ekonomik etkenler ile çocuk bakımı konuları da gündeme gelmektedir. Yani ölümler sosyal ve iktisâdî gelişmenin kısacası medeniyet ve refah seviyesinin demografik bir göstergesi olarak düşünülebilir.¹⁶⁰

Bu dönemde ortaya çıkan salgın hastalıkların ölümler üzerindeki etkisi de birer sebep olarak karşımıza çıkmaktadır. Bulaşıcı hastalıkların yayılmasını ve dolayısıyla küçük çocukların hayatta kalmasını etkileyen bir dizi karmaşık toplumsal faktörler mevcuttur.¹⁶¹ Osmanlı Devleti XIX. yüzyılda yenileşme çalışmaları ile değişen dünyaya uyum sağlamaya çalışırken bir taraftan da salgın hastalıklarla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Böylelikle insanları kırıp geçiren salgın hastalıklar, savaşlardan daha büyük yıkımlara neden olmuştur.¹⁶² Başta veba olmak üzere kolera ve tifüs gibi salgın hastalıklar görülmüştür. Veba XVII. yüzyılda başlayıp etkinliğini XIX. yüzyıla kadar sürdürmüştür.¹⁶³ 1840’lardan sonra yıkıcılığı

¹⁶⁰ Murat, *İstanbul*, s.312.

¹⁶¹ Mossimo Livi Bucci, *Avrupa’da Nüfus Hareketleri*, çev. Timuçin Binder, Literatür Yayınları, İstanbul 2009, s.155.

¹⁶² Mehmet Ak, “19. Yüzyılda Antalya’da Kolera Salgını”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. IV, S.17, Bahar 2011,s.2.

¹⁶³ Selma Turhan Sarıköse, *XIX. Yüzyılda Çukurova’da Doğal Afetler ve Salgın Hastalıklar*, Doktora Tezi, Konya 2013, s.39.

azalmış olsa da birden ortadan kaybolmamıştır.¹⁶⁴ Kolera 1830-1831 yıllarında ortaya çıkmış ilk defa 1822'de Bağdat üzerinden Anadolu'ya girmiştir.¹⁶⁵

Her salgın hastalık büyük felaketlerin yaşanmasına neden olurken; diğer yandan da bu dönemler, devletin bazı önlemler almasını zorunlu hale getirmiştir.¹⁶⁶ Salgın hastalıklarla mücadele için II. Mahmud devrinde 1831'den itibaren geçici olarak tatbik edilip, doğabilecek tepkilerden çekinilmesi sebebiyle devamlı hâle getirilemeyen karantina usulü, Antuvan Lago adlı Fransız uyruklu doktorun etkisiyle kabul edilmiştir. Lago, 1838'de sunduğu bir raporda, karantinanın yalnız bir şehir veya vilayetle sınırlandırılmayıp, bütün Osmanlı topraklarını kapsayacak geniş bir teşkilat yapısı sağlandığında başarı getireceği belirtilmiştir. Raporun da etkisiyle Osmanlı sarayı, başta veba ve diğer salgın hastalıklarla mücadele için karantina uygulamasına karar vermiştir. 1840 yılında Lebib Efendi başkanlığında Karantina Meclisi kurulmuştur.¹⁶⁷ Böylelikle devlet olası salgınların önüne geçmeye çalıştığı gibi halkı da bilinçlendirmeye çalışmıştır.

Ereğli'de sayımların yapıldığı dönemlerde salgın hastalıkların olması muhtemeldir. Özellikle de 1843 yılında kaydedilen ölü sayısındaki artışı sadece doğal sebeplerle açıklamak doğru değildir. Ayrıca 1845 yılında engelli bireylerde de bir artış gözlenmesi salgın hastalıkların bırakmış olduğu bir hasar olarak düşünülebilir.

1834 yılındaki ölü sayılarına bakıldığında Ermeniyân kaydında 19 kişi, Üçgöz mahallesinde 16 kişi ile en fazla kaybın yaşandığı mahalleler olmuştur. Diğer mahallelerdeki sayılar ise 10'un altında kalmaktadır. 1838 yılında Canlar Mahallesi 7 kişi ile en fazla sayıya sahipken diğer mahallelerde ise ölüm sayıları 1 ile 4 arasında değişmektedir. 1843 yılına gelindiğinde ise ölüm sayısında büyük bir artış görülmekte olup en fazla Cahı'da 41 kişi ve Türkhan'da 37 kişi bulunmaktadır.

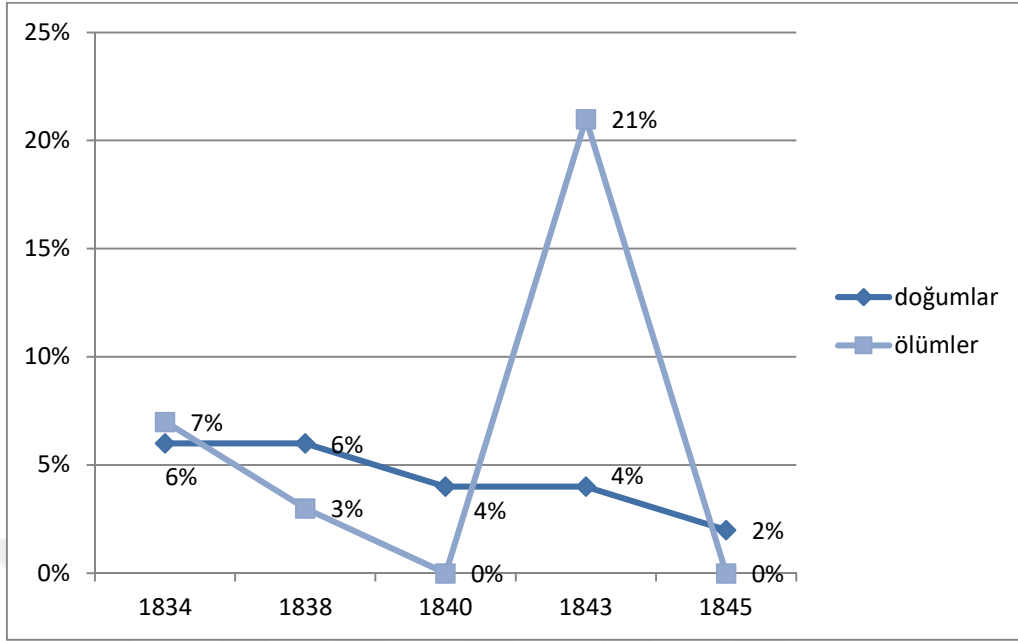
---

¹⁶⁴ Mesut Ayar-Yunus Kılıç, "Osmanlı'da Vebanın Sona Erişine Dair Bir Değerlendirme", Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, 2017, s.4-5.

¹⁶⁵ Ak, "Kolera Salgını", s.41.

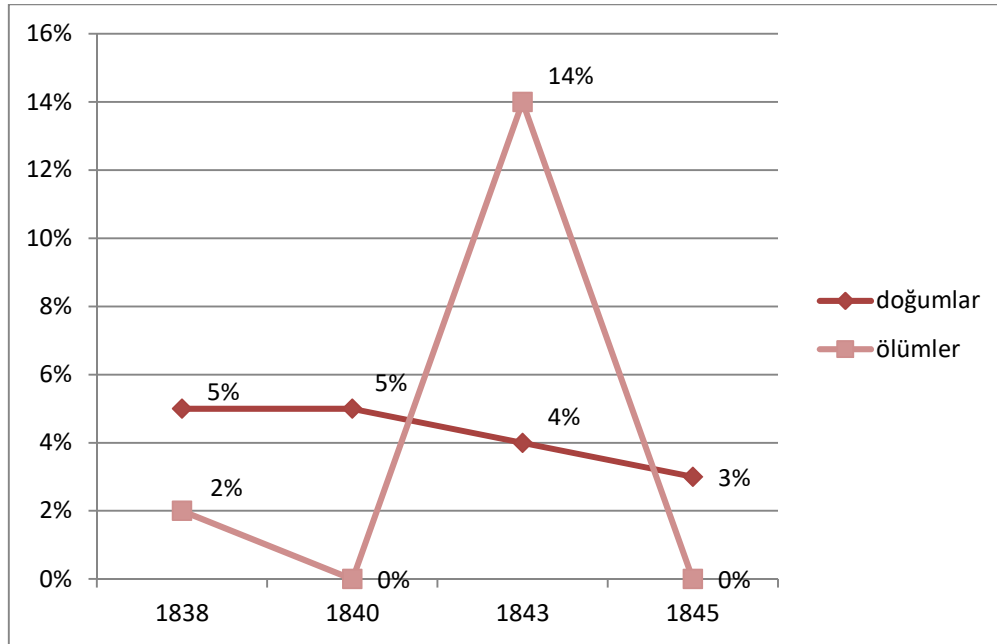
¹⁶⁶ Sarıköse, *Salgın Hastalıklar*, s.53-54.

¹⁶⁷ Ayar-Kılıç, "Vebanın Sona Erişi", s.171-172.

Grafik XXIV: Nüfusun Azalış ve Artışı

1838 yılında %3'lük, 1840'ta %4'lük ve 1845'te %2'lik bir artış olurken 1834 ve 1843 yılında ölüm oranlarının fazla olması sebebiyle 1834'te %1 ve 1843'te %17'lik bir azalma görülmektedir. Ereğli köylerindeki nüfusun azalış ya da artış durumuna bakıldığında da şehir merkezi ile paralellik göstermektedir.

Grafik XXV: Köylerde Nüfusun Azalış ve Artışı

Buradaki doğum ve ölüm kayıtlarının sadece erkek bireylere ait olması sebebiyle, daha öncede vurgulandığı gibi, bayan doğum ya da ölümlerinden habersiz olunduğu için nüfus artış ya da azalış durumuna dair yorum ancak erkek nüfusa göre yapılmaktadır.

III. BÖLÜM

NÜFUSUN SOSYO-EKONOMİK YAPISI

1. SOSYAL YAPI VE MESLEK GRUPLARI

Toplumunu oluşturan bireylerin üstlendiği roller, statü ve konumları sosyal yapıyı oluşturmaktadır. Hem maddi hem de manevi unsurları bir araya getiren bu oluşum içerisinde Osmanlı toplumuna bakıldığında herhangi bir sınıflaşma ya da tabakalaşmadan söz edilmemektedir.

Sosyal tabakalaşma terimi belirli bir nüfusun hiyerarşik olarak sosyal manada üst üste gelen sınıflar halinde farklılaşması ve genel olarak otorite, prestij, statü ve güç gibi çeşitli değişkenlere göre nüfusun farklılaşmasının hiyerarşik sıralanması anlamında kullanılmaktadır. Sosyal sınıf kavramı ise, sosyal tabakalaşma kavramı ile iç içe bir kavramdır. Sosyal sınıfların olduğu yerde bir sosyal tabakalaşmadan, sosyal tabakalaşmanın olduğu yerde ise sosyal sınıfların varlığından söz edilir. Tarihin kaydettiği bütün toplumlarda sosyal sınıfların varlığı bilinmektedir. Sosyal sınıflar hiç bir zaman ortadan kalkmamakta, karakter değiştirerek devam etmektedir.

Osmanlı Devleti'nde batılı anlamda sosyal tabakalaşma ve sosyal sınıflar oluşmamıştır. Pek çok tarihçi ve sosyolog bu konuda fikir birliği içerisinde. Batıda görülen serf-senyör, proleterya-burjuvazi şeklinde bir tabakalaşma Osmanlı toplumu içinde vücut bulmamıştır. Mevcut durumu ne bir sınıf sistemi, ne bir kast ne de feodal sistem olarak tanımlamak mümkün değildir. Batıda oluşan sosyal tabakalaşma ve sosyal sınıfların benzer şekilde Osmanlı Devleti'nde gelişmemesinin nedeni, İslâmi toplum ve mülkiyet anlayışıdır. Türk-İslâm değer hükümleri toplumda tabakalaşmayı şekillendirmiştir.¹⁶⁸

Osmanlı toplum yapısı, klasik olarak askerî ve reaya olmak üzere iki ana gruba ayrılmaktadır. Askerî gruba, devlete vergi vermediği gibi kendilerine devlete

¹⁶⁸<https://osmanli.org.tr/osmanli-devletinde-batili-anlamda-sosyal-tabakalasmadan-sosyal-siniflardan-soz-edilebilir-mi/>, 25.Şubat 2017.

ait bazı vergi gelirlerinin bazen tahsil yetkisi, bazen de çeşitli vergilerden muafiyet tanınanlar girmektedir. Reaya ise askerî grubun dışında vergi verenlerdir.¹⁶⁹

Vergi potansiyeli nüfus tutanakları içerisinde yer almış ve Gayrimüslim halktan alınan vergiler yazılmıştır. Gelirlerine göre ala(yüksek), evsat(orta) ve edna(aşağı) şeklinde vergiler belirtilmiştir. 1834 yılında Ala 4, Evsat 51 ve Edna olarak 69 kişi kaydedilmiştir. 1840 yılında ise vergi hususunda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Bunun sebebi muhtemelen 1839'da Tanzimat Fermanı ile vergilendirme usullerindeki değişikliklerdir.¹⁷⁰ Öyle ki bir sonraki yıl 1845 sayımında vergiler tekrar yer almıştır. Ala 2, Evsat 59, Edna 58 olarak kaydedilmiştir. Gayrimüslimlerden alınan bu vergiye cizye denilmiş ya da “baş haracı” tabiri kullanılmıştır. 1834 yıllarında da Osmanlı gümüş parasına göre cizye miktarı Ala:60, Evsat:30 ve Edna:15 kuruştur.¹⁷¹ Bu vergilendirmenin tespitinde kişilerin sahip olduğu mal, mülk ve mesleği yani geliri önemlidir.

Toplumun şehirde oturan halkı yaptıkları işlere göre de sınıflandırılmıştır. Ereğli şehrinin de mesleki açıdan geniş bir yelpazeye sahip olduğu görülür. Meslekler çok çeşitli olup yıllar arasında da farklılaşmaktadır. Genel olarak aşağıdaki tabloda sıralanmış ve 1834-45 yılları arasında 80'e yakın meslek grubu tespit edilmiştir.

---

¹⁶⁹ Muhittin Tuş, *Sosyal ve Ekonomik Açısından Konya*, İdeal Kültür Yayınları, Konya 2003, s.124.

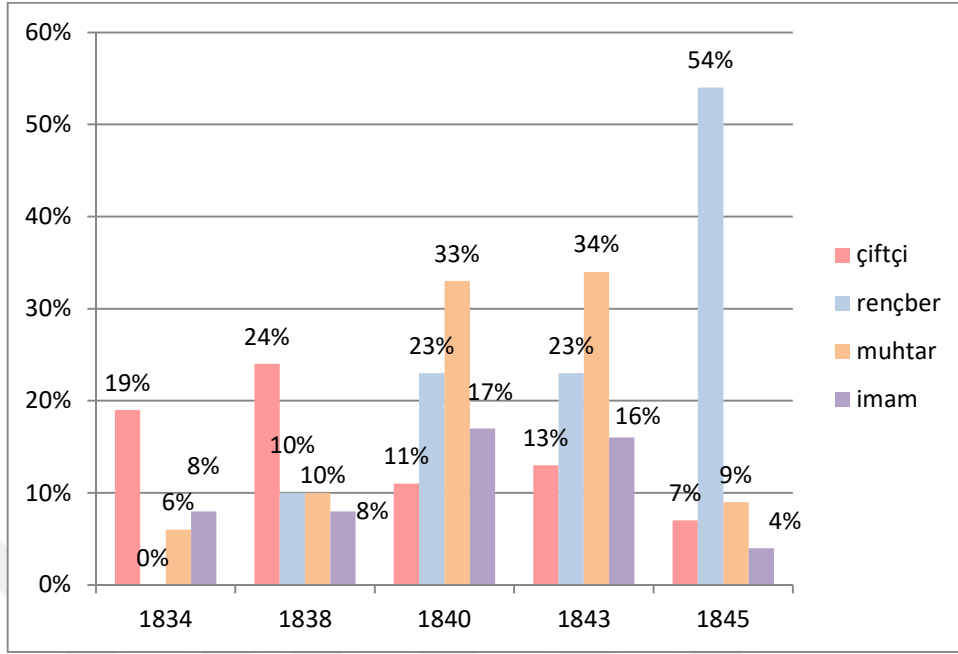
¹⁷⁰ Halil İnalçık, “Cizye”, *İslam Ansiklopedisi*, c.8 Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1988, s.48.

¹⁷¹ İnalçık, “Cizye”, s.47.

Tablo 23: Ereğli Şehrinde Görülen Meslekler

Attar	Debbağ	Hattat	Kumaşçı	Nakibüleşraf
Bağban	Değirmenci	Helvacı	Kuyumcu	Nalbant
Bakkal	Dellak	Hizmetkâr	Kürkçü	Natır
Berber	Dellal	İmam	Leblebici	Neccar
Bıçakçı	Demirci	Kahveci	Mahalle kethüdası	Odabaşı
Biberci	Dersi amm	Kalaycı	Mahkeme hademesi	Pabuççu
Boyacı	Deveci	Kalburcu	Mahkeme kâtibi	Palancı
Börekçi	Dikici	Kaliçeci	Mehter	Rençber
Çerağ	Duhancı	Kasap	Mir-i Ab	Saraç
Çerçi	Dülger	Kaza hâkimi	Muallim	Semerci
Çiftçi	Ekmekçi	Kaza müdürü	Muhtar	Sellah
Çilingir	Eskici	Keçeci	Muhzır	Terzi
Çoban	Göncü	Keşiş	Mutaf	Tüccar
Çömlekçi	Hafız	Kızır	Müezzin	Tüfenkçi
Çubukçu	Hatip	Köşger	Müftü	

Her meslek grubundaki kişilerin sayısı zaman içerisinde değişmekte ve kimi meslek bazı yıllarda hiç yer almamaktadır. Bu sebeple meslekleri ayrı ayrı gruplandırarak değerlendirmek daha mantıklı olacaktır. Tarım ve hayvancılıkla uğraşanlar, dinî görevliler, zanaatkârlar, esnaf sınıfı, ilim ve idari görevliler, sanayi ve ticaretle ilgili meslekler ve diğer meslekler şeklinde başlıklandırılmıştır. Her başlıkta meslekler sayıları ve oranları ile birlikte değerlendirilmiştir. Detaylı bir şekilde başlıklandırılan mesleklere geçmeden önce yıllar arasında en fazla orana sahip mesleklere bakılacak olursa çiftçi, rençber, muhtar ve imam diğer meslek gruplarına göre sayıca daha fazladır.

Grafik XXVI: Ereğli’de Görülen Yaygın Meslekler

Çiftçi ve rençber en fazla paya sahip iki meslek olarak karşımıza çıkmaktadır. 1834 yılında 54 farklı meslek grubu olmakla birlikte çiftçi %19’luk bir oranla ilk sırada yer alırken 2. sırada %8’lik bir dilimle imam ve köşger gelmektedir. Rençber kaydı ise bulunmamaktadır. Fakat diğer yıllarda rençber sayısının fazlalığı ve köşger mesleğinin yaygın olmaması sebebiyle tablo ona göre oluşturulmuştur. Son sırada da %6’lık bir dilimle muhtar bulunmaktadır. 1838’de 38 farklı meslek grubu içerisinde çiftçi %24’lük bir paya sahiptir. 2. sırada %10’luk bir pay ile rençber ve muhtar varken 3. sırada da imam bulunmaktadır. 1840 ve 1843 yıllarının oranları ise birbiri ile aşağı yukarı aynıdır. 20’ye yakın meslek içerisinde ilk sırada %33-34’lük dilimle muhtar, 2. sırada %23’lük dilimle rençber, daha sonraki sırada imam ve çiftçi vardır. 1845 yılına gelindiğinde 50 meslek grubu bulunup rençber %54’lük pay ile ilk sırayı alırken muhtar %9’luk dilimi, çiftçi %7 ve imam da %4’lük dilimi oluşturur. Burada dikkat çeken bir husus yıllar içerisindeki çiftçi ve rençber sayılarının farklılığıdır. 1834 yılında hiç rençber kaydı yokken diğer yıllarda büyük oranlarla rençber kaydı bulunmaktadır. Hâlbuki yapılan sayımlar arasında yıl farkı çok fazla değildir. Bu nedenle mesleki adlandırmada çiftçi ve rençber kavramlarının birbirine olan yakınlığı meseleyi aydınlatacaktır. Muhtemelen birbiri yerine kullanılmış ya da memurun

yazımından kaynaklı olduğu söylenebilir. Ayrıca mesleki gruplar içerisinde çiftçi ve rençberlerin oransal olarak fazlalığı da dikkat çekicidir.

Mesleki yapılanma Ereğli şehri hakkında önemli bilgiler sunar hatta “şehir” kavramı üzerinde çalışmayı da gerektirir. Şehirde olması gereken meslek dalları nelerdir ve Ereğli bu doğrultuda şehir olma özelliği taşımakta mıdır? gibi soruları gündeme getirmektedir. Bu soruların cevapları meslek başlıkları içerisinde detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

A. TARIM VE HAYVANCILIK İLE UĞRAŞANLAR

Sanayi öncesi toplumların en önemli güç unsuru topraktır. Bu nedenle de toprağa dayalı sistemlerle yönetilirler. Yani ekonominin temeli tarıma dayanmak zorundadır. Tarımın en önemli geçim kaynağı olması sebebiyle Osmanlı Devleti de bunu sistematik bir hale getirip toprak üzerindeki denetimini tımar sistemi sayesinde sağlar. Bu politika ile devlet hem üretimin devamlılığını sağlamış hem de vergilerin toplanmasını kolaylaştırmıştır. Tarıma dayalı bir toplumda elbette hayvancılık da önem arz etmektedir. Tarım, ulaşım, taşımacılık, yiyecek, içecek ve giyecek bakımından hayvanlardan yararlanılmış olması hayvancılığın da gelişmesini sağlamıştır. Bu nedenle tarım ve hayvancılık birbiri ile alakalı iki önemli meslek dalıdır.

Tarım ve hayvancılık ile uğraşan meslekler olarak rençber, çiftçi, çoban, deveci ve sellah bu grup içerisinde ele alınmıştır. Çiftçi çift öküzle sürülebilecek büyüklükteki toprak parçasını ekip biçen kişi anlamındadır. Bu toprağın ölçüsü kanunnamelerle tespit edilmiş olup verim kabiliyetine göre 60-150 dönüm arasında değişmektedir.¹⁷² Rençber ise çiftçinin yanında çalışan işçi anlamı taşımakta¹⁷³ veya arazi ve hayvan kiralamak suretiyle geçimini sağlayanlar olarak adlandırılmaktadır.¹⁷⁴ Bu uğraşın toprağı olmayan tarım işçisine işaret etmenin

¹⁷² Halil İnalçık “Çiftlik”, *İslam Ansiklopedisi*, cilt 8, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1988,s.313.

¹⁷³ Parlatır, *Sözlük*, s.1402.

¹⁷⁴ Cahit Telci, ‘‘ Osmanlı İktisat Literatüründe Bulunan ve Günümüzde Hala Yaşayan Bir Kavram: Rençber’’, *Türkler*, C.X, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.1336.

yanında, bilhassa şehir merkezinde olup ne iş olursa yapmaya hazır işsizleri de kapsamaktadır.¹⁷⁵

1834 yılında tarım ve hayvancılık meslekleri içerisinde toplam 111 kişi bulunup en fazla paya sahip olan 83 kişi ile çiftçi ilk sırada yer alırken 2. olarak 22 kişi ile deveci gelmektedir. 7 kişi ise çobandır. Devenin ticari hayatta önemli bir yeri vardır. Ağır ve hafif olmak üzere ikiye ayrılan develer yük taşımacılığında kullanılmaktadır.¹⁷⁶ 1838 yılında 122 kişiden 79 kişi ile çiftçi ilk sırada yer alırken 2. olarak 34 kişi ile rençber gelmektedir. En az paya sahip olan meslek ise 2 kişi ile sellahdır. 1840 yılına gelindiğinde ise bir önceki yılın rakamlarına göre daha düşük bir sayıya sahip olarak 61 kişi bulunmaktadır. 39 kişilik sayı ile en fazla rençber 18 kişi ile de çiftçi gelmektedir. En az ise 4 kişi ile çobandır. 1843 yılında rençber sayısı yine en fazla sayıya sahip bir meslek olarak 37 kişi, 20 çiftçi, 1 de çoban bulunmaktadır. Toplamda ise 58 kişi vardır. 1845 yılında ise tarım ve hayvancılık sektörü ile uğraşanların sayısında büyük bir artış görülmekte olup 402 kişi bulunmaktadır. 330 kişi rençber, 46 kişi çiftçi olarak fazla paya sahip iken en az paya sahip olan 7 kişi ile çobanlardır.

Tablo 24: Tarım ve Hayvancılık ile İlgili Meslekler

	1834	1838	1840	1843	1845
Rençber	-	34	39	37	330
Çiftçi	82	79	18	20	46
Çoban	7	4	4	1	7
Deveci	22	3	-	-	19
Sellah	-	2	-	-	-
Toplam	111	122	61	58	402

Çiftçiler ekonomik açıdan daha rahat bir hayat sürerken rençberler ise daha zor şartlarda yaşamaktadırlar. Bu nedenle rençberlerin azımsanmayacak kadar fazla olmaları, hatta 1845 yılında çoğunluğunun bu şekilde kaydedilmesi düşündürücüdür.

¹⁷⁵ Aygün, *Aksaray*, s.43.

¹⁷⁶ Ahmet Önkal-Nebi Bozkurt "Deve" *İslam Ansiklopedisi*, cilt 9, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1988, s.225.

Demek ki, rençber olarak kaydedilen her birey bir başkasının toprağında çalışan işçi değildir. Sayılarının epey yüksek olduğu görülen bu rençberlerin esasında çiftçi olarak tanımlanabilecek düzeyde toprağa sahip olmaları muhtemeldir. Lakin çiftçilikten sağladıkları gelirler geçim düzeyinin altında kalması ya da vergi mükellefi olmaları sebebiyle memura yanlış bilgi vermeleri muhtemeldir. Ayrıca baba ocağından ayrılan bireylerin baba toprağında çalışmaya devam etmeleri bu kişilerin rençber olarak kaydedilmelerinin bir başka sebebidir.

Sonuç olarak Ereğli şehrine ait mesleki yapılanmada en büyük paya sahip tarım ve hayvancılığı ilgilendiren meslekler olduğu görülmektedir. Bu bağlamda esasında Ereğli'nin bir şehir yapılanmasından uzak olduğu anlaşılmaktadır. Şöyle ki şehir deyince akla sosyal ve ekonomik bakımdan Osmanlı toplumunun en canlı merkezleri ve idare mekanizmasının birer parçası akla gelir. Böylelikle de şehir hayatında esnaf sınıfı önemli bir rol oynar.¹⁷⁷ Ereğli'de ise esnaf sınıfından ziyade rençber ve çiftçilik mesleklerinin daha fazla olması Ereğli'nin esasında bir kasaba yapılanması gibi gözüktüğünü gösterir. Özellikle de 1834 ve 1838 yılına genel itibariyle bakıldığında hem yıl olarak hem de gelişmişlik düzeyi yani eğitim açısından bu dönemin kayıtlarında herhangi bir medreseye rastlanmazken 1845 yılında 9 tane medrese 2 tane de han bulunmaktadır. Lakin mesleki açıdan Ereğli'de 1834 yılında 82 kişi çiftçi olarak kaydedilirken diğer mesleklerden daha fazla bir sayıya sahiptir. Yine 1838 yılında sadece 34 rençber ve 79 çiftçi var iken 1845 yılında rençber sayısı 330'a yükselmiş 46 kişi de çiftçi olarak kaydedilmiştir. Yani Ereğli bir yandan kültürel yapılanmanın önemli bir göstergesi olan eğitim hususunda şehir portresi çizerken bir yandan da mesleki yapılanmada şehir hayatının gerektirdiği meslekleri bir silüet gibi göstermekte olup esas mesleki gruplanma tarıma ait kalmaktadır. Elbette bu devletin tarıma dayalı olmasının bir sonucu olabilmekle birlikte XIX. yüzyılın değişen şartları itibariyle şehirleşmenin yaygınlaşp nüfusun köylerden kentlere geçmesi ile hayat şartlarının değişmesine sahne olmuştur. Bu bağlamda da Ereğli şehrinde bulunması gereken meslek grupları az sayıda kalmıştır.

---

¹⁷⁷ Yücel Özkaya, *18. Yüzyılda Osmanlı Toplumı*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2010, s. 67-68.

Aynı dönemde, Ereğli ile çevre iller arasındaki mesleki yapılanmaya bakılacak olursa Ereğli gibi özellik taşıyan şehirlerin mevcut olduğu görülür. Doğanhisar 'da en yaygın meslek grubunun çiftçi ve rençberlerden oluştuğu ve bir tarım toplumu olan Osmanlı Devleti için bu durumun son derece doğal olduğu¹⁷⁸ söylenmektedir. Başka bir makaleye göre XIX. yüzyılın ortalarındaki idari düzene göre, Doğanhisar bu dönemde bir şehir merkezi statüsüne sahip bulunmakta ancak Doğanhisar'da ikamet eden insanların meşguliyetleri göz önüne alındığında söz konusu yerleşimin bu dönemde kasaba niteliğine haiz olduğu görülmektedir¹⁷⁹ diye açıklama yapılmıştır. Yine bir başka çalışma alanı olan Aksaray iline bakıldığında şehirli nüfusun aile reislerinin %64,35'i kırsal alan özelliklerinden tarım ve hayvancılık faaliyetleri ile uğraşmakta¹⁸⁰ denilmektedir. Demek ki aynı dönemlerde çevre illerde de bu yerlerin şehir statüsüne sahip olmasına rağmen mesleki yapılanma açısından şehir olma özelliğini arka planda bıraktığı görülmektedir.

Buradan hareketle şehir kavramını daha da irdelemek gerekecektir. Şehir deyince belli kalıplar, her yerde genel geçer özellikler mi bulunur?

Batının tarihi tecrübesinden hareketle XIX. yüzyılın kapitalist anlayışı doğrultusunda yapılan tanımlamalara göre şehirler iktisâdî ve siyâsî bir özellik taşımaktadır. Şehir merkezde bulunan bir kale ile ticari ilişkilerin fazla olduğu yerler olarak adlandırılırken bu tipolojiye Osmanlı şehirlerinden bazılarının uyduğu bazılarının ise uymadığı görülmektedir. Bu sebeple ideal bir şehir tipolojisi olamayacağı pekâlâ söylenebilir.¹⁸¹ Şehir kavramı için genel geçer kurallar aramamak gerekir. Şöyle ki; Ereğli'ye bakıldığında daha önce de vurgulandığı üzere belirli kalıplar doğrultusunda değerlendirildiğinde şehir portresi çizerken ekonomik koşullar kapsamında şehir olma özelliği göstermemektedir. Fakat her şehri kendi bulunduğu yer ve koşullar çerçevesinde, bağlı olduğu devlet ve bu devletin kendi kalıpları içerisinde değerlendirmek daha doğru olacaktır.

¹⁷⁸ Aköz-Karaca, "Doğanhisar", s.23.

¹⁷⁹ Hüseyin Muşmal "Temettuat Defterlerine Göre Doğanhisar Kaza Merkezinde Sosyal ve Ekonomik Hayat" , *I. Ulusal Doğanhisar ve Çevresi Tarih, Kültür ve Turizm Sempozyumu*, Aybil Yayınları, Konya 2013, s.221.

¹⁸⁰ Aygün, *Aksaray*, s.42.

¹⁸¹ Doğan Yörük "Weber'in İktisadi Şehri ile Osmanlı'nın Pazar Şehrini XVI. Yüzyılın Karaman Eyaleti Şehirlerinde Aramak" ,*3.Milletlerarası Şehir Tarihi Yazarları Kongresi*, Türkiye Yazarlar Birliği, 6-8 Mart 2015 Şanlıurfa, Ankara 2015, s.49.

B. ZANAATKÂRLAR

İnsanların maddeye dayanan gereksinimlerini karşılamak için yapılan, öğrenimle birlikte deneyim ve ustalık gerektiren el emeği olan işe¹⁸² zanaat denilmektedir. XIX. yüzyılın başlarında Anadolu kentlerinde imalathaneler çevresinde üretim yapan ve loncalara bağlı zanaatların gelişme içinde olduğu ya da kapitalist sisteme ayak uydurduğu söylenemez. Fakat ithal malların rekabeti karşısında gösterilen bir direniş vardır. Bu sebeple de pek çok üretim dalında yerel zanaatlar direnmeye ve ortaya çıkan yeni koşullara ayak uydurmaya çalışmıştır.¹⁸³

Ereğli zanaatkârları içerisinde çömlekçi, kuyumcu, çubukçu, demirci, dikici, dülger, köşger, terzi, neccar, palancı, semerci ve tüfenkçi yer almaktadır.

1834 yılında 33 kişinin olduğu köşger, demirci ve terzi mesleklerinin her birinde 11'er kişi bulunarak zanaat grubunun en kalabalık sınıfını oluştururlar. Toplamda ise 73 kişi bu grupta bulunmaktadır. 1838 yılında 27 kişi demirci, 23 kişi de köşger olarak kaydedilmiştir. Bu grup içerisinde 52 kişi mevcuttur. 1840 ve 1843 yılında sadece 1 kişi demirci olarak bu meslek grubunda yer almıştır. 1845 yılında ise 7 kişi dikici olarak en fazla paya sahip iken diğer meslek dalları 1 ya da 2 kişi ile aşağı yukarı birbirine yakındır. Toplamda ise 20 kişi bulunmaktadır.

---

¹⁸² Nesrin Sırmatel, *Türkçe Sözlük*, Yıldırım Yayınları, Ankara 2009, s.431.

¹⁸³ Şevket Pamuk "Küreselleşme Çağında Osmanlı Ekonomisi (1820-1914)", *Türkler Ansiklopedisi*, cilt 14, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.247.

Tablo 25: Zanaat Dalları

	1834	1838	1840	1843	1845
Çömlekçi	1	-	-	-	1
Kuyumcu	9	-	-	-	5
Çubukçu	-	1	-	-	-
Demirci	11	27	1	1	4
Dikici	3	-	-	-	7
Dülger	-	-	-	-	2
Hattat	1	-	-	-	-
Köşger	33	23	-	-	-
Terzi	11	-	-	-	2
Neccar	-	1	-	-	-
Palancı	1	-	-	-	1
Semerci	1				
Tüfenkçi	3				
Toplam	74	52	1	1	22

C. SANAYİ VE TİCARETLE UĞRAŞANLAR

1838 Balta Limanı Antlaşması ve Tanzimat politikaları ile oluşan serbest ticaret ortamı, idarenin ticareti kolaylaştırmasını öngörüyordu, tabi ki bu uygulamada piyasadaki çıkar gruplarına da hizmet edilmesi gerekiyordu. İster yerli tebaa ister yabancı tebaa olsun tüm tüccarlar ve esnaflar merkez idarenin hem serbest ticaret ilkelerinin uygulanmasını hem de yaptığı faaliyet dâhilinde devlet koruması ve imtiyaz isteyebiliyordu.¹⁸⁴ Ereğli'deki mesleki yapılanma içerisinde esnaflar ayrı bir başlık altında ele alındığı için burada yer almayacak olup bu grup içerisinde tüccar, debbağ ve değirmenci bulunmaktadır.

1834 yılında sanayi ve ticaret ile ilgili meslekler içinde en fazla sayıda 24 kişi ile debbağ bulunmaktadır. 11 kişi ile 2. sırada ise tüccar yer alır. 1838 yılında 13 kişi debbağ kaydedilerek en fazla paya sahip olmuştur. Tüccar sadece 1 kişi, değirmenci ise 4 kişidir. 1840 ve 1843 yılında bu meslek grubunda yer alan herhangi bir kişi yoktur. 1845 yılına gelindiğinde ise 35 kişinin bu grup içerisinde bulunduğu

¹⁸⁴ Fatmagül Demirel, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Esnaf ve Ticaret*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2012, s.92.

bunlardan 29'unun tüccar diğerlerinin de yarı yarıya debbağ ve değirmenci olduğu görülür.

Tablo 26: Sanayi ve Ticaret ile İlgili Meslekler

	1834	1838	1840	1843	1845
Debbağ	24	13	-	-	3
Değirmenci	7	4	-	-	3
Kürkçü	2	-	-	-	-
Tüccar	11	1	-	-	29
Toplam	44	18	-	-	35

Burada tüccarlar üzerinde durmakta yarar vardır. 1834 yılından 1845 yılına geldiğinde tüccar sayısında büyük bir artış gözlenmektedir. 1845 yılında Ereğli'de iki tane han bulunmaktadır. Bunlar Gaffarzade ve Yenihandır. Gaffarzade'de 5 kişi, Yenihanda 24 kişi kaydedilmiştir. Bu kişiler ticaret amaçlı burada konaklamakta olup geçici bir göç unsurunu da oluştururlar. Başka şehirlerden gelen bu kişilerin ticaret yolları üzerinde bulunan hanlarda konaklamaları Ereğli'nin bu dönemde önemli bir yer haline geldiğini göstermektedir.

Ayrıca Ereğli nüfus defterlerinde XIX. yüzyılda iki tane han ismine rastlanırken temettuat kayıtlarına bakıldığında han sayısının daha fazla verildiği görülür. “Avrupa'dan Asya'ya ve Asya'dan Avrupa'ya can ve mal taşıyan kervanlardan pek çoğunun konakladığı bir merkez olan Ereğli, gelişmiş konaklama yerlerine sahip”¹⁸⁵ denilmiştir.

D. İLİM ERBABI VE İDARİ GÖREVLİLER

Osmanlı şehrinin halkı iki ana kısımdan oluşur; idareciler ve idare edilenler. İdarecilerin çoğu merkezden tayin edilir. Buldukların yerin yönetim işleri ile ilgilenen bu kişiler umera-ulema ve ehl-i hırfet olarak adlandırılarak şehrin idari kadrosunu oluştururlar.¹⁸⁶

¹⁸⁵ Yaman, *Ereğli*, s.24-25.

¹⁸⁶ Mehmet Karagöz “Osmanlıda Şehir ve Şehirli Mekân-İnsan-Beşeri Münasebetler”, *Osmanlı Ansiklopedisi*, cilt 4, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s.108.

Bu grup içerisinde hem ilimle uğraşanlar hem de idari görevde bulunan meslekler ele alınmıştır. Bunlar; muhtar, muallim, ders-i amm, kaza hâkimi, kaza müdürü, nakibüleşraf, mahalle kethüdası, mahkeme kâtibi, keşiş, kızır ve muhızıdır.

Bu meslekler içerisinde en fazla paya sahip olan muhtardır. Muhtar mahalle veya köyün işlerini yürütmek için atanmış/seçilmiş idareci demektir.¹⁸⁷ Bir idari görev olan “muhtarlık” ve bu mesleğe sahip olan kişilerin esas meslekleri olmadığına rastlanmaktadır. Birkaç yıl sonra aynı kişilerin rençber olarak kaydedildiği, benzer şekilde talebe kayıtlarında da aynı kişilerin sonraki yıllarda imam olarak verildiği görülür.¹⁸⁸ Aksaray’da gözlenen bu durum Ereğli için de geçerlidir. Muhtar olarak kaydedilen kişilerin birkaç yıl sonra mesleği yazılmamakta ya da meslek grubu farklılık arz etmektedir. Lakin Aksaray örneğindeki gibi esas mesleklerinin rençberlik olduğunu söylemek de güçleşmektedir. Yani bir genelleme yapılamamaktadır. Bu durum hem imamlarda hem de muhtarlarda görülmektedir. İmam olup daha sonra muallim olarak kaydedilmişlerdir.

Muhtarlardan sonra sayıca fazla olan ve ikinci sırada yer alan grup muallimlerdir. Diğer mesleklerin sayısı ise bunlara göre epey azdır.

---

¹⁸⁷ Ali Akyıldız “Muhtar”, *İslam Ansiklopedisi*, c.31, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2003,s51-55.

¹⁸⁸ Aygün, *Aksaray*, s.39.

Tablo 27: İlim ve İdare ile İlgilenenler

	1834	1838	1840	1843	1845
Muhtar	25	34	55	55	58
Muallim	11	5	4	6	13
Dersi amm	-	-	-	-	1
Kaza Hâkimi	-	-	-	-	1
Kaza Müdürü	-	-	-	-	1
Nakibüleşraf	1	1	1	1	-
Mahalle Kethüdası	-	-	-	-	4
Mahkeme Kâtibi	-	-	-	-	1
Keşiş	1	-	1	-	-
Muhzır	1	1	-	-	-
Kızır	1	-	-	-	-
Toplam	40	41	61	62	79

E. DİN GÖREVLİLERİ

İslam dinine ait kuralların uygulanmasında ve halkın bilgilendirilip yönlendirilmesinde rol oynayan din görevlileri ulema sınıfı içerisinde yer almaktadır. Ulema sınıfı bilginler topluluğu anlamında olup yargı, öğretim ve din bilimleri dallarında uzman ve görevli olarak ilmiye rütbesi payesi almış kişileri kapsamaktadır.¹⁸⁹ Bu başlık altında sadece din bilimlerini ilgilendiren meslekler ele alınmıştır.

1834-45 yılları arasında din görevlilerinden imam, müftü, müezzin ve hatip bulunmaktadır. Tüm yıllara bakıldığında en fazla paya sahip olan imam olup 1834-45 arasında birer ikişer rakamla aşağı yukarı aynı sayıda kalmıştır.

İmamlar Müslüman topluma hizmet veren kişilerdir. Osmanlı şehir örgütlenmesi içinde mahallelerin özel konumu mahalle imamlığını önemli bir görev olarak çıkarmıştır. Tanzimat devrine gelinceye kadar imam devleti temsil etmek üzere mahallelerin önde gelen sorumlusu olmuştur. İmamlık cihetinin babadan oğula

¹⁸⁹ Sakaoğlu, Tarih Sözlüğü, s.342.

devredilmesi hususu dinî eğitimin aile içinde alındığını göstermekle eğitim hususunda kaliteyi ölçmenin mümkün olamayacağı yorumuna sebep olur.¹⁹⁰

Diğer din görevlileri ise sayı olarak daha az bir yere sahip olup hatta bazı yıllar içerisinde bu meslek sahibinden kişiler sadece bir yıla aittir.

Tablo 28: Din Görevlileri

	1834	1838	1840	1843	1845
İmam	33	28	29	27	23
Müftü	-	-	-	-	1
Müezzin	1	-	-	-	1
Hatip	5	5	2	3	2
Toplam	39	33	32	30	27

F. ESNAF TEŞKİLÂTI

Büyük şehirlerde muhtelif sanayi ve ticaret erbabının belirli yerlerde kapalı veya açık çarşıları vardır. Esnaf buralardaki dükkânlarda çalışır.¹⁹¹ Bu grup diğer meslek sınıflandırmalarına göre daha kalabalık arz etmektedir. 1834 yılında 118 kişi, 1838’de 61 ve 1845 yılında 63 kişi esnaf teşkilâtı içinde bulunmaktadır. Diğer yıllara ait defterlerde ise bu grubun pek de kalabalık olmadığı görülür. Fakat mesleki çeşitlilik açısından yapılan sınıflandırmada esnaf teşkilâtının yelpazesi diğer mesleki sınıflara göre daha geniştir.

¹⁹⁰ Kemal Beydili, “İmam” *İslam Ansiklopedisi*, c.22, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1988,s.181-183.

¹⁹¹ Tabakoğlu, *İktisat*, s.118.

Tablo 29: Esnaf Sınıfı

	1834	1838	1840	1843	1845
Göncü	4	2	-	-	-
Papuçcu	5	3	-	-	3
Bakkal	21	10	-	-	11
Kalaycı	6	1	-	-	1
Kasap	3	2	-	-	1
Kahveci	4	1	-	1	-
Attar	1	-	-	-	6
Kaliçeci	2	3	1	-	-
Helvacı	11	9	-	-	8
Kumaşçı	-	-	-	-	1
Berber	7	9	2	1	5
Saraç	2	2	1	1	-
Mutaf	-	4	-	-	-
Keçeci	9	-	2	2	3
Leblebici	1	-	-	-	1
Biberci	-	-	-	-	1
Börekçi	3	-	-	-	2
Çilingir	1	-	-	-	6
Ekmekçi	11	8	-	-	4
Boyacı	5	4	-	-	1
Nalbant	11	3	2	2	3
Duhancı	7	-	-	-	3
Bıçakçı	1	1	-	-	3
Kalburcu	2	-	-	-	-
Leblebici	1	-	-	-	-
Toplam	118	61	8	7	63

Esnaf teşkilâtının en kalabalık grubu yıllar arasında farklılık arz etmektedir. 1834 ve 1838 yılındaki esnafların içerisinde en fazla sayıda olan bakkal iken 1840 ve 1843 yılında en kalabalık kısım diye adlandırılabilen bir meslek grubu görülmemektedir. Çünkü bu yıl içerisinde sadece 7-8 kişinin esnaf olduğu görülür. Onlar da nalbant, keçeci, saraç, berber ve kaliçeciden oluşmakta ve birer ikişer kişiyi geçmemektedir.

1843 yılı tutanağı daha önce de vurgulandığı gibi 1840 yılının bir güncellemesi olduğu için aşağı yukarı aynıdır. 1845 yılında ise esnaf teşkilâtında sayı olarak tekrar bir artış olmuş ve nerede ise 1838 yılındaki rakamlara ulaşmıştır.

G. DİĞER GÖREVLİLER

Bu grupta eli ya da bedeni ile hizmet üreten hizmetkârlar¹⁹² bulunmaktadır. Bunlar sınıflandırmalarda yer alan mesleklerin dışında kalan ve hizmet sektörünü oluşturan meslekler olduğu için diğer meslekler olarak adlandırılmıştır. Bu meslek grubu diğer sınıflandırmalarda yer alan mesleklere göre daha az sayıda kişiyi barındırmaktadır.

Tablo 30: Diğer Meslek Dalları

	1834	1838	1840	1843	1845
Bağban	1				
Hizmetkâr	-	1	-	-	3
Dellal	1	1	-	-	-
Dellak	3	2	1	1	-
Eskici	1	-	-	-	2
Natır	1	1	-	-	-
Saka	1				
Mehter	-	-	-	-	1
Çerağ	-	1	1	1	1
Odabaşı	-	-	-	-	1
Çerçi	3	-	1	1	1
Mahkeme Hademesi	-	-	-	-	1
Mir-i Ab	1				
Toplam	12	6	3	3	10

2. ASKERÎ YAPI VE EĞİTİM HAYATI

A. ASKERLİK GÖREVİNDE OLANLAR

Ereğli'de sipahi, mansure, redif, nizamiye, bahriye olarak faal askerde olanlar kaydedilmiştir. Bunun haricinde askerîyeden ihraç olanlar ve tekaüd yani emekli

¹⁹² Şahinkaya, *Beyşehir*, s.78.

olanlar da bulunmaktadır. Ereğli'deki askerî durumu incelemeden önce Osmanlı Askerî Teşkilâtından ve Tanzimat dönemi değişikliklerinden bahsetmek, Ereğli'de karşılaşılan askerî terimleri anlamak açısından daha doğru olacaktır.

Osmanlı Devleti'nin doğrudan doğruya fütuhatla kurulan, fütuhatla genişleyen, fütuhat sonucunda son derece büyük bir alana yayılan bir devlet ve bir imparatorluk olması Osmanlı Devleti'nde askerliğin çok önemli bir olgu olduğunu açıklar niteliktedir.¹⁹³

Osmanlı'nın kuruluş zamanlarında “yaya” ve “müsellem” adıyla kurulan ordu askerî sistemin ilk kademesini oluşturmuştur. Bu hem yayalardan hem de atlı birliklerden oluşan bir yapılanmadır. Devletin sınırlarının genişlemesi ile orduda farklılıklar meydana gelmiş, kara ve deniz ordusu şeklinde teşkilatlanma yapılmıştır. Yeniçeri Ocağının I.Murad zamanında kurulması ile kara ordusunda devşirme sistemi başlamış ve devlete kul olarak Kapıkulları Ordusu oluşturulmuştur. Kapıkullarının yanı sıra da Eyalet orduları askerî sistemin en kalabalık grubu içinde yer almıştır.

Osmanlı Devleti'nin İmparatorluk düzeyine gelip ulaşabileceği en geniş sınırlara ulaşmasında sağlam askerî sistemi ve ekonomisi etkili olmuştur. Böylelikle devletlerarasında önemli bir güç haline gelmiş, Avrupa'nın değişim ve dönüşüm sürecine girmesini zorunlu kılmıştır. Avrupa Coğrafi keşifler, Rönesans ve Reform hareketleri ile ilerlemiş, Osmanlı ise bu ilerlemeyi takip edememiştir. Geri kalmışlık toprak kayıplarını da beraberinde getirerek Avrupa'nın ekonomik ve askerî gücü karşısında Osmanlı'nın gerilemesi kaçınılmaz olmuştur.

XVIII. yüzyılın son çeyreği Küçük Kaynarca (1774), Kırım'ın Rusya tarafından ilhakı (1783), Zıştovi (1791) ve Yaş (1792) anlaşmalarıyla bitecek olan 1768'de başlayan bir dizi savaşla geçmiş ve Yeniçeri ordusunun askerî bir değeri kalmadığı gözler önüne serilmiştir. Ayrıca askerlikle alakasız davranışlar, büyük maaş ödemelerine rağmen silahaltında toplanan yeniçeri sayısının azlığı, firariler, eğitimsiz, savaşamayan, disiplinden yoksun, savaş meydanından kaçan yeniçeriler

---

¹⁹³ Murat Belge, *Osmanlı'da Kurumlar ve Kültür*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2005, s.175.

yolda önüne çıkan köyü yağmalayıp İstanbul'a gelince kahramanlık hikâyeleri anlatır olmuşlardır. Padişahları tahta çıkarma-indirme gibi artan olumsuzluklar içinde kaldırılması kaçınılmaz olmuştur.¹⁹⁴

Daha önce Genç Osman'ın teşebbüs edip kaldıramadığı ocak 1826 tarihinde II. Mahmud zamanında kaldırılmıştır. Bu tarihte Yeniçeri Ocağı yerine "Asakir-i Mansure-i Muhammediye" adıyla yeni bir ordu kurulmuştur. Bu ordu batı ülkelerinin askerî teşkilâtına benzer şekilde teşkilâtlanmıştır. Yeniçeri Ağası yerine Başkomutanlık ve aynı zamanda Harbiye Bakanlığı görevleri ile yükümlü "Seraskerlik" makamı teşkil ettirilmiştir. Teşkilât genişledikçe bazı değişiklikler yapılmış, Alaylar, Hassa ve Mansure diye ikiye ayrılmıştır. Devletin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntı, hazinenin para bulamaması ve daha başka etkenlerden ötürü (askere alma usulünün iyi olmaması gibi) bu ordudan beklenen başarı sağlanamamıştır. Bu ordu ile sınırları korumak olanaksızlaşıp başka bir çözüm yolu aramak bulmak gerekmiştir. Nitekim çok geçmeden yeni bir yol bulunmuş ve Redif askerî teşkilâtı kurulmuştur.¹⁹⁵

Sözlük anlamı "arkadan gelen, birinin ardından gelen kimse" burada "fiili ve muvazzaf ordunun yedeği" (ihtiyati kuvvet) manasında kullanılmıştır. Redif askerî teşkilâtı 1834'te Redif Kanunnamesi'nin çıkarılmasıyla oluşturulmuştur. Redif askeri adayları 23-32 yaşları arasından ve kura ile gönüllülerden seçilecektir. Asakir-i Mansure'den emekliye ayrılanlardan durumu uygun olanlar redif askeri olabilecektir.¹⁹⁶

1839'da belirtilen görüş ve düşünceler doğrultusunda Tanzimat uygulamasının ortaya çıkardığı sorunlar göz önünde tutularak, askerlik alanında yapılacak yenilikleri belirlemek için çalışmalara başlanmıştır ve askerlik süresi 5 yıl olarak belirlenmiştir. Bu süre sonunda terhis olanlar 7 yıl redif sınıfında hizmet göreceklidir. Her yılın mart ayı başında ordular mevcudunun beşte birini terhis

¹⁹⁴ Kemal Beydilli, "Yeniçeri", *İslam Ansiklopedisi*, c.43, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2008, s.459-460.

¹⁹⁵ Musa Çadırcı, *Tanzimat Sürecinde Türkiye-Askerlik*, İmge Kitapevi Yayınları, Ankara 2008, s.30-31.

¹⁹⁶ Abdülkadir Özcan, "Redif", *İslam Ansiklopedisi*, c.34, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara s.524.

ederek, yerlerine kura ile yenilerini alacaktır. Bundan böyle subayların üzerlerine sivil görev almamaları şart koşulmuş, yapılan bu değişikliklerle birlikte “Asakir-i Mansure” veya “Muntazama” adı yerine “Asakir-i Nizamiye” diye adlandırılması uygun görülmüştür.¹⁹⁷

Yapı ve kadro bakımından doğulu, silah ve eğitim yönünden batılı bir ordu olan Asakir-i Mansure geliştikten sonra Nizamiye ismi verilen bu yeni orduya asker alma usulü çok sert ve kaba¹⁹⁸ olup ocak usulü yerine kura ile seçim gelmiştir.

Ereğli’de 1834 yılında 51 kişi askerde olarak yazılmıştır. Bunlar muhtemelen mansuredir. 5 kişi de sipahi olarak kaydedilmiştir. Toplamda 57 kişi olup 1 tane de tekaüd bulunmaktadır. 1838 yılında sipah 6, mansure 37 ve redif 18 kişi ile toplamda 61 asker kaydedilmiştir. 1840 yılında sipah 3, mansure 15, redif 21, tekaüd 1 kişi olarak toplamda 40 asker vardır. 1843 bir güncelleme olmasına rağmen birer ikişer sayı farkı bulunmaktadır. Sipah 2, mansure bir önceki yıllar aynı olup redif sayısı 19’dur. Toplamda ise 36 asker kaydedilmiştir. Son yıl 1845 tarihli olması sebebiyle 1843-1846 yıllarındaki yeni düzenlemelerin yapıldığı döneme denk gelmektedir. Burada 4 sipah, 2 mansure, 28 asakir-i nizamiye, 1 bahriye, 5 askerden ihraç ve 3 tekaüd bulunmaktadır. Toplamda 43 asker vardır. Yani 1834 yılında şehirdeki erkeklerin %2,6’sı, 1838’de %3,5’i 1840 ve 1843 yılında %2,2’si, 1845’te %2,8’i askerlikle ilişkilidir.

Askerlik yaşının Redif Kanunnamesinde geçtiği gibi 23-32 olmadığı, 13-12’lere kadar düştüğü görülmektedir. Genel yaş aralığı ise 19-25 arasında değişmektedir. Ayrıca nüfus defterlerinde askerlik potansiyeli için not düşülmüş, kaydı tutan memurlar tarafından her mahallenin bitiminde burada yaşayan erkekler dört farklı şekilde yazılmıştır. Bunlar askerlik için uygun olanlar, uygun olmayanlar, çocuklar ve askerlik görevinde olanlardır. Böylelikle 12 yaşından büyükler askeri potansiyel olarak görülmüştür.

---

¹⁹⁷ Çadircı, *Tanzimat*, s.66-67.

¹⁹⁸ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, cilt V, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1999, s.178.

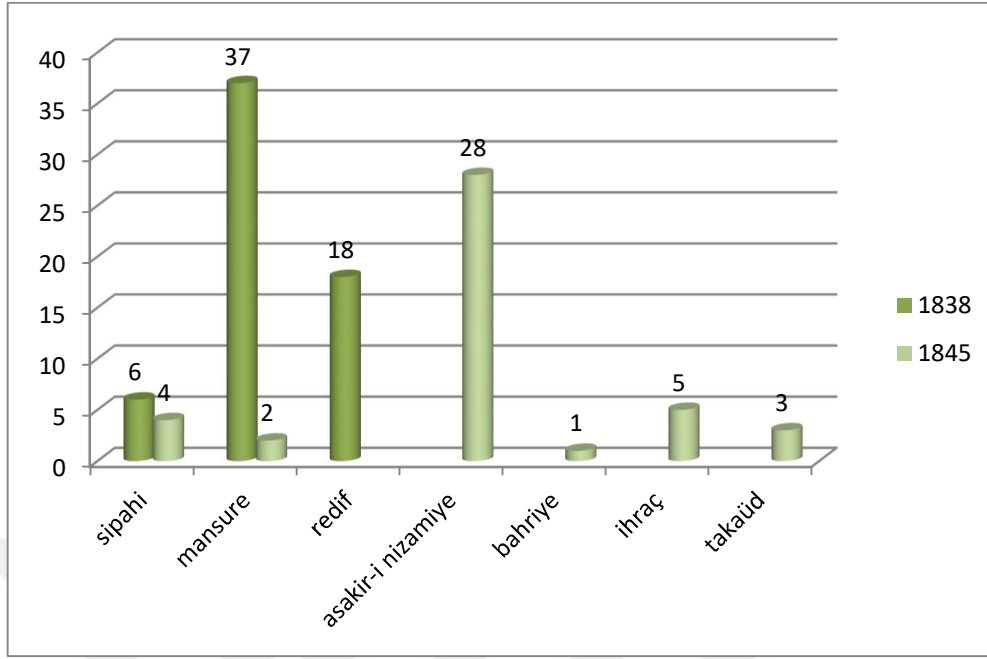
Tablo 31: Askerî Sınıf

Yıllar	Sipahi	Askerde	Mansure	Redif	Asakir-i Nizamiye	Bahriye	Askeriyeden İhraç	Tekaüd
1834	5	51	-	-	-	-	-	1
1838	6	-	37	18	-	-	-	-
1840	3	-	15	21	-	-	-	1
1843	2	-	15	19	-	-	-	-
1845	4	-	2	-	28	1	5	3

Burada Sipahiler de değinmek gerekir. Sipahi sözlükte “asker” manasına gelen Farsça sipahi kelimesine dayanır. Kelime Osmanlı askerî teşkilâtında çeşitli gruplar için kullanılmıştır. Kapıkulu ocaklarının süvari kısmını teşkil eden bu ocağın dışında tımar tasarruf eden askerî zümrelere de sipahi adı verilir. Bu sonuncuları Osmanlı ordusunun en kalabalık grubunu oluşturur. Dirlik olarak kendilerine verilen arazilerde topladıkları vergiler karşılığında atı ve yardımcısıyla birlikte sefere katılır. “Sahib-i arz” tabiriyle de anılır.¹⁹⁹ Bu Ereğli’deki sipahi kayıtlarını da açıklamaktadır. Bunların yanı sıra Bahriye kaydı da dikkat çekmektedir. Genelde denize kıyısı olan yerlerden bahriyeli alınırken Ereğli’den de bahriye olarak kayıt yapıldığı görülmektedir. Hâlbuki 8 Temmuz 1834’teki Redif Kanunnamesinde denize kıyısı bulunan kazalardan redif askeri alınmayacak, bunlar bahriye için ayrılacak²⁰⁰ denmiştir. Denize kıyısı olmayan Ereğli’den sadece 1 bahriye askerinin alınma sebebi bu kişinin Ereğli’ye sonradan göç etmiş olma ihtimalini akla getirmektedir. Yani bizzat Ereğli’den alınan bir asker olmadığı, denize kıyısı bulunan bir ilden asker yazılıp nüfus yoklamasının yapıldığı sırada Ereğli’de bulunan aile fertleri sebebiyle böyle bir kayda rastlandığı anlaşılmaktadır.

¹⁹⁹ Erhan Afyoncu “Sipahi”, *İslam Ansiklopedisi*, cilt 37, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1988, s.256.

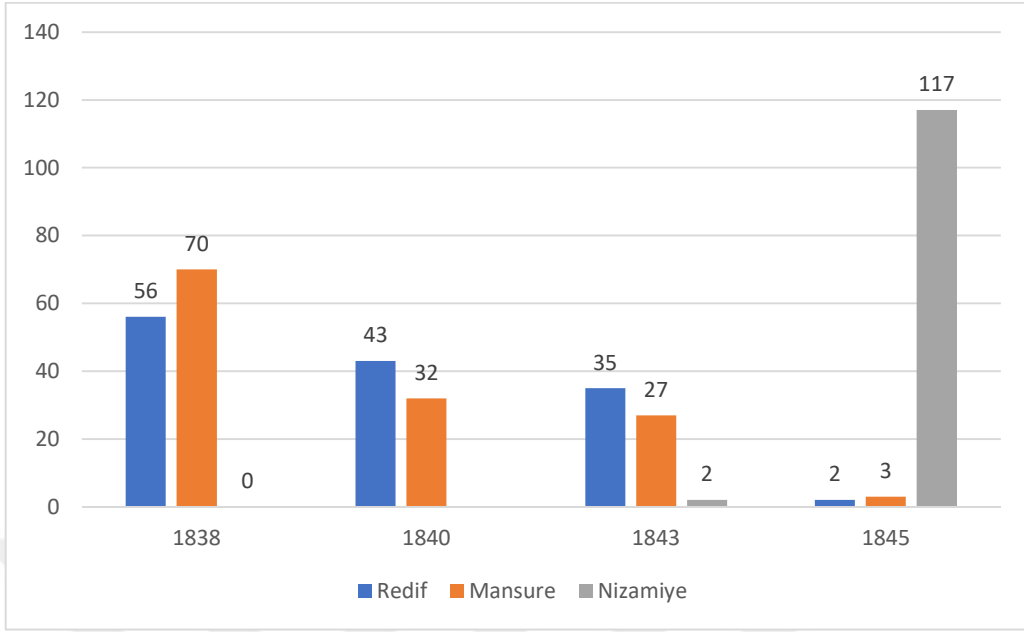
²⁰⁰ Özcan, “Redif”, s.524.

Grafik XXVII: 1838 ile 1845 Asker Sayıları

1838 ile 1845 yılları arasında bir kıyaslama yapılacak olursa sipahi sayısının hemen hemen aynı olduğu görülürken mansure sayısında büyük bir azalma mevcuttur. Sebebi bu dönemde artık mansurenin yerini nizamiye askerlerinin almasıdır. Redif ise hiç olmamakla beraber bu dönemde bahriye, ihraç ve tekaüdlere görülmektedir.

Yine aynı yıllar arasında Ereğli'nin köylerindeki asker sayılarına bakılacak olursa her yıl köylerdeki asker sayılarının şehirden daha fazla sayıda olduğu görülmektedir. Bunun sebebi köy nüfusunun şehirden daha kalabalık olmasıdır. Fakat askerî sınıf açısından şehirdeki çeşitlilik daha fazladır. Köylerde sadece redif, mansure ve son yılda nizamiye kaydı bulunmaktadır.

Grafik XXVIII: Köylerdeki Asker Sayısı²⁰¹

Bu kayıtlar faal asker sayılarıdır. Bunun haricinde askerliğe uygun kişiler de kaydedilmiştir. Hanelerin sonlarında yazan toplam nüfusta askere gidemeyecek olanlar, çocuklar ve askerlik potansiyeli olanlar yazılmış sonra da redif ve mansureler eklenerek toplanmıştır.

Bunlara ek olarak Ereğli’de firar kayıtları da mevcuttur. Bunlar genel tablo içerisinde verilmemiş ayrıca değerlendirmeye alınmıştır. 1834 ve 1840 yılında firari kaydı yoktur. 1838 yılında 2 firar vardır. Biri Adana bir diğeri de Mısır’a firar etmiştir. 1843 yılında firari sayısı 7’ye çıkmış olup firar edilen yerler bilinmemektedir. 1845’te ise sayıda azalma olmuş sadece 1 kişi firari olarak kaydedilmiştir. Firar olarak kaydı düşülen kişilerin asker kaçağı olup olmadığı üzerine düşünüldüğünde asker kaçağı olmaları ihtimallerinin dışında başka bir neden daha olabilir. Osmanlı büyük şehirlere göçü önlemek ve iç güvenliği sağlamak için mürur tezkiresi vermektedir. Bu 1830’lara doğru daha da önem kazanmıştır. Bu yol hükmünü almak için önce mahalle imamından nereye ve hangi amaçla gideceğine dair bir pusula alınır, kadiya gidip bu gösterilir ve haraç ödedikten sonra tezkire

²⁰¹ Işık, *Ereğli Köyleri*, s.55.

hazırlanırdı.²⁰² Fakat bu tezkirenin alınmasının halk tarafından ihmal edilmesi ile buldukları yerden ayrılan kişilerin firar olarak kaydedildiği görülmektedir.

B. EĞİTİM GÖRENLER

İslam eğitim sisteminin temel kurumu olan medrese, Osmanlı'da sıbyan mektebinden orta, lise, yüksekokul ve üniversite eğitimine tekabül eden Müslümanların devam ettiği bir eğitim kurumu olma özelliği taşımaktadır.²⁰³

Osmanlı medreseleri devletin kuruluşuyla birlikte var olmuştur. Bunlar camilerin yanında ve ekseriya camilerle birlikte inşa edilmiştir.²⁰⁴ Medreseler, Osmanlıyı kuruluştan XIX. yüzyıla kadar ilmi ve fikri hayatta etkileyen, devlet ve toplumu belirli seviyelerde yönlendiren bir kurum olmuştur. Aynı zamanda şer'i ve hukuki mevzuatın tedvini, idari ve askerî müesseselerin yanında vakıf sistemi gibi toplumsal kurumların teşkili ve benimsenmesinde, devletin zorlandığı yerlerde çözümler üretilmesinde sistemin temel unsuru olarak faaliyet göstermiştir.²⁰⁵

İncelenen defterlere yani 1834 ile 1845 yılları arasında medreselere bakılacak olursa; öncelikle son yıl kaydı olan nüfus defterini değerlendirmek gerekir. Çünkü 1845 tarihine ait bu defter dışında medrese kaydı yoktur. Bu da demek oluyor ki bu tarihten itibaren medreseler açılmıştır. 1845 öncesi kayıtlarında talebe sayıları daha az olup herhangi bir medrese adı zikredilmemiştir. Buradan hareketle öncelikli olarak Ereğli'de bulunan medreselere değinmek gerekir. Nüfus kayıtlarının XIX. yüzyıla denk gelmesi sebebiyle sadece bu yıl içerisinde medrese vardır. Bu tarihten öncesinde medrese yoktur demek pek doğru olmayacaktır.

Ereğli'nin daha önceki yıllarda farklı arşiv kaynaklarındaki kayıtlardan yola çıkarsak medreseler şu şekilde yer almıştır.

---

²⁰² Mübahat S. Kütükoğlu "Mürur Tezkiresi", *İslam Ansiklopedisi*, c.32,Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1988,s.61.

²⁰³ Mehmet İpşirli "Medrese" *İslam Ansiklopedisi*, c.28,Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1988,s. 327.

²⁰⁴ Sertoğlu, Lügat, s.214.

²⁰⁵ İpşirli, Medrese, s.332.

Tablo 32: Ereğli Medreseleri

	XVI. Yüzyıl Tahrir Kayıtlarında ²⁰⁶	XVII.-XIX. Yüzyıllar Arasında Hurufat Defterlerinde ²⁰⁷	XIX. Yüzyıl Nüfus Defterlerinde
1	Medrese-i Herakliya	Abdülgaıffarzade İsmail Ağa Medresesi	Ak Mescid Medresesi
2		Abdülkadir Efendi Medresesi	Canlar Medresesi
3		Hacı Abdülcelil Medresesi	Cedid Medresesi
4		Hacı Ali Medresesi	Celil Efendi Medresesi
5		Hacı Hızır Mektebi	İrfaniye Medresesi
6		Hacı İbrahim Medresesi	İsmail Efendi Medresesi
7		Hacı Mehmet Efendi Medresesi	Nakışlı Medresesi
8		İsa Efendi Medresesi	Taraklı Medresesi
9		İskender Paşa Mektebi	Teke Medresesi
10		Kubbeli Medrese	
11		Mustafa Efendi Medresesi	
12		Nakışlı Medresesi	
13		Seyyid Hacı İsmail Medresesi	
14		Seyyid İsmail Medresesi	
15		Seyyid Mustafa Medresesi	
16		Seyyid Ömer Efendi Medresesi	
17		Turaklı Medresesi	

Ereğli’de XVI. yüzyıldan sonra medrese sayısının arttığı görülmekte olup Hurufat kayıtları ile nüfus defterleri arasında fark bulunmaktadır. Hurufatta daha fazla medrese verilirken nüfus defterlerindeki sayı daha az nerde ise yarı yarıyadır. Yine medrese isimleri de birbiri ile örtüşmemektedir. Aynı medreseler farklı isimlerle anılmış ya da değişikliğe uğramış olma ihtimali vardır. Kaynaklarda yer alan bilgilere göre medreseler;

²⁰⁶ Yörük, *Ereğli*, s.170.

²⁰⁷ Temel, *Ereğli*, s.IX-XVII.

Tablo 33: Ereğli Medreseleri Hakkında Detaylı Bilgiler

İbrahim Hakkı Konyalı'nın Verdiği Bilgiler ²⁰⁸	
Akmescit Medresesi	Belediye Binası arkasında yıkılmıştır
Çukur Medrese	Dumlupınar İlkokulu
Hacı Hasanefendi Medresesi	Alibey Mescidi'nin yanı yıkılmıştır.
Muhaddis zade Medresesi	Meydanbaşı Mezarlığı'nın yanı
Nakışlı Medresesi	İsmet Paşa İlkokulu
İsmet Boydemir Temel'in Verdiği Bilgiler ²⁰⁹	
Abdülgaaffarzade İsmail Ağa Medresesi	XVIII. yüzyılın başlarında inşa edilmiştir.
Abdülkadir Efendi Medresesi	XVIII. yüzyılın başlarında inşa edilmiştir.
Hacı Abdülcelil Medresesi	XVIII. yüzyılın ortalarında inşa edilmiştir.
Hacı Ali Medresesi	XVIII. yüzyılın başlarında inşa edilmiştir.
Hacı Hızır Mektebi	XVIII. yüzyılın başlarında inşa edilmiştir.
Hacı İbrahim Medresesi	XVIII. yüzyılın başlarında inşa edilmiştir.
Hacı Mehmet Efendi Medresesi	1778'de inşa edilmiştir.
İsa Efendi Medresesi	1772'de inşa edilmiştir.
İskender Paşa Mektebi	XVIII. yüzyılın başlarında inşa edilmiştir.
Kubbeli Medrese	Ne zaman ve kim tarafından yapıldığı bilinmemektedir.
Mustafa Efendi Medresesi	XVIII. yüzyılın başlarında inşa edilmiştir. Günümüzde Dumlupınar İlköğretim Okulu
Nakışlı Medresesi	Viran Medresesi olarak da anılmaktadır.
Seyyid Hacı İsmail Medresesi	XVII. yüzyılın sonlarında inşa edilmiştir.
Seyyid İsmail Medresesi	
Seyyid Mustafa Medresesi	XVIII. yüzyılın ortalarında inşa edilmiştir.
Seyyid Ömer Efendi Medresesi	1763'te inşa edilmiştir.
Turaklı Medresesi	1809'da inşa edilmiş

²⁰⁸ Konyalı, *Ereğli*, s.48.

²⁰⁹ Temel, *Ereğli*, s. IX-XVII

Buradan da anlaşılacağı gibi 1845 yılına gelindiğinde XVIII. yüzyılda inşa edilmiş birçok medresenin bu zamana kadar ulaşmadığını söylemek yanlış olmayacaktır. Nakışlı ve Taraklı gibi medreselerin ise eskiden kalma medreseler olduğu görülmektedir. Yine Ak Mescid Medresesi'nin de eski bir medrese olduğu Konyalı'nın eserinde yer almasından anlaşılmaktadır. Fakat hurufat kayıtlarında bu medrese yer almadığına göre bu dönemdeki ismi muhtemelen farklıdır. Ayrıca İsmet Boydemir'in Mustafa Efendi olarak kaydettiği ve günümüzde Dumlupınar İlk Öğretim Okulu olduğunu söylediği medreseyi, İbrahim Hakkı Konyalı aynı bilgilerle Çukur Medrese olarak kaydetmiştir. Buradan hareketle medrese isimlerinin değişikliğe uğramış olma ihtimali doğrudur. Mesela XIX. yüzyılda Celil Efendi Medresesi'nin Hacı Abdülcelil Medresesi, İsmail Efendi Medresesi'nin de Seyyid İsmail Medresesi olma ihtimali vardır. Fakat bunlar hakkında isim benzerliğinden başka detaylı bir bilgi bulunmamaktadır. Bunlara ek olarak Canlar, Cedid, İrfaniye ve Teke Medreselerinin de bu döneme has medreseler olduğu söylenebilir. Salnamelerde de sadece sayı olarak medreseler hakkında bilgi verilmiş olup herhangi bir isim yer almamaktadır.

Talebe ise medreselerde yatılı olarak kalır, yeme-içme, barınma ve eğitim bir arada devam ederdi. Sonradan ise hususi medreseler yapılmıştır.²¹⁰ Medreselerde bulunan talebe sayıları ise şöyledir:

İncelenen döneme ait nüfus defterlerinde talebeler her yıl içerisinde farklı sayılarda ve en fazla son yıl içerisinde yani 1845'tedir.

Tablo 34: XIX. Yüzyıl Ereğli Öğrenci Potansiyeli

Yıllar	Talebe Sayıları
1834	1
1838	7
1840	18
1843	16
1845	74

²¹⁰ Öztuna, *Ansiklopedi*, 448.

Daha önce de vurgulandığı gibi Ereğli’de 1845 yılı öncesi medrese kaydı yok ama talebe kaydı mevcuttur. Son yıl medrese isimleri ile öğrenci potansiyellerini irdeleyecek olursak hangi medresede ne kadar sayıda öğrenci var buna bakmak gerekir.

Tablo 35: Öğrenci Sayıları

Medreseler	Öğrenci Sayıları	Muallim
Ak Mescid Medresesi	4	1
Canlar Medresesi	1	1
Cedid Medresesi	1	1
Celil Efendi Medresesi	9	1
İrfaniye Medresesi	8	1
İsmail Efendi Medresesi	7	1
Nakışlı Medresesi	5	1
Taraklı Medresesi	11	1
Teke Medresesi	2	1

En kalabalık öğrenci grubuna sahip olan medrese 11 kişi ile Taraklı Medresesidir. Az sayıda kişiye sahip medrese ise Canlar ve Cedid Medresesidir. Medreselerdeki öğrenci sayıları dikkat çekmektedir. Talebe olarak kaydedilenlerin içerisinde öncelikle medresede bulunan muallimin oğulları olduğu da görülmektedir. Ayrıca medrese nüfusu üzerine çalışılmış Manisa örneğinde de aynı yıllarda medreselerde az sayıda kişinin bulunduğu söylenmiştir. Buradaki medreselerde bulunan kişilerin sadece öğrenci olmadıkları, barınma amacıyla buldukları da kaydedilmiş ve bazı medreselerin de boş olduğu yazılmıştır.²¹¹ Ereğli’de ise talebe kaydı olmayıp medrese içerisinde kayıtlı olanlar genellikle küçük yaştaki muallim çocuğudur. Sadece Nakışlı Medresesi’nde 1 kişi barınma amaçlı kaydedilmiş olabilir.

Medreselerin daha önceki dönemlerde özellikle de XVIII. yüzyılda fazla sayıda olması ve nüfus defterlerinde herhangi bir medrese kaydına 1845 yılına kadar rastlanmaması bu dönemde medreselerin yeniden açıldığı söylemini yanlış

²¹¹ Ertan Gökmen, “Manisa Medreseleri Nüfus Yoklama Defteri”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, c. XXVII, Sayı 2, Aralık 2012, 387-388.

kılmayacaktır. Öğrenci sayılarının az olmasının sebebi muhtemelen yatılı olarak bulunmayan fakat gündüz eğitim alıp ayrılan öğrencilerin kayıtlarda yer almamasından kaynaklıdır. Görünen sayılara bakarak; eskisi kadar eğitim öğretim hususunda medreselerin önemi kalmadığı yorumunu yapmak pek doğru olmayacaktır. Her ne kadar XIX. yüzyıl Osmanlı Devletinde medreseler dışında yeni bir eğitim yapılanmasının hazırlıklarının başladığı dönem de olsa, Ereğli'ye eğitim amaçlı yapılan göçler medreselerin önemini koruduğunu kanıtlamaktadır. Fransız ihtilalinin yaydığı fikir akımları çerçevesinde yeni eğitim anlayışı gelişip din, dil, ırk ayrımı gözetmeksizin Batılı tarzda yeni okullar hedeflenmesi²¹² medrese eğitiminin bırakılmasına sebep oluşturmakla birlikte bu değişim ve dönüşüm uzun yıllar almış, özellikle de Ereğli gibi şehirlerde XIX. yüzyıl medreselerin aktifleştiği bir dönem olmuştur.

Medreseye kayıtlı öğrenciler, yaşları ve muallimler:

---

²¹² Şerif Demir, “XIX. Yüzyıl Osmanlı Eğitim Sisteminde Yaşanan Değişim”, *Tarihin Peşinde*, Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2015, Sayı:13, 440-441.

Tablo 36: Medreselerin İç Yapısı

Medreseler	Muallimler	Talebe Olarak Kayıtlı Olanların Yaşları	Talebe Olmayıp Medrese İçerisinde Kayıtlı Olanlar
Ak Mescid Medresesi	Mehmed Efendi 60	25-22-27-30	
Canlar Medresesi	Hasan Efendi 60	9-25	Oğlu-4
Cedid Medresesi	Halil Efendi 45		Oğlu-4
Celil Efendi Medresesi	Ebubekir Efendi 45	30-16-15-20-15-15-10-30-40-22	Oğlu-4
İrfaniye Medresesi	Mustafa Efendi 30	29-35-29-30-30-35-22-17-15	
İsmail Efendi Medresesi	Abdurrahman Efendi 60	10-1-35-23-25-22-19-15	
Nakışlı Medresesi	Mehmed Efendi 35	40-19-25-39-17	50
Taraklı Medresesi	Ahmed Efendi 60	14-30-25-30-35-36-25-25-40-25-35-15	
Teke Medresesi	Hasan Efendi 40	15-25-30	

Talebe olarak kayıtlı kişilerin yaşlarının 9 ile 40 arasında değiştii görölmektedir. Böylelikle eğitimin sabit bir yaş aralığında olmadığı ortaya çıkar.

Medreselere kaydedilen bu kişilerin dışında talebe kayıtlarının varlığına, diğer yıllarda da talebe olarak yazılanların olduğuna daha önce de değinildiği gibi bu talebelerin nerede bulduklarına dair bilgiler de verilmiştir. Kimi talebe Ereğli’de eğitim görürken kimi talebe de eğitim amaçlı Ereğli dışına gitmiştir. Kimisi de eğitim için Ereğli’ye gelmiştir. Bu nedenle öncelikle Ereğli şehrinin çevre şehirlere göre eğitim açısından seviyesini ya da okulların kalitesini değerlendirmek mantıklı olacaktır.

Eğitim sistemi olarak Ereğli Medreselerinin şehrin ihtiyacını karşılayacak düzeyde olup sayı olarak yeterli ve çevre şehirlere göre eğitiminin daha kaliteli olduğu söylenebilir. Bu çıkarımın sebebi Ereğli’ye çevre illerden eğitim için gelenlerin sayısının eğitim için gidenlerin sayısından daha fazla olmasıdır.

Eğitim amacı ile Ereğli'ye gelip buradaki medreselerde ders alan öğrencilerin nereden geldikleri ve şehirden giden öğrencilerin nereye gittikleri aşığıdaki tabloda verilmiştir. Dolayısıyla çevre illere göre Ereğli'ye eğitim amaçlı gelenlerin daha fazla olduğu görülecektir.

Tablo 37: Eğitim Amaçlı Nüfus Hareketleri

Gelenler	Gidenler
Alaiden 1, Andugu Kazası 2, Bekdik 11, Bozkır 1, Buğdaylı Karyesi 1, Burna 3, Divle 4, Hicaz 1, İçilden 7, Kıçıkışı Karyesi 1, Kuzkuncuk 1, Narnek Karyesi 2, Onuvberan 1, Şücaheddin 1, Tarsus 9, Topal Kara Yusuf Karyesi 1, Ulukışla 1, Zanapa Karyesi 1	Bor 1, Der-saadet 2, İzmir 1, Konya 7, Nevşehir 1

3. NÜFUS HAREKETLERİ

Nüfusun artması veya azalması yani gelişmesi üzerinde rol oynayan 3 faktör doğumlar, ölümler ve göç hareketleridir. Doğum ve ölümler nüfus gelişmesinin doğal faktörü²¹³ olurken göçleri bu iki unsurdan ayırmak gerekir.

Göç, kişinin yeni şartlara daha iyi uyum sağlayabilmek amacıyla ya da doğal, ekonomik, siyasal ve benzeri zorunluluklar neticesinde yaşadığı cemiyeti ve sosyal çevreyi değiştirmesi, bir başka çevreye, yabancı olduğu bir çevreye ve insan topluluğuna katılması olayıdır.²¹⁴

Göçler insanlık tarihi kadar eskilere dayanmaktadır. Sosyal, ekonomik, siyâsî, kültürel, dinî vb. birçok değişik nedenlere bağlı olarak ortaya çıkan göçler toplum yapıları üzerinde büyük değişikliklere yol açmıştır. Yani göç dinamik bir olgudur.

²¹³ Belge, *Osmanlı*, s. 263.

²¹⁴ Arslan, *16. yy Osmanlı Toplumunu*, s. 149.

Bir durum/sonuca işaret ettiği kadar aynı zamanda bir hareket ya da süreci ifade etmesiyle başlı başına sosyal değişimin bir işaretidir.²¹⁵

Ereğli’de nüfusun belirli sebeplerle yer değiştirdiğine rastlanmaktadır. Göç unsurunun belirli bir amaç dâhilinde yapıldığı bazı kişilerin kayıtlarının hemen üstünde “Tahsili ilim için Niğde’ye” şeklinde açıklaması yer alırken kimisinde de sadece nerede olduğu, şehri verilip “Konya’da” veya “Sivas’ta” denmiştir. Bazılarında ise mahalle ismi verilip “Canlar Mahallesi kayd şud” şeklinde bir başka mahalleye kayıtlarının alındığı, göç ettiği yazılırken neden göç edildiğine dair bilgi bulunmamaktadır. Bu nedenle tüm nüfus hareketlerinin sebebi bilinmemektedir. Lakin göç sosyo-ekonomik sebepler barındıracağı gibi zorunlu olarak iş, eğitim veya başka bir amaçla da olabilir. Osmanlı yönetimi, tarım vergilerine dayanan imparatorluğun ancak vergi gelirlerine kolay erişebildiğinde işleyebilmesi gibi basit bir nedenle uyruklarının hareketliliğini teşvik etmemektedir.²¹⁶ 1834 ve 1845 yılları arasında hemen hemen her yıl çeşitli sebeplerle göçler yaşanmış, hem Ereğli’ye gelenler hem de Ereğli şehrinden gidenler olmuştur.

Eldeki verilerden yola çıkarak öncelikle şehir içindeki göçler, şehirden dışarıya ve dışarıdan şehre göçler şeklinde ayrı başlıklar altında konu ele alınmıştır.

---

²¹⁵ Türkan Erdoğan, “Göç ve Göçmen Kavramlarının Analizi”, *Konya Araştırmaları Göç ve İskân*, Palet Yayınları, Konya 2017, s.16.

²¹⁶ Suraiya Faroqhi, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Yollara Düşenler*, çev. Zülal Kılıç, Kitap Yayınevi, İstanbul 2016, s.26-27.

Tablo 38: Ereğli Göçleri

Şehir İçindeki Göçler	Şehirden Dışarıya Göçler	Dışarıdan Şehre Göçler
Ali Çavuş Mahallesi	Adana	Acem
Bağdadlı Mahallesi	Amasya	Alai
Bekir İsmail Mahallesi	Bekdik Derbendi	Andugu
Boyacı Ali Mahallesi	Bor	Bekdik
Camii Kebir Mahallesi	Der-Aliyye	Bor
Canlar Mahallesi	Der-saadet	Bozkır
Hacı Mathar Mahallesi	Divle Karyesi	Buğdaylı Karyesi
Hacı Yusuf Mahallesi	Firar	Burna
Hafız Mahallesi	Hicaz	Divle
Kadirli Mahallesi	İbriz Karyesi	Divle
Kasımoğlu	İzmir	Erzurum
Keçeci Mahallesi	Karaman	Fertek
Pazaryeri Mahallesi	Kayseri	Hicaz
Talmaz Mahallesi	Konya	İçel
Tat Mahallesi	Mısır	Karayusuf Karyesi
Üçgöz	Nevşehir	Kayseri
Viran Mahallesi	Pazar Boyu	Keçen Karyesi
Virane-i Kebir Mahallesi	Sivas	Kıçıkış Karyesi
	Tarsus	Kuzkuncuk
	Zanapa	Maraş'ın Sakallı Karyesi
	Zilana	Narnek Karyesi
		Nevşehir-Kızıllöz'den
		Niğde
		Onuvberan Karyesi
		Şamişerif
		Şücahaddin'den
		Tarsus
		Tosya
		Ulukışla
		Ürgüp
		Zanapa Karyesi

A. ŞEHİR İÇİNDEKİ GÖÇLER

Ereğli şehri içindeki göçler mahalleler arasında olup bir mahalleden başka bir mahalleye yapılan göçlerdir. Mahalleler arası geçişler genellikle kayd veya nakl şeklinde verilip ailenin kaydını o mahalleye aldığını gösterir. Sebepleri hususunda da herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ama şehir içerisinde yapılan göçlerin sebebini ekonomik, sosyolojik, eğitim, iş vb. olanaklara dayandırmak doğru

olacaktır. Bunların dışında özel sebepler barındırması da doğaldır. Göçler aşağıdaki tablo içerisinde verilmiştir.

Tablo 39: Şehir İçindeki Göçler

Yıllara Göre Göçler	Göçler ve Sebepleri	Göç Eden Kişi Sayısı
1843	Kasımoğlu mahallesine nakletmiştir	1
	Virane-i kebir mahallesine kaydşud	1
	Tat mahallesine kayd	1
	Bekir İsmail mahallesine kayd	1
	Canlar mahallesine kayd şud	1
	Bağdadlı mahallesine kayd şud	1
	Hacı mathar mahallesine kayd	1
	Hafız mahallesine kayd	1
	Viran mahallesine kayd olmuştur	1
	Boyacı ali mahallesine nakl	5
	Keçeci mahallesine nakl	1
	Talmaz mahallesine kayıt	1
	Hacı mathar mahallesine kayıt	1
1845	Üçgöz mahallesine kayd	1
	Keçeci mahallesine nakl	1
	Camii kebir mahallesine nakl	2
	Hacı yusuf mahallesine gitmiştir	1
	Keçeci mahallesine nakl	1
	Ali Çavuş mahallesine gitmiştir	1

Mahalleler arasında yapılan göçlerin ekseriyetle bireysel göçler olduğu görülmektedir. Ailece göçler de yapılmış olmakla birlikte göç eden kişilerin neden göç ettikleri hakkında bilgi bulunmamaktadır. Bu nedenle göç edenlerin yaşlarına bakıldığında her yaş grubundan kişilerin olması mahalleler arasındaki hareketliliğin sebebi hakkında bir genelleme yapmayı engellemektedir. Fakat yine de insanların hayatında önem arz eden iş ve eş bulma hususları, bu göçlerin sebepleri hakkında ilk

akla gelen unsurlar olacaktır. Bunların yanı sıra mahalleye uyum sağlayamama herhangi bir husumet vs. gibi konular da göç sebebi olabilmektedir.

B. ŞEHİRDEN DIŞARIYA GÖÇLER

Ereğli şehrinin dışına yapılan göçlerdir. Bu göçler şehir içindeki göçlere nazaran daha detaylı bilgiler vermektedir.

Tahsil ve ticaret için yapılan göçler ağırlıkta olmakla beraber neden o şehirde bulunduğu dair bilgisi olmayan göçler de vardır. Böylelikle bazı göçlerde sadece göç edilen şehir belirtilmiştir. Burada askerî amaçlı göçler de mevcuttur. Der-Aliyye’de diyerek not edilen kişinin mansure olarak kaydedildiği görülür. Bunlara ek olarak şehir dışına yapılan göçlerden birisi de firar olarak kayıt düşülen göçlerdir. Firar konusu askerlik başlığı içinde değerlendirildiği için burada tekrar verilmeyecektir. Lakin bu kayıtların askeri amaçlı veya değil, yine de bir göç hareketi barındırdığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Tablo 40: Ereğli'den Yapılan Göçler

Yıllara Göre Göçler	Göçler ve Sebepleri	Göç Eden Kişi Sayısı
1834	Der-Aliyye'de tahsilde	1
1838	Sivas'ta	1
	Tahsili ilim için İzmir'e gitmiştir	1
	Mısır'a firar eylemiştir	1
	Adana canibine firar	1
	Der-Aliyye'de	1
	Bekdik'de	10
1843	Bekdik derbendine kayd	2
	Pazaryeri mahallesine nakl	2
	Kadirli mahallesine kayd olmuştur	1
	İbriz karyesine kayd şud	1
	Firar	7
	Amasya'ya gitmiştir	1
	Pazar boyuna kayd	1
	Zanapa'da	1
	Bekdik derbendine kayd olmuştur	4
	Divle karyesine kayd şud	5
	Nakışlı'ya kayd şud	1
	1845	Hicaz'da
Pazaryeri mahallesine nakl		2
Firar		1
Nevşehir'de tahsilde		1
Bekdik derbendine kayd		2
Konya'da		2
Konya'da tahsilde		8
Ticaret için Karaman'a gitmiştir		2
Kayseri'de		1
Ali Çavuş mahallesine gitmiştir		1
Ticaretle Zilan'a gitmiştir		2
Bor'da tahsilde		1
Der-saadet'te tahsilde		1

Eğitim, ticaret, askerlik ya da firar amaçlı yapılan göçlerin dışındaki göçler için herhangi bir sebep yazılmamıştır. Bu sebepler üzerinde durmak gerekirse göç hususun daha önce de vurgulandığı gibi genel nedenleri akla gelmektedir. İş bulma, evlilik ya da daha özel gerekçelerle göçler yaşanmıştır.

1834 yılında göçlerle ilgili pek bir açıklama yoktur. Sadece 1 kişi Der-Aliyye'de tahsilde olarak kaydedilmiştir. 1838 yılında göç edenlerin %67'lik bir kısmı Bekdik'e, %6 ve %7'lik dilimlerle diğer yerlere göçler yapılmıştır. Bu dönemde Ereğli'den yapılan göçlerin ağırlıklı merkezi Bekdik olmuştur. Bir sonraki konu başlığında yer alan Ereğli'ye yapılan göçler içerisinde Bekdik'den de çok sayıda kişinin Ereğli'ye geldiği görülmektedir. Hatta daha eski dönemlerden beri Bekdik civarından kişilerin geldiği Ereğli'de çok sayıda buradan gelen kişilerin barındığı bilinmekte olup lakap ve unvanlar başlığında da bu konu incelenmiştir. 1843 yılındaki göçlerin en fazla oranla %27'si firar olarak görülmekte ve hangi yerlere göç yapıldığı bilinmemektedir. %19'luk bir dilim Divle karyesine, %15'i Bekdik'e göç etmiştir. 1845 yılında ise %32'lik bir kısım Konya'da tahsilde olup diğer göçlerin yüzdelik dilimleri birbirine yakındır. Kimi ticaret kimi de tahsil için göç etmiştir. Yapılan göçlerin yıllar arasındaki farklılığına bakacak olursak; 1838 yılında Bekdik'e yapılan göçler için iş bulamama gibi ekonomik sebepler öne sürüleceği gibi şehre uyum sağlayamama, akrabalarının birçoğunun orda olmaması ve memlekete dönme isteği gibi etkenler de sıralanabilir. 1843 yılına gelindiğinde göçler daha ziyade firar şeklinde olup askere alımla ilişkilendirilebilir. 1845 yılında ise göçlerin çoğunlukla ticaret amaçlı yani ekonomik sebeplerle ve eğitim amacıyla yapıldığı görülmektedir. Bunlar haricinde elbette göçler başka özel sebepler de barındırmaktadır. Dışarıya yapılan göçler genel nüfus içerisinde %1-%2'lik dilimleri anca oluşturmaktadır.

C. DIŞARIDAN ŞEHRE GÖÇLER

Ereğli şehrinin XIX. yüzyılda göç alan bir yer haline gelmesindeki en büyük sebep eğitim ve ticarettir. Çünkü göç edenlerin büyük çoğunluğu eğitim veya ticaret amacıyla Ereğli'ye gelmiştir. (Eğitim görenler konu başlığı içerisinde eğitim amaçlı nüfus hareketleri daha detaylı bir şekilde verildiği için burada ayrıca yer almayacaktır.)

Bu dönemde şehirde bazı değişiklikler görülmektedir. Özellikle medrese sayılarındaki artış önemlidir. 1845 yılında medrese sayısı 9'a çıkmış ve çevre illere göre daha iyi eğitim verilen bir merkez haline gelmiş ki göç almıştır. Eğitimden sonra göç almasındaki bir başka önemli sebep ise ticarettir. Bu dönemde iki tane han

ismi geçmektedir. Gaffarzade ve Yenihan'a gelen tüccarlar ise geçici olarak burada konaklamaktadır. Dolayısıyla han içerisinde yer alan bu ticaret ehli grubu geçici göç olarak adlandırmak yanlış olmayacaktır.

En fazla göçler Kayseri ve Bekdik'den yapılmıştır. İkinci sırayı ise Bor almaktadır. Bekdik'den 11 kişi eğitim amacı ile gelmiş olup Kayseri'den de 12 kişi ticaret amacı ile gelmiştir. Yine Ereğli için hem ticaret hem de eğitim amacı ile yapılan bu göçlerden yola çıkarak 1834 ile 1845 yılları arasında Ereğli şehrinin şehir yapısını irdelemek doğru olacaktır. Daha önce de bazı konu başlıkları içerisinde değinilen bu husus özellikle de şehir olma özelliği açısından ele alınmış bu doğrultuda da belirli kanılar öne çıkarılmış ve burada da benzer özelliklerle kendisini göstermektedir.

Tablo 41: Ereğli'ye Yapılan Göçler

Yıllara Göre Göçler	Göçler	Göç Eden Kişi Sayısı
1845	Gödene tarafından gelmiştir	1
	Karayusuf karyesinden gelmiştir	1
	Nevşehir civarı Kızılöz'den gelmiştir	2
	Divle'den gelmiştir	1
	Zanapa'dan gelmiştir	1
	Ticaretle Tarsus'a gelmiştir	1
	Alai'den gelmiştir	1
	Divle'den gelmiştir	4
	Ürgüp'ten gelmiştir	3
	Maraş'tan Sakallı karyesinden gelmiştir	1
	Tarsus'dan gelmiştir	5
	Zanapa karyesinden gelmiştir	1
	Ulukışla'dan gelmiştir	1
	Andugu kazasından gelmiştir	2
	Hicaz tarafından gelmiştir	1
	Bekdik'den gelmiştir	11
	Narnek karyesinden gelmiştir	2
	İçil'den gelmiştir	7
	Tüccarlık ile Erzurum'dan gelmiştir	2
	Kayseri'den ticaretle gelmiştir	12
	Tarsus'dan gelmiştir	4
	Buğdaylı karyesinden gelmiştir	1
	Bozkır'dan gelmiştir	1
	Acem tarafından ticaretle	1
	Tosya'dan ticaretler	1
	Şamışerif'ten ticaretle gelmiştir	1
	Ticaretle Bor kazasından gelmiştir	6
	Niğde'den ticaretle gelmiştir	4
	Fertek'ten ticaretle gelmiştir	2
	Kuzkuncuk'tan gelmiştir	1
	Onuvberan karyesinden gelmiştir	1
	Keçen'den gelmiştir	1
	Kıçıkışı'dan gelmiştir	1
Burna'dan gelmiştir	3	
Şücahaddin'den gelmiştir	1	

Ereğli 1845 yılında %1 oranında göç verirken %6'lık bir dilimle göç alan bir merkez haline gelmiştir.

Sonuç olarak insanların iç ve dış, zorunlu ya da gönüllü, bireysel veya topluluk halinde yaptıkları göçler siyâsî, ekonomik, kültürel ve sosyal alanlarda değişimler meydana getirmektedir.²¹⁷

---

²¹⁷Kemal Daşcıoğlu, *Osmanlı'da Sürgün*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2007, s.50

SONUÇ

Ereğli şehrinin 11 yıllık sürecini kapsayan nüfus defterleri incelenirken amaç dönemsel bir irdeleme ile şehir yapısını ortaya koymaktır. Bu nedenle şehrin demografik özellikleri, aile yapıları, genel tipolojik özellik, mesleki yapı, askerî potansiyel, eğitim hayatı ve nüfus hareketleri tespit edilerek yerel bünyedeki unsurlar üzerinde durulmuştur.

Ereğli'nin XIX. yüzyılda 30'u aşkın mahallesi bulunmaktadır. 1834-1845 yılları arasında mahalle isim ve sayılarında değişiklikler yaşanmış, günümüzde ise devam eden birkaç mahalle ismine rastlanmıştır. Hane itibariyle 6 yıl içerisinde 1834 yılında 900'ü aşkın, diğer yıllarda ise yaklaşık 700'ü aşkın bir haneye sahip olan Ereğli'deki nüfussal dalgalanmalar; salgın hastalıklar, savaş, kıtlık ve göçler gibi unsurların nüfus üzerindeki kırııcı etkisine işaret etmektedir. Ereğli hem Müslim hem de Gayrimüslim nüfusun bir arada yaşadığı bir şehir olmuştur. Müslim nüfus fazla olmakla beraber Gayrimüslim nüfusun oranı %12 civarındadır. Bu nüfus içerisinde Ermeniler ve Kıbtîyânlar yer almaktadır. Ermeni nüfusunun şehre gelişi XVI. yüzyıldan sonra olmuş, Kıbtîyân nüfusun ise XIX. yüzyılda şehre geldiği anlaşılmaktadır. Toplam nüfus ise 3000 dolaylarındadır.

Aile yapılarında çekirdek ve geniş aileler bulunmakta fakat çekirdek aileler daha yaygın görülmektedir. 1845 yılında ise geniş aile yapısında bir artış gözlenmekle beraber bölgede yaşanan ölümlerle nüfusta azalma olmuş, bu azalmanın doğal bir sonucu olarak da geniş aile tipinde yaygınlaşma görülmüştür.

Nüfusun sosyo-ekonomik yapısında ise dikkat çeken unsur Ereğli'nin mesleki çeşitliliğe sahip olmasına rağmen sayı olarak bu mesleklerin tarımın gerisinde kalmasıdır. Böylelikle Ereğli mesleki açıdan şehir olma özelliğini arka planda bırakmaktadır. 80'e yakın meslek içerisinde en fazla payı çiftçi ve rençberler oluşturmaktadır. Buradan hareketle şehir kavramını sorgulamakta ve tek bir unsura bağlı şehir tanımının olmayacağını ortaya koymaktadır.

Nüfus tutanaklarının vergi ve askerî amaçlı tutulması sebebiyle kişilerin eşkâli, mesleği, yaşı ve sağlık durumu belirtilmiştir. Ayrıca her mahallenin bitiminde

askerliğe uygun olanlar, uygun olmayanlar, çocuklar ve hâlihazırdaki askerler kaydedilmiştir. Bununla birlikte askere gitmek istemeyenlerin kendilerini engelli olarak yazdığı bir sonraki kayıta ise engelli olmadığı ya da firar ettikleri görülmektedir.

Ereğli eğitim açısından ise son derece önemli bir şehirdir. 1845 yılı kaydında 9 tane medreseye sahip olup çevre illerden eğitim amaçlı tercih edilen bir şehir olmuştur. Medreselerin iç yapısına bakıldığında da muallim ve talebelerin medreselerde kaldığı, yaş aralığının 9 ile 40 arasında değişerek belirli bir yaş sınırının olmadığı görülmektedir. Ayrıca medreselerdeki öğrenci sayılarının azlığı sadece yatılı öğrencilerin kaydedildiğine işaret etmektedir.

Ereğli gelişmiş eğitimi sayesinde ve ticaret sebebiyle göçler almıştır. Elbette nüfus hareketliliğinin tek sebebi eğitim ve ticaret olmamakla beraber çeşitli sosyo-ekonomik ve kültürel sebeplerle bazen bireysel bazen de toplu olarak göçler yaşanmıştır. Bu göçler hem Ereğli merkezine hem de Ereğli'den dışarıya doğru yapılmıştır. Böylelikle hem Müslim hem de Gayrimüslim nüfusun bir arada yaşadığı, kültürel etkileşime açık daha ziyade göç alan bir yer olmuştur.

KAYNAKÇA

A. ARŞİV KAYNAKLARI

NFS. d, 3377, 3378, 3379, 3380, 3381, 3382

B. KİTAP VE MAKALELER

Afyoncu, Erhan, “Sipahi”, *İslam Ansiklopedisi*, cilt 37, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1988, s.256.

Ak, Mehmet, “19. Yüzyılda Antalya’da Kolera Salgını”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. IV, S.17, Bahar 2011,s.2.

Akkuş, Turgay, *Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Bursa Kent Tarihinde Gayrimüslimler*, Libra Yayıncılık, İstanbul 2010.

Aköz, Alattin - Şeyda Karaca, “1831 Nüfus Sayımına Göre Doğanhisar'ın Demografik Yapısı”, *I. Ulusal Doğanhisar ve Çevresi Tarih, Kültür ve Turizm Sempozyumu 5-7 Ekim 2012*, Aybil Yayınları, Konya 2012,s.17-30.

Akşit, Bekir, *XIX. Yüzyıl Ortalarında Uluborlu Kazasının Nüfus Yapısı*, Selçuk Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Konya 2016.

Akyıldız, Ali “Muhtar”, *İslam Ansiklopedisi*, c.31, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2003, s.51-55.

Anabritannica Genel Kültür Ansiklopedisi, “Ereğli”, cilt 8, Ana Yayıncılık, İstanbul 1988,s.240.

Apa, Gülay, *Konya Ereğli Türk Devri Mimarisi*, Konya 2008

Arslan, Hüseyin, *16.yy Osmanlı Toplumunda Yönetim, Nüfus, İskân, Göç ve Sürgün*, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2001.

Ayar, Mesut-Yunus Kılıç, “Osmanlı’da Vebanın Sona Erişine Dair Bir Değerlendirme”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 2017, s.4-5.

Aybar, Celal, *Demografi*, Ulus Basımevi, Ankara 1937.

Aydın, Mahir, “Sultan II. Mahmud Döneminde Nüfus Tahrirleri”, *Sultan II. Mahmud ve Reformları Semineri*, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1990,s.92-93.

Aygün, Necmettin, *Nüfus Defterlerinde Aksaray’ın Sosyal ve Ekonomik Tarihi (1830-1845)*, cilt 1,T.C. Aksaray Üniversitesi Somuncu Baba Tarih ve Kültür Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2016.

- Balsoy, Gülhan Erkaya, *Kahraman Doktor İhtiyar Acuzeye Karşı*, Can Sanat Yayınları, İstanbul 2015.
- Başar, Fahameddin, *Osmanlı Eyalet Tevcihati (1717-1730)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1997.
- Başyol, Koray, *Demografi*, 9 Eylül İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını no: 6, İzmir 1984.
- Bayartan, Mehmet, “*Osmanlı Şehrinde Bir İdari Birim: Mahalle*”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Coğrafya Dergisi, sayı 13, İstanbul 2005, s.95.
- Bayrak, M. Orhan, *Resimli Osmanlı Tarihi Sözlüğü*, İnkılap Yayınları, Ankara 1999.
- Bayraktar, Hilmi, *XIX. Yüzyılda Halep Eyaleti'nin İktisadi Vaziyeti*, Fırat Üniversitesi Orta-Doğu Araştırmaları Merkezi Yayınları, Elazığ 2004.
- Bebiroğlu, Murat, *Osmanlı Devleti'nde Gayrimüslim Nizamnameleri*, Akademi Matbaası, İstanbul 2008.
- Belge, Murat, *Osmanlı'da Kurumlar ve Kültür*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2005.
- Beydili, Kemal, “İmam” *İslam Ansiklopedisi*, c.22, *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1988, s.181-183.
- Beydilli, Kemal, “Yeniçeri”, *İslam Ansiklopedisi*, c.43, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2008, s.459-460.
- Bozkurt, Nebi, “Lakap”, *İslam Ansiklopedisi*, c.27, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1988, s.66.
- Bozkurt, Nebi, “Nüfus”, *İslam Ansiklopedisi*, c.33, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2007, s.293.
- Bucci, Mossimo Livi, *Avrupa'da Nüfus Hareketleri*, çev. Timuçin Binder, Literatür Yayınları, İstanbul 2009.
- Bülbül, Zekeriya, *Osmanlı Müesseseleri ve Medeniyeti Tarihi*, Nobel Yayınları, Konya 2009.
- Büyük Larousse*, “Ereğli”, cilt 6, Gelişim Yayınları, 1986, s.3759.
- Clark, Gregory, *Fukaralığa Veda*, (Çev. Egemen Demircioğlu), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2013.

- Çadırcı, Musa, *Tanzimat Sürecinde Türkiye-Askerlik*, İmge Kitapevi Yayınları, Ankara 2008.
- Çaycı, Ahmet, “Osmanlı Seyyahlarının Hatıralarındaki Konya Şehri”, *Seyahatnamelerde Konya*, Haz. Ahmet Çaycı, Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Konya 2016.
- Çelik, Aysel, *19. Y.Y. Ortalarında Çamardı Nüfusu (1845 Tarihli, 3573-74 Numaralı Çamardı Nüfus Defteri)*, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2014.
- Daşcıoğlu, Kemal, *Osmanlı'da Sürgün*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2007.
- Şerif Demir, “XIX. Yüzyıl Osmanlı Eğitim Sisteminde Yaşanan Değişim”, *Tarihin Peşinde*, Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2015, Sayı:13, 440-441.
- Demirel, Fatmagül, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Esnaf ve Ticaret*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2012.
- Demirtepe, Turgut -Kerim Has, *Rusya'nın Demografik Yapısındaki Değişim ve Nüfus Politikaları*, Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayınları, Ankara 2014.
- Develioğlu, Ferit, *Osmanlı-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitapevi, Ankara 2008.
- Emecen, Feridun -Ayhan Yüksel, *Giresun Kazası Nüfus Defteri (1251/1835)*, Serander Yayınları, Trabzon 2015.
- Ercan, Yavuz, *Osmanlı Yönetiminde Gayrimüslimler*, Turhan Kitapevi, Ankara 2000.
- Erdoğan, Türkan, “Göç ve Göçmen Kavramlarının Analizi”, *Konya Araştırmaları Göç ve İskân*, Palet Yayınları, Konya 2017,s.16.
- Ergin, Nihat, *Osmanlı Devletinde Kölelik*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1998.
- Evliya Çelebi, *Tam Metin Seyahatname*, cilt II-IV. Tevfik Temelkuran-Necati Aktaş, Üçdal Neşriyat, İstanbul,1986.
- Faroqhi, Suraiya, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Yollara Düşenler*, çev. Zülal Kılıç, Kitap Yayınevi, İstanbul 2016.
- Gökçe, Birsen, “Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme”, *Aile Yazıları I,Der.* Beylü Dikeçligil-Ahmet Çiğdem, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara 1990,s.217.

- Gökmen,Ertan, “Manisa Medreseleri Nüfus Yoklama Defteri”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, c. XXVII, Sayı 2, Aralık 2012, 387-388.
- Göyünç, Nejat, “Hane”, *İslam Ansiklopedisi*, c.15, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2007,s.552.
- Gurgeridze, Levan, *Çıldır Eyaleti Çürüksu Sancağı Nüfus Defteri*, Yüksek Lisan Tezi, Rize 2011.
- Hafizoğlu, Hüseyin, *1844 Sayımına Göre Karapınar Kazası Nüfusu*, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2016.
- Halaçoğlu, Yusuf, “Osmanlı Devlet Teşkilâtı”, *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, c.XII, Çağ Yayınları, İstanbul 1989,s.366.
- Işık, Özlem, XIX. Yüzyılın Ortalarında Ereğli Kazasına Bağlı Köylerin Nüfusu(1838-1845),Selçuk Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Konya 2018.
- İnalcık, Halil, “Cizye”, *İslam Ansiklopedisi*, c.8 Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1988,s.48.
- İnalcık, Halil, “Çiftlik”, *İslam Ansiklopedisi*, cilt 8, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1988,s.313.
- İpşirli, Mehmet “Medrese” *İslam Ansiklopedisi*, c.28,Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1988,s327.
- Kaplanoğlu, Raif,*1830-1843 Yılları Nüfus Defterlerine Göre Bursa'nın Ekonomik ve Sosyal Yapısı*, Nilüfer Belediyesi Yayınları, Bursa 2013.
- Karagöz, Mehmet, “Osmanlıda Şehir ve Şehirli Mekân-İnsan-Beşeri Münasebetler”, *Osmanlı Ansiklopedisi*, cilt 4,Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999,s.108.
- Karal, Enver Ziya, *Osmanlı İmparatorluğu İlk Nüfus Sayımı*, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 1997.
- Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, cilt V, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1999.
- Karpat, Kemal H., *Osmanlı Nüfus (1830-1914)*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 2003.
- Kaya, Murat, *1170 Nolu Gönye, Batum Sahil Köyleri Nüfus Defteri'nin Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Rize 2013.
- Kenez, S. Bela, *Nüfus Politikası Meselesi*, çev. H.A., Ankara 1944.
- Kılıç, Rüya, *Osmanlıda Seyyidler ve Şerifler*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2012.

- Kolas, Hasip Celil, *Gez Dünya 'yı Gör Konya 'yı*, Damla Ofset, Konya 1995.
- Komisyon, *1984 Sonrası Konya*, Dönmez Ofset, Ankara 1988.
- Konya ve ilçeleri*, Edt: Abdüsettar Yazar, T.C. Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Konya 2004.
- Konya Vilayet Salnamesi 2(1869)*, çev. Mehmet Eminoğlu, Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Konya 2007.
- Konya Vilayet Salnamesi-10*, çev. Mehmet Eminoğlu, Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Konya 2007.
- Konyalı, İbrahim Hakkı, *Abideler ve Kitabeleri ile Konya Tarihi*, Burak Matbaası, Ankara 1997.
- Konyalı, İbrahim Hakkı, *Abideleri ve Kitabeleriyle Ereğli Tarihi*, İstanbul 1970.
- Küçükdağ, Yusuf, “Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu'nda Etkin Rol Oynayan Konyalı İlim, Fikir ve Devlet Adamları”, *Konya Şehri'nin Fiziki ve Sosyal-Ekonomik Yapısı Makaleler I*, Selçuklu Belediyesi Yayınları, Konya 2004, s.105-134.
- Kütükoğlu, Mübahat S, “Mürur Tezkiresi”, *İslam Ansiklopedisi*, c.32, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1988, s.61.
- Lloyd, Seton, *Türkiye'nin Tarihi*, çev. Ender Varinlioğlu, Tübitak Yayınları, Ankara 2000.
- Meydan Larousse*, “Nüfus”, IX, İstanbul, Meydan Yayınevi, 1986, s.438.
- Murat, Sedat, *Düinden Bugüne İstanbul'un Nüfus ve Demografik Yapısı*, İstanbul Ticaret Odası Yayın no:2006-49, İstanbul 2006.
- Muşmal, Hüseyin, “Temettuat Defterlerine Göre Doğanhisar Kaza Merkezinde Sosyal ve Ekonomik Hayat” , *I. Ulusal Doğanhisar ve Çevresi Tarih, Kültür ve Turizm Sempozyumu*, Aybil Yayınları, Konya 2013, s.221.
- Ortaylı, İlber, *Osmanlı İmparatorluğu'nda İktisadi ve Sosyal Değişim Makaleler I*, Turhan Yayınları, Ankara 2000.
- Önder, Mehmet, *Şhirden Şehire Anadolu*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1995.
- Önkal, Ahmet-Nebi Bozkurt “Deve” *İslam Ansiklopedisi*, cilt 9, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1988, s.225.
- Öz, Mehmet “Tahrir”, *İslam Ansiklopedisi*, cilt 39, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2007, s.425.

- Özanalp, Nusret, *Tapulama Kanunu Şerhi*, Ankara 1976.
- Özbilgen, Erol, *Bütün Yönleriyle Osmanlı*, İz Yayınları, İstanbul 2003.
- Özcan, Abdülkadir, “Redif”, *İslam Ansiklopedisi*, c.34, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, s.524.
- Özger, Yunus, *Bayburt Nüfus Defterleri 1835-1848*, Bakütam Yayınları, Ankara 2015.
- Özkan, Hasan -M. Ayhan Karapınar, *Türk Nüfus Mevzuatı*, Çağlayan Yayınevi, İstanbul 1994.
- Özkaya, Yücel, *18. Yüzyılda Osmanlı Toplumunu*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2010.
- Öztuna, Yılmaz, *Büyük Tarih Ansiklopedisi*, Bates Yayınları, s.248.
- Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimler Sözlüğü III*, MEB, İstanbul 1946.
- Pamuk, Şevket, “Küreselleşme Çağında Osmanlı Ekonomisi (1820-1914)”, *Türkler Ansiklopedisi*, cilt 14, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.247.
- Parlatır, İsmail, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Yargı Yayınları, Ankara 2006.
- Rabinowicz, Leon, *Nüfus Meselesi (Nüfus İlimi, Nüfus Tarihi ve Nüfus Hareketi)*, çev. Alaettin Cemil, Ankara 1930.
- Renkli Büyük Türkiye Ansiklopedisi*, “Konya”, cilt 4, Yazır Yayınları, İstanbul, s.754.
- Sakaoğlu, Necdet, *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, Alfa Yayınları, İstanbul 2017.
- Sarı, Mevlüt, *El Mevarid Arapça-Türkçe Lügat*, Bahar Yayınevi, İstanbul.
- Sarıköse, Selma Turhan, *XIX. Yüzyılda Çukurova’da Doğal Afetler ve Salgın Hastalıklar*, Doktora Tezi, Konya 2013
- Sertoğlu, Midhat, *Osmanlı Tarihi Lügatı*, Enderun Kitapevi, İstanbul 1986.
- Sırmatel, Nesrin, *Türkçe Sözlük*, Yıldırım Yayınları, Ankara 2009.
- Soyadan, Tankut, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Gayrimüslimler*, Ütopya Kitapevi, İstanbul 2000.
- Şahinkaya, Müjgan, *1844 Tarihli Nüfus Defterlerine Göre Beyşehir Kazası*, Selçuk Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Konya 2014.
- Şen, Ömer, *Osmanlı’da Köle Olmak*, Kapı Yayınları, İstanbul 2007.
- Tabakoğlu, Ahmet, *Türk İktisat Tarihi*, Dergâh Yayınları, 2005 İstanbul.

- Telci, Cahit, ‘‘ Osmanlı İktisat Literatüründe Bulunan ve Günümüzde Hala Yaşayan Bir Kavram: Rençber’’, *Türkler*, C.X, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.1336.
- Temel, İsmet Boydemir, *Osmanlı Döneminde Ereğli Kazası Vakıf Eserleri*, Konya Ereğli Belediyesi Yayınları, Konya 2011.
- Tuncel, Metin, ‘‘Ereğli’’, *İslam Ansiklopedisi*, cilt 11, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1995,s.291.
- Tuş, Muhittin, *Sosyal ve Ekonomik Açından Konya*, İdeal Kültür Yayınları, Konya 2003,s.124.
- Tümertekin, Erol -Nazmiye Özgüç, *Beşeri Coğrafya İnsan, Kültür, Mekân*, Çantay Yayınları, İstanbul 2004.
- Türk Ansiklopedisi*, ‘‘Nüfus’’c.25,MEB, Ankara 1977,s.359.
- Uçan, Fevzi, *Ünitelerimizde Konya İli*, Oba Kitapevi, Konya 1986.
- Umar, Bilge, *Türkiye’deki Tarihsel Adlar*, İnkılap Yayınları, İstanbul.
- Uysal, Abdullah, *Zanaatkârlar Kanunu*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1982.
- Ünal, Tahsin, *Karamanoğulları Tarihi*, Arı Basımevi, Konya 1986.
- Yalçın, İsmail, ‘‘Sakal’’, *İslam Ansiklopedisi*, cilt 36,Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1988,s.1.
- Yaman, Zekeriya, *19.Yüzyılda Sosyo-Ekonomik Yönüyle Ereğli Kazası*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007.
- Yeni Türk Ansiklopedisi*, ‘‘Ereğli’’, cilt III, Ötüken Yayınları, İstanbul 1985,s.822.
- Yer, Ali Murat -Mustafa Sabri Küçükaşçı, ‘‘Mahalle’’, *İslam Ansiklopedisi*, cilt 27, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2003,s.323.
- Yılmaz, Mehmet, ‘‘Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Hatunsaray Nahiyesinde Nüfus ve Nüfus Hareketleri’’, *I. Uluslararası Hatunsaray (Lystra) ve Çevresi, Tarih, Kültür ve Turizm Sempozyumu (Bildiriler) 2-4 Ekim 2011*, Aybil Yayınları, Konya 2012,s.307-333.
- Yörük Doğan, *16.Yüzyılda Aksaray Sancağı (1500-1584)*, Tablet Kitapevi, Konya 2005.
- Yörük, Doğan -Aynur Karadoğan, *Çayan Derbendi’nde Demografik Eğilimler (1840-1845)*, History Studies, Volume 7,Issue 3, September 2015, 167-190.

- Yörük, Doğan, “Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Ereğli ”, *Konya Ansiklopedisi*, Konya Büyük Şehir Belediyesi Yayınları, Konya 2012,s.220.
- Yörük, Doğan, *XVI. Yüzyılda Ereğli Kazası*, Ereğli Belediyesi Yayınları, Konya 2009.
- Yörük, Doğan “Weber’in İktisadi Şehri ile Osmanlı’nın Pazar Şehrini XVI. Yüzyılın Karaman Eyaleti Şehirlerinde Aramak” ,*3.Milletlerarası Şehir Tarihi Yazarları Kongresi*, Türkiye Yazarlar Birliği,6-8 Mart 2015 Şanlıurfa, Ankara 2015, s.49.
- Yüksel, Ayhan, *Tirebolu Kazası Nüfus Defteri*, Arı Yayınları, İstanbul 2013.

C.KAYNAK KİŞİ

Dalmaz Mahalle Muhtarı Cumali Kodal, 02.02.2018.

D.İNTERNET

<http://www.arasikackm.com/m/konyaeregli>,12.04.2018,12.00.

<http://www.haritamap.com/ilce/eregli-konya>, 22.01.2018, 11.00

https://groups.google.com/forum/#!msg/aktasweb/vFDNEar4W4/_LOdAr5W6WoJ,8.04.2017,13.50

Küçükaşçı, H. Esra “Evliliğin Maksadı Evlat Yetistirmektir”,
<http://www.islamihayatdergisi.com/konular/detay/evliliin-maksad-evlat-yetistirmektir>,15.06.2017

EKLER

Ek I: Mahallelerdeki Hane ve Kişi sayıları

1834			1838			1840			1843			1845		
Mahalleler	Hane	Kişi	Mahalleler	Hane	Kişi	Mahalleler	Hane	Kişi	Mahalleler	Hane	Kişi	Mahalleler	Hane	Kişi
camii kebir	16	39	camii kebir	10	27	camiikebir	10	23	ali çavuş	17	42	camii kebir	6	17
tat	7	21	tat	7	16	ali çavuş	17	42	camii kebir	10	23	ali çavuş	14	25
kısarı	23	46	ali çavuş	17	46	kısarı	14	29	kısarı	14	29	kısarı	10	21
ali çavuş	15	46	kısarı	20	45	tat	6	19	tat	6	20	tat	6	13
abdülhalife	18	44	abdülhalife	17	46	abdülhalife	18	33	abdülhalife	18	33	abdülhalife	15	30
gümüşbağçe	21	54	keçeci	14	30	hacı musa	21	39	hacı musa	21	39	hacı musa	13	25
hafız	22	59	boyacalı	20	44	davud paşa	18	38	davud paşa	18	38	davudpaşa	15	30
viran	28	75	hacı ahmed	2	4	hacı mustafa	25	53	hacı mustafa	25	53	gümüşbahçe	15	32
cahı	52	104	hacı davud	13	33	boyacı ali	31	67	boyacı	31	66	cah	30	52
eyneler	9	17	ak mescid	3	9	cahı	51	100	cahı	53	100	hacı mustafa	18	37
keçeci	16	28	hacı yusuf	8	15	keçeci	15	24	keçeci	15	24	keçeci	11	20
hacı musa	21	42	gümüş bağçe	18	49	hacı yusuf	12	30	hacı yusuf	12	32	hacı yusuf	10	23
davud paşa	21	47	hafız	15	42	pir ömer	36	91	pir ömer	36	91	pir ömer	27	60
hıdırlı	41	88	hıdırlı	40	80	virane hafız	18	53	viran hafız	18	53	viran hafız	14	37
bekir ismail	30	59	bekir ismail	25	54	bekir ismail	24	57	bekir ismail	24	57	boyacı ali	24	54
kasmoğlu	22	46	kasmoğlu	19	38	kasmoğlu	14	28	kasmoğlu	13	27	bekir ismail	18	41
dalmaz	36	74	talmaz	32	69	hıdırlı	37	70	hıdırlı	37	70	kasmoğlu	11	22
karagedik	16	38	kara gedik	15	35	canlar	45	95	canlar	45	95	hıdırlı	21	56
canlar	42	82	canlar	43	85	talmaz	29	64	talmaz	29	64	canlar	36	79
pir ömer	43	97	pir ömer	23	51	karagedik	19	42	karagedik	19	42	talmaz	20	40
fetin efendi	18	49	viran	31	76	virane-i	36	82	virane-i kebir	36	82	karagedik	13	28
kazgancı	46	101	cahı	43	88	üçgöz	36	90	üçgöz	36	90	fetyaneden	11	26
bölücek ağaç	9	18	eyneler	6	13	bayak	21	44	bayak	22	44	viran kebir	22	56
hacı mathar	36	81	hacı musa	16	36	fethi	17	43	fethi	17	43	bayak	15	31
bayak	32	64	davud paşa	36	76	hacı mathar	25	56	hacı mathar	25	56	üçgöz	31	63
çavuşlu	18	32	fetid efendi	15	37	çavuşlu	10	19	çavuşlu	10	19	hacı mathar	18	39
üçgöz	51	118	kazgancı	36	84	gazgancı	20	75	gazgancı	30	75	çavuşlu	8	13
bağdadi	12	29	bölücek ağaç	10	22	bağdadi	10	27	bağdadi	10	27	gazgancı	22	55
ala gözülü	5	16	hacı mathar	28	63	gümüşbağçe	16	38	ala gözülü	5	13	bağdadi	7	20
hacı mustafa	27	79	bayak	20	42	ala gözülü	5	13	gümüşbahçe	16	38	türkman	36	69
boyacı ali	21	44	çavuşlu	12	22	reaya	64	190	türkhan	45	101	ala gözülü	4	10
hacı ahmed	4	8	üçgöz	38	92	türkhan	45	101	Toplam	713	1586	çiftlik	8	24
hacı davud	17	37	bağdadi	11	29	Toplam	765	1775				seyh hamzalı cemaati	17	38
akmescid	7	13	ala gözülü	5	18							ermeniyân	57	179
hacı yusuf	7	15	hacı mustafa	25	74							medrese canlar		4
türkman	51	158	şehri türkman	48	133							medrese celil efendi		12
ermeniyân	63	190	Toplam	741	1723							medrese cedid		2
Toplam	923	2158										medrese nakışlı		7
												medrese teke		4
												medrese ak mescid		5
												medrese tarakt		13
												medrese irfaniye		10
												medrese ismail efendi		9
												gaffarzade		5
												yenihan		24
												müslim kibtiyân	1	3
												kibtiyân	9	27
												Toplam	613	1491

Ek II: Nüfus Artışı

1834		1845		1834-1845 nüfus artışı
Mahalleler	Kişi	Mahalleler	Kişi	
Camii kebir	39	Camii kebir	17	-56.41
Tat	21	Tat	13	-38.09
Ali çavuş	46	Ali çavuş	25	-45.65
Kıсарı	46	Kıсарı	21	-54.34
Abdülhalife	44	Abdülhalife	30	-31.81
Gümüşbağçe	54	Gümüşbahçe	32	-40.74
Hafız	59	Yok	-	-
Viran	75	Yok	-	-
Cahı	104	Cah	52	-50
Eyneler	17	Yok	-	-
Keçeci	28	Keçeci	20	-28.57
Hacı yusuf	15	Hacı Yusuf	23	53.33
Boyacı ali	44	Boyacı ali	54	22.72
Davud paşa	47	Davudpaşa	30	-36.17
Yok	-	Viran kebir	56	-
Yok	-	Viran hafız	37	-
Hıdırlı	88	Hıdırlı	56	-36.36
Bekir İsmail	59	Bekir İsmail	41	-30.50
Kasımoğlu	46	Kasımoğlu	22	-52.17
Dalmaz	74	Talmaz	40	-45.94
Karagedik	38	Karagedik	28	-26.31
Canlar	82	Canlar	79	-3.65
Pir ömer	97	Pir ömer	60	-38.14
Fetin efendi	49	Fetyaneden	26	-46.93
Kazgancı	101	Gazgancı	55	-45.54
Bölücek ağaç	18	Yok	-	-
Hacı mathar	81	Hacı mathar	39	-51.85
Bayak	64	Bayak	31	-51.56
Çavuşlu	32	Çavuşlu	13	-59.37
Üçgöz	118	Üçgöz	63	-46.61
Bağdadi	29	Bağdadi	20	-31.03
Ala gözlü	16	Alagözlü	10	-37.5
Hacı musa	42	Hacı musa	25	-40.47
Hacı ahmed	8	Yok	-	-
Hacı davud	37	Yok	-	-
Akmescid	13	Yok	-	-
Hacı mustafa	79	Hacı mustafa	37	-53.16
Türkman	158	Türkman	69	-56.32
Yok	-	Çiftlik	24	-
Yok	-	Şeyh hamzalı cemaati	38	-
Ermeniyân	190	Ermeniyân	179	-5.78

Ek III:1834 Yılı Yaş Dağılımı

Mahalleler	0-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75-79	80-84	85-89	90-94	95-99	100-104	105-110	115-119	120-124	Nüfus
camii kebir	11	1	5	4	1	5	1	3	3	3	2	2				1									39
tat	3	2	5	3	3	3	1	1	2	2	2														21
ksarı	11	5	5	2		2	4	5	4	2	3	2	1												46
ali çavuş	17	6	2	1	1	4	3	3	5	1	1	1													46
abdülhalife	11	8	3	2	2	5	3	2	1	1	3	2													44
gümişbağçe	7	10	7	5	6	3	5	3	1	2	2	2			1	1	1								54
hafız	8	9	6	3	4	12	4	2	2	2	5				2	1	1								59
vıran	17	15	8	6	1	6	2	4	6	3	2	1	2		1										75
cahı	16	10	12	9	16	10	8	7	5	3	2	2	2	1	1										104
eymeler	2	1	4	1	4	1	1	1	1		1														17
keçeci	4	4	5	3	3	3	2	1	1		3	2													28
hacı musa	7	4	3	2	4	3	7	1	4		5	1	1												42
davud paşa	9	8	2	7	1	4	6	1	4	1	4														47
hidırlı	11	19	9	6	3	8	7	6	6	4	2	3	2	1			1								88
bekir ismail	8	8	6	4	4	7	8	5	6	1					1										59
kasımoğlu	5	7	6	2	3	6	2	6	4	3	1			1											46
dalmaz	17	7	6	5	5	4	10	5	5	4	3	2	1												74
karagedik	7	4	5	1	3	5	2	2	2	2	2														38
canlar	16	14	4	5	2	11	4	11	6	2	5	1	1												82
pir ömer	15	18	10	10	4	11	6	5	7	3	1	4	2												97
fetih efendi	7	10	3	6	4	2	1	4	6	2	2	1	1												49
kazancı	16	17	13	9	5	5	9	10	2	7	5	3													101
bölücek ağaç	2	3	2	2	2	1	1	1	5	2															18
hacı mathar	15	9	14	3	2	3	4	9	7	7	2	1	3	1											81
bayrak	7	9	6	8	4	5	5	10	2	4	2	2													64
çavuşlu	2	5	3	4	3	1	2	2	3	4			1	1											32
üçgöz	16	16	14	8	8	9	11	9	5	7	4	5	4	1											118
bağladi	4	7	2	3	4	4	1	2	4			2													29
ala gözli	4		1	1	3	3	2	1					1												16
hacı mustafa	22	9	5	4	8	6	5	4	6	2	2	3	2												79
boyacı ali	4	7	6	2	3	3	7	6	1	1			2		1										44
hacı ahmed	1	1	1	2	1	1	1	1	1																8
hacı davud	4	3	5	4	3	5	1	1	2	3	4	2													37
akmesicid	3	2		2			4		1				1												13
hacı yusuf	2	3	2	1	2	1		2	1	1															15
türkman	36	26	16	13	8	13	10	4	6	7	5	7	1	1	4					1					158
ermenyan	34	30	19	19	12	22	8	8	6	11	4	6	2		1	1									190
Toplam	377	317	219	174	138	197	157	144	132	90	74	59	37	9	9	3	3	0	1	0	0	0	0	0	2158

Ek IV:1845 Yılı Yaş Dağılımı

Mahalle ler	0-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75-79	80-84	85-89	90-94	95-99	100-104	105-109	110-114	115-119	120-124	Nüfus
camii kebir	2	4	3				2	1	2	1					1											17
ali çavuş	3	8	4	1	3	4	1	2	3	4			2													25
kasarı	1	2	4	1	2	2	1	1	1	2	1	1		1												21
tat	1	4	2			2	1	1					2									1				13
abdülhalife	3	1	6	2	1	1	1	7	1	5			1													30
hacı musa	2	5	1	1	2	2	2	3	5	3	2	1	2													25
davud paşa	3	3	5	1	2	3	5	3	2	1	1															30
gümbüşbağçe	1	2	2	2	5	8	2	7	1																	32
cah	1	2	4	2	1	8	8	2	8	8	4			2	1											52
hacı mustafa	7	7		2	2	3	2	3	5	1	3	1	2													37
keçeci	3					8	1		5	2																20
hacı yusuif	4	7	1	1	1	1	1	1			2	3	1													23
pir ömer	3	14	4	4	4	4	2	8	2	4	5	3	2													60
viran hafız	4	5	1	2		4	3	5	4	1	3	2	1													37
boyacı ali	2	10	5	1	1	4	4	6	5	10	3	2														54
bekir ismail	7	3	1	5	3	1	7	4	4	1	1	3														41
kasimoğlu	4	3		4		4		1	2	1	4	1														22
hidirli	4	9	3		4	4	6	13	7		3	2														56
canlar	8	13	8	4	3	4	4	7	11	4	7	3	3													79
tahmaz	7	7		2	2	2	1	8	4	4	1	2	2													40
karagedik	8	3					1	6	2	3	1	2	1													28
fetyaneden	3	4	2			4	1	3	1	2	2	3														26
viran kebir	10	8	3	3	3	8	5	5	5	4	1	2														56
bayrak	2	2	2		2	5	4	3	1	4	2															31
üçgöz	4	14	7	3		5	6	6	11	6	3	1	3	3												63
hacı mathar	2	6	4	1		2	5	3	3	7	3	1														39
çavuşlu	2		1			2	2	2	2	1	3															13
gazgancı	4	8	5	2	2	6	4	5	2	9	2															55
bağdadı	3	2	1	2	3		1	1	4	1	1															20
türkman	5	13	1	2	1	2	2	8	3	17	5	3	2	3												69
ala gözü			2			2	1		2	2																10
çiftlik	3	5	3				3	3	3	3	2															24
seyh hamzalı cemaati	2	1		1	2	1	2	5	3	9	2	2	2													38
ermenyân	23	25	15	22	12	25	14	12	4	11	5	2	5	1	1	1	1									179
medrese canlar	1	1				1																				4
medrese celi efendi	1	1	1	4	2		2		1	1																12
medrese cedid	1									1																2
medrese nakşî				2		1	1	2	1		1															7
medrese teke				1		1	1	1																		4
medrese ak mesjid					1	2	1																			5
medrese tarıklı			1	1		4	2	3	1																	13
medrese irfaniye			2	1	2	3	2																			10
medrese ismail efendi	1		1	2	2	1																				9
gaffarzade						2	1	1																		5
yenihan					1	3	1	1	1	1																24
nisim kbriyân	1	1																								3
kbriyân	7	2	3	1	3	2	3	2	3	1	1															27
Toplam	114	215	130	71	76	149	106	157	108	153	60	47	60	13	12	9	1	1	7	0	1	0	1	0	1	1490

Ek V: 1834 Yılı Mesleklerin Mahallelere Göre Dağılımı

	Ç	Ç	K	Ç	T	D	DP	B	Ç	B	S	K	M	M	K	K	K	T	m	E	N	L	D	D	D	P	D	N
	ö	ö	u	ü	ü	ü	ü	ü	ö	ö	ö	ö	ö	ö	ö	ö	ö	ö	ö	ö	ö	ö	ö	ö	ö	ö	ö	ö
	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m
	l	l	l	l	l	l	l	l	l	l	l	l	l	l	l	l	l	l	l	l	l	l	l	l	l	l	l	
	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	
	k	k	k	k	k	k	k	k	k	k	k	k	k	k	k	k	k	k	k	k	k	k	k	k	k	k	k	
	ç	ç	ç	ç	ç	ç	ç	ç	ç	ç	ç	ç	ç	ç	ç	ç	ç	ç	ç	ç	ç	ç	ç	ç	ç	ç	ç	
	ç	ç	ç	ç	ç	ç	ç	ç	ç	ç	ç	ç	ç	ç	ç	ç	ç	ç	ç	ç	ç	ç	ç	ç	ç	ç	ç	
	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	
camii kebir	1										1	1	1	1														2
tat	1	1					1				2											1		1				
kırsarı	2													2			1					2						1
ali çavuş	2																1		1	1						1		
abdülhalife	4				1	1						1			1	1		1	1			1		2				
gümüşbağçe	7											1	1															
hafız	3				1	2	1						4							1			1	1	1			1
viran	1				1	1						1											3		4	3	1	
cahı	5	1				1					2	1	1	1					1	2			2					
eyneler							2					1											1					
keçeci							1					1	2		2													1
hacı musa	2										1	1	1		1													1
davud paşa	2	1								1		1	2													2		2
hidirli	4					1					1	1	2										3					2
bekir ismail	4	1		2					1		1	1	1		1								1		2			1
kasimoğlu	1			1							1	1	1														1	
dalmaz	3			1		1		1		1	1	1	1					1	1	1			2		1	1		
karagedik	1												1								1		1		2			
canlar		2			1	1					1	1											2	1	1			
pir Ömer					1	1	1			1	1	1	1	1	4					1			5		3			
fetiz efendi	1										2	1	1							1				1				
kazgancı	1				5		4	1	1		1	1	2		2	1	3					1	1		1		1	1
bölücek ağaç	5											1															1	
hacı mathar	1			1		1	1					1	1				1			3		3		1	1			
bayrak	3	1				2	1					1							1	1		3		2	2			
çavuşlu	1			1			1						1										2		3			
üçgöz	13					1						1	1						1	1						1		
bağdadi											1	1	1	3											2			
ala gözlü	2																											
hacı mustafa	7											1	1						1			1						
boyacı ali	1					1						1	1								1							
hacı ahmed												1																
hacı davud	1				1	1						1	1						1									
akmescid	1					3						1																
hacı yusuf						1						1										1		1				
türkman	2	1							22			1																
ermeniyân			9	2	1	3	6	1		1	1							1	2		3	11	5	1	2			1

EK VI:1845 Yılı Mesleklerin Mahallelere Göre Dağılımı

	Mahalleler																										
	Çömlük	Reç	Çe	Çoe	Tuc	De	Dü	Da	Ba	Ka	hka	Kaa	Mu	Mah	Ma	Mah	Mah	Mah	Mah	Mah	Mah	Mah	Mah	Mah	Mah	Mah	Mah
camii kebir	3	2											2														
ali çavuş		5						1					2							1	1					1	1
kısan		7						1					2							1	1						1
tat	1	1	2										2														
abdülhalife	3	7								1		1							1						1		
hacı musa		10											2						1								
davudpaşa	3	9											2						1							1	
gümüşbahçe	3	9	2										1	1					1								
cah	3	19			1			1					2	1					1					1		1	
hacı mustafa		14	1										1	2					1								
kaçeci	2	7											2						1								
hacı yusuf	2	2				1		1					2						1					1			
pir ömer	2	9			1		1	1					2						1		3					2	
viran hafız	3	4				1		1					2	1					1					1			
boyacı ali	2	18	1								1		2	1					1								
bekir ismail	1	11				1		2					2						1								1
kasimoğlu	1	8											2						1								
hidirli	2	22	1			1							2						1				1			1	
canlar	1	31				1							1	2					1					1			
ıtalmaz	2	16											2						1								
karagedik		11				1							2						1								
fetyaneden		7											1	2					1	1							
viran kebir	1	10				1	1	2					2								2				1	2	1
bayak		11											1														1
üçgöz	6	22											2											1			
hacı mathar	2	8						1					1	1					1					1		1	
çavuşlu		6											2						1						1		
gazgancı		10				1		1					2						1	2	1			1	4		
bağdadi		4											2	1	1				1							1	
türkman	1	17	2										2						1						11		
alagözü	1	1										1	1														
çiftlik																									8		
şeyh hamzalı cemaati		2																									
ermeniyân	1	9	1	2	5			2					1							5	1	2	1		1		1
medrese canlar													1														
medrese celil efendi													1														
medrese cedid													1														
medrese nakışlı													1														
medrese teke													1														
medrese ak mescid													1														
medrese taraklı													1														
medrese irfaniye													1														
medrese ismail efendi													1														
gaffarzade				4																1							
yenihan																											

Ek VII: Hane Reislerinin Meslekleri

Meslekler	1834	1838	1840	1843	1845
Çömlekçi	1	-	-	-	1
Çiftçi	78	84	18	16	44
Rençber	-	23	42	40	302
Çoban	7	4	1	1	7
Kuyumcu	6	-	-	-	-
Kürkütü	2	-	-	-	-
Çerçi	2	-	1	1	-
Tüccar	9	1	-	-	-
Çubukçu	-	1	-	-	-
Demirci	10	8	1	1	2
Leblebici	1	-	-	-	1
Göncü	4	2	-	-	-
Attar	1	-	-	-	-
Dülger	-	-	-	-	2
Pabuççu	5	3	-	-	1
Bakkaal	20	10	-	-	10
Bağban	1	-	-	-	-
Kalaycı	6	1	-	-	1
Dikici	3	-	-	-	7
Kasap	3	-	-	-	1
Kahveci	4	1	-	1	-
Köşger	30	23	-	-	-
Biberci	-	-	-	-	1
Terzi	7	-	-	-	-
Çilingir	1	-	-	-	4
Sellah	-	2	-	-	-
Muhzır	1	1	-	-	-
Muallim	8	4	4	6	3
Mahkeme Hademesi	-	-	-	-	1
Mahkeme Kâtibi	-	-	-	-	1
Mahalle Kethüdası	-	-	-	-	4
Hizmetkâr	-	1	-	-	-
Muhtar	25	35	53	53	56
Müftü	-	-	-	-	1
İmam	33	27	28	28	22
Nakibüleşraf	1	1	1	1	-
Kaza Hâkimi	-	-	-	-	1
Kaza Müdürü	-	-	-	-	1
Kaliçeci	1	2	1	-	-
Müezzin	-	-	-	-	1
Helvacı	10	9	-	-	8
Keçeci	8	-	2	2	2
Berber	4	8	1	-	5
Mir-i ab	1	-	-	-	-
Saraç	2	2	1	1	-
Mutaf	-	4	-	-	-
Dellal	1	1	1	-	-
Eskici	1	-	-	-	2
Natır	1	1	-	-	-
Dellak	2	2	-	1	-
Hatip	4	2	1	2	2
Kalburcu	2	-	-	-	-
Neccar	-	1	-	-	-
Deveci	22	3	-	-	19
Çerağ	-	1	1	1	1
Dersi amm	-	-	-	-	1
Böreği	3	-	-	-	2
Debbağ	22	13	-	-	3
Duhane	7	-	-	-	3
Ekmekçi	11	8	-	-	4
Semerci	1	-	-	-	-
Saka	1	-	-	-	-
Boyacı	4	4	-	-	1
Nalbant	9	3	2	2	3
Tüfenkçi	3	-	-	-	-
Kızır	1	-	-	-	-
Değirmenci	6	4	-	-	3
Bıçakçı	1	1	-	-	2
Palancı	1	-	-	-	-
Toplam	398	301	159	157	536

Ek VIII: Gayrimüslim Hane Reisi Meslekleri

Meslekler	1834	1840	1845	1845	1845
Muhtar	-	1	1	-	-
Keşiş	1	1	-	-	-
Çiftçi	-	-	1	-	-
Rençber	-	-	9	-	-
Kuyumcu	6	-	5	-	-
Çerçi	2	-	1	-	-
Tüccar	4	-	2	-	-
Pabuççu	1	-	2	-	-
Kaliçeçi	1	-	-	-	-
Attar	1	-	5	-	-
Terzi	7	-	1	-	-
Tüfenkçi	2	-	-	-	-
Kalaycı	5	-	-	-	-
Keçeci	2	-	1	-	-
Kürkçü	2	-	-	-	-
Duhancı	1	-	-	-	-
Palancı	1	-	1	-	-
Saka	1	-	-	-	-
Demirci	1	-	-	1	1
Hizmetkar	-	-	-	-	3
Çilingir	-	-	-	-	2
Mehter	-	-	-	-	1
Toplam	38	2	29	1	7

Ek IX: Yıllara Göre Asker Sayıları

1834				1838				1840				1843				1845					
Mahalleler	Sipahi	Askerde	Tekâid	Mahalleler	Sipahi	Mansure	Redif	Mahalleler	Sipahi	Mansure	Redif	Tekâid	Mahalleler	Sipahi	Mansure	Redif	Asakiri Nizamine	Bahriyeden	Askeriyeden İhrac	Tekâid	
camii kebir		2		camii kebir		1		ali çavuş					camii kebir								
tat				tat				ali çavuş					camii kebir								
kısan				al çavuş	1			kısan					kısan								
ali çavuş	1			kısan				tat		1			tat								
abdülhalife				abdülhalife				abdülhalife					abdülhalife								
gümüşbağçe		2		1-keçeci				hacı musa					hacı musa								
haliz				boyacı				1 davud paşa		1			1 davud paşa								
viran		1		hacı ahmed				hacı mustafa					hacı mustafa								
cahi		8		hacı davud				boyacı		1			boyacı								
eyneler				ak mescid				cahi		1			cahi								
keçeci				hacı yusuif				keçeci					keçeci								
hacı musa		2		gümüş bağçe				hacı yusuif					hacı yusuif								
davud paşa		1		haliz				1 pir ömer		1			2 pir ömer			2					1
hidri		3		hidri				virane hafiz		2			virane hafiz								
bekir ismail	1			bekir ismail	1			1 bekir ismail					boyacı								
kasimoğlu	1	3		kasimoğlu	1			1 kasimoğlu		1			1 bekir ismail								2
dalmaz		2		talmaz				2 hidri		1			1 kasimoğlu								
karagedik				karagedik				1 canlar					hidri								
canlar		1		canlar				2 talmaz					3 canlar								1
pir ömer	1	3		pir ömer				1 karagedik					karagedik								1
ferit efendi		2		viran				virane-i kebir		1			virane-i kebir								
kazgancı		6		cahi				2 üçgöz		1			üçgöz								
bölücek ağaç				eyneler				3 bayak					3 fetyaneden								1
hacı mathar	1	1		hacı musa				bayak					3 viran kebir								
bayak				davud paşa	2			3 hacı mathar		1			bayak								1
çavuşlu				fetid efendi				1 çavuşlu					1 üçgöz								
üçgöz		4		kazgancı				5 gazgancı		3			bağdadi								
bağdadi				bölücek ağaç				bağdadi					gazgancı								
ala gözülü		1		hacı mathar	1			gümüşbağçe					ala gözülü								
hacı mustafa		4		bayak				1 ala gözülü					gümüşbağçe								
boyacı ali				çavuşlu				3 gazgancı					türkhan								
hacı ahmed				üçgöz				3 gazgancı					ala gözülü								
hacı davud		4		bağdadi				3 gazgancı					gümüşbağçe								
ak mescid				ala gözülü				3 gazgancı					ala gözülü								
hacı yusuif				hacı mustafa				3 gazgancı					ala gözülü								
türkman				şehir türkman				1 şehir türkman					şehir türkman								

Ek X: Ereğli'deki Nüfus Hareketleri

Yıllara Göre Göçler	Göçler ve Sebepleri	Göç Eden Kişi Sayısı	Göçler ve Sebepleri	Göç Eden Kişi Sayısı
1834	Deraliye'de tahsilde	1	-	-
1838	Sivas'da	1	-	-
	Tahsili ilim için İzmir'e gitmiştir	1	-	-
	Adana canibine firar	1	-	-
	Der-Aliyye'de	1	-	-
	Bekdik'de	10	-	-
1840	-	-	-	-
1843	Kasımoğlu mahallesine nakletmiştir	1	Hacı mathar mahallesine kayd	1
	Virane-i kebir mahallesine kaydşud	1	Pazar boyuna kayd	1
	Bekdik derbendine kayd	2	Hafız mahallesine kayd	1
	Tat mahallesine kayd	1	Viran mahallesine kayd olmuştur	1
	Pazaryeri mahallesine nakl	2	Boyacı ali mahallesine nakl	5
	Kadirli mahallesine kayd olmuştur	1	Keçeci mahallesine nakl	1
	Bekir İsmail mahallesine kayd	1	Talmaz mahallesine kayıt	1
	Canlar mahallesine kayd şud	1	Hacı mathar mahallesine kayıt	1
	İbriz karyesine kayd şud	1	Zanapa'da	1
	Firar	7	Bekdik derbendine kayd olmuştur	4
	Amasya'ya gitmiştir	1	Divle karyesine kayd şud	5
	Bağdadlı mahallesine kayd şud	1	Nakışlı'ya kayd şud	1
1845	Üçgöz mahallesine kayd	1	Maraş'dan Sakallı karyesinden	1
	Keçeci mahallesine nakl	1	Borda tahsilde	1
	Hicaz'da	1	Der-saadet'te tahsilde	1
	Camii kebir mahallesine nakl	2	Ulukışla'dan gelmiştir	1
	Zanapa'dan gelmiştir	1	Angudu kazasından gelmiştir	2
	Pazaryeri mahallesine nakl	2	Hicaz tarafından gelmiştir	1
	Firar	1	Bekdik'den gelmiştir	11
	Divle'den gelmiştir	1	Narne karyesinden gelmiştir	2
	Nevşehir'de tahsilde	1	İçil'den gelmiştir	7
	Hacı yusuf mahallesine gitmiştir	1	Tüccarlık ile Erzurum'dan gelmiştir	2
	Keçesi mahallesine nakl	1	Kayseri'den ticaretle gelmiştir	12
	Bekdik derbendine kayd	2	Tarsus'dan gelmiştir	4
	Konya'da	2	Buğdaylı karyesinden gelmiştir	1
	Konya'da tahsilde	8	Bozkır'dan gelmiştir	1
	Nevşehir civarı Kızılözden gelmiştir	2	Acem tarafından ticaretle	1
	Ticaret için Karaman'a gitmiştir	2	Tosya'dan ticaretler	1
	Gödene tarafından gelmiştir	1	Şamşeriften ticaretle gelmiştir	1
	Karayusuf karyesinden gelmiştir	1	Ticaretle Bor kazasından gelmiştir	6
	Kayseri'de	1	Niğde'den ticaretle gelmiştir	4
	Tarsus'dan gelmiştir	5	Fertek'ten ticaretle gelmiştir	2
	Ali Çavuş mahallesine gitmiştir	1	Kuzkuncuk'tan gelmiştir	1
	Zanapa karyesinden gelmiştir	1	Onuvberan karyesinden gelmiştir	1
	Ticaretle Zilan'a gitmiştir	2	Keçen'den gelmiştir	1
	Ticaretle Tarsus'a gelmiştir	1	Kıçıkış'dan gelmiştir	1
	Alai'den gelmiştir	1	Burna'dan gelmiştir	3
	Divle'den gelmiştir	4	Şücahaddin'den gelmiştir	1
	Ürgüp'ten gelmiştir	3	-	-